

ΑΚΤΙΝΕΣ

ΟΡΓΑΝΟΝ ΤΗΣ «ΧΡΙΣΤΙΑΝΙΚΗΣ ΕΝΩΣΕΩΣ ΕΠΙΣΤΗΜΟΝΩΝ»

ΕΤΟΣ ΙΕ'.

ΟΚΤΩΒΡΙΟΣ 1952

ΑΡΙΘ. 131

ΤΟ ΠΡΟΒΛΗΜΑ ΤΗΣ ΣΚΟΠΙΜΟΤΗΤΟΣ ΕΙΣ ΤΗΝ ΦΥΣΙΝ

Τὸ ζήτημα, κατὰ πόσον ἡ φύσις ποὺ μᾶς περιβάλλει διέπεται ἀπὸ σκοπιμότητα ἔχει καιρίαν σπουδαιότητα διὰ τὸν ὄλον κοσμοθεωριακὸν μᾶς προσανατολισμόν. Ἐὰν διαπιστώσωμεν ὅτι ἡ περίξ ἡμῶν φύσις, μὲ τὴν ποικιλίαν τῶν φαινομένων καὶ τῶν λειτουργιῶν τῆς, διέπεται ἀπὸ σκοπιμότητα, διαπιστοῦμεν συγχρόνως τὴν ἐπέμβασιν μιᾶς δυνάμεως, ἡ ὁποία ὄχι μηχανικῶς καὶ ἀσυνειδήτως, ἀλλὰ ἐνσυνειδήτως καὶ ἐλευθέρως ἐνήργησε κατὰ σκοπὸν. Ἡ φύσις λοιπὸν τότε δὲν ὑπάρχει αὐτομάτως, ἀλλ' ἀντιθέτως εἶναι ἀποτέλεσμα ἐνεργείας μιᾶς δυνάμεως, ἡ ὁποία ἐδημιούργησε τὴν φύσιν πρὸς ἓνα τεθέντα ὑπ' αὐτῆς σκοπὸν καὶ κατὰ τρόπον ἀνταποκρινόμενον πρὸς τὸν σκοπὸν αὐτόν.

Εἶναι δυνατόν ὅμως νὰ διαπιστώσωμεν τὴν σκοπιμότητα αὐτὴν τώρα, ἐκ τῶν ὑστέρων, ἀφοῦ πλέον ὑπάρχει δημιουργημένη ἡ φύσις, ὁ κόσμος ποὺ μᾶς περιβάλλει; Τὸ ζήτημα παρουσιάζει βεβαίως κάποιαν δυσκολίαν εἰς τὸν ἐρευνητήν. Ἀκριβῶς δὲ εἰς τὸ παρὸν ἄρθρον ἀντικείμενόν μας θὰ ἔχωμεν τοῦτο καὶ τοῦτο μόνον: μὲ ποῖον τρόπον θὰ ἐξακριβωθῇ ἐκ τῶν ὑστέρων (δηλαδὴ ἀφοῦ πλέον ὑπάρχει δημιουργημένη ἡ φύσις) ὅτι ἡ φύσις ὑφίσταται ὡς ἀποτέλεσμα ἐνεργείας σκοπίμου, πῶς δηλαδὴ θὰ διαπιστωθῇ ἡ σκοπιμότης εἰς τὴν φύσιν.

Τὸ θέμα τοῦτο τὸ ἐρευνοῦν αἱ φυσικαὶ ἐπιστῆμαι μὲ τὴν ἐμβριθῆ μελέτην τῶν σοφῶν μορφωμάτων ποὺ συναντῶμεν εἰς τὴν φύσιν. Τὴν ὑπαρξίν τοῦ σοφοῦ ρυθμιστοῦ τῆς φύσεως βεβαιῶνουν ἡ Βιολογία,

ἡ Φυσιολογία, ἡ Ψυχολογία καὶ ἡ Ψυχιατρική, χάρις εἰς τὴν ἀνακάλυψιν τῶν θαυμαστῶν λειτουργιῶν, ποὺ ὑπηρετοῦν τὴν διατήρησιν τῆς ζωῆς, καὶ τὴν ἀνάκληψιν τῆς σοφῆς διαρθρώσεως τῶν ψυχικῶν λειτουργιῶν αἱ ὁποῖαι ὑπηρετοῦν τὴν ἐνότητα τοῦ ψυχικοῦ κόσμου τοῦ ἀτόμου.

Ἐκ τῶν δεδομένων τῆς ἐπιστήμης γνωρίζομεν ὅτι ὅλα τὰ ὄργανα καὶ αἱ λειτουργίαι τοῦ σώματος τῶν ἐμβίων ὄντων ἐξυπηρετοῦν τὴν διατήρησιν τῆς ζωῆς τοῦ ἀτόμου καὶ τοῦ εἶδους. Εἰς ὅλας αὐτάς τὰς ἰκανότητας τῶν ὀργανισμῶν (ὅπως εἶναι π. χ. τὰ συστήματα ἀμύνης κατὰ τῶν μικροβίων, τὰ συστήματα καθάρσεως τοῦ αἵματος, συστήματα μετατροπῆς τῶν τροφῶν εἰς ἀφομοιώσιμον οὐσίαν, σύστημα πολυειδῶν διεργασιῶν ποὺ ὑπηρετοῦν τὴν ἀνάδειξιν ἀπογόνων, σύστημα δράσεως, σύστημα ἀκοῆς κ.τ.τ.) εὐρίσκομεν ἓνα σωματικὸν αἴτιον, καὶ εἰς αὐτὸ ἓνα ἄλλο, οὕτω δὲ βαίνοντες φθάνομεν εἰς τὰς κληρονομικὰς καταβολὰς αἱ ὁποῖαι διακονοῦν τὰς ἰκανότητας αὐτάς. Ὑπεράνω, ὅμως, ὄλων αὐτῶν ἀναζητοῦμεν τὸν ρυθμιστικὸν τῶν παραγόντων.

Ἄλλα καὶ ἀπὸ τὰς ψυχικὰς λειτουργίας, μὲ τὰς ὁποίας εἶναι ἐφωδιασμένος κάθε ἄνθρωπος, τί νὰ περιγράψῃ κανεὶς πρῶτον καὶ τί ὕστερον; Τὴν ὄλην συνειδησιν ἢ τὴν νόησιν ἢ τὴν μνήμην ἢ τὴν ἐπιθυμίαν ἢ τὴν ἀπόφασιν ἢ τὸ ἀσυνειδήτον μέρος τοῦ ψυχικοῦ μᾶς κόσμου ἢ τὸ ὑποσυνείδητον;

Ὅγκώδη συγγράμματα ἔχουν γραφῆ διὰ νὰ περιγράψουν τὸν τρόπον μὲ τὸν ὁ-

ποῖον κάθε λειτουργία τῶν ὀργανισμῶν προσφέρει τὰς ἀσυλλήπτου μεγαλείου συμβολὰς τῆς εἰς τὴν διατήρησιν τῆς ζωῆς. Καὶ ἐὰν ἐμπρὸς εἰς τὴν σοφὴν διασκευὴν τοῦ σωματικοῦ ὀργανισμοῦ, ὃ ἐρευνητῆς καταλαμβάνεται ἀπὸ ἐκπληξιν καὶ θαυμασμόν, τί νὰ εἴπῃ διὰ τὸν ψυχικὸν κόσμον τοῦ ἀνθρώπου, αἱ πνευματικαὶ λειτουργίαι τοῦ ὁποίου ἀναδεικνύουν αὐτὸν μικρὸν δημιουργόν, ἱκανὸν νὰ δημιουργῇ ἐπιστήμας, τέχνας, πολιτισμὸν μὲ τὴν σφραγίδα τῆς πρωτοτυπίας καὶ τὴν συνεχὴ πρόοδον; Ὁ ψυχικὸς παράγων δὲν κυβερνᾷ μόνον τὰς ψυχικὰς λειτουργίας τοῦ ατόμου, ἀλλὰ καὶ τὰς σωματικὰς, ὑπηρετῶν κατ' αὐτὸν τὸν τρόπον τὴν ψυχοσωματικὴν ἐνότητα(1).

Ἡ διαμόρφωσις τοῦ ἐμφύχου καὶ ἀψύχου κόσμου βοᾷ καὶ «διηγείται», ὅτι ἡ ρύθμισις ὄλων αὐτῶν εἶναι ἔργον συνειδήσεως καὶ νοήσεως, ὥστε νὰ γνωρίζῃ τί ἐπιδιώκει καὶ πῶς θὰ τὸ ἐπιτύχῃ. Εἶναι ὁμοῦ καὶ ἔργον ἐλευθερίας ἀπὸ τὸν νόμον τῆς αἰτιότητος, ὥστε νὰ ἠμπορῇ νὰ ἐκλέγῃ τὸ ἐκάστοτε κατάλληλον, διὰ τὴν πραγμάτωσιν τοῦ σκοποῦ. Ἐν τούτοις, διὰ μίαν αὐστηρὰν ἐξέτασιν τοῦ ζητήματος, πρέπει νὰ τὸ ἐρευνησώμεν εἰς τὰ θεμέλιά του.

Τὸ πρόβλημα λοιπὸν τὸ ὁποῖον ἐθέσαμεν εἰς τὴν ἀρχὴν διατυπῶνται πλέον ὡς ἐξῆς: Ἐὰν ἡ σοφὴ ρύθμισις τῶν ὀργανισμῶν εἶναι πρᾶξις ἐλευθερίας, συνειδήσεως καὶ νοήσεως, ὁπότε θὰ ὑπάρχῃ σκοπιμότης, ἢ ἐὰν ἡ ρύθμισις αὐτὴ εἶναι προῖον τοῦ τυφλοῦ νόμου τῆς αἰτιότητος, δηλ. τῶν τυφλῶν κινήσεων, ἔλξεων καὶ ἀπώσεων τῶν στοιχείων τῆς νεκρᾶς ὕλης, ὁπότε δὲν θὰ ὑπάρχῃ σκοπιμότης.

Τὸ πρόβλημα τοῦτο εἶναι ἓν ἐκ τῶν πρώτων προβλημάτων, τὰ ὁποῖα ἀπησχόλησαν τὴν ἀνθρωπίνην διάνοιαν καὶ εἶναι γνωστὸν ὡς πρόβλημα περὶ τῆς ἀρχῆς, πού διέπει τὰ φαινόμενα. Διὰ τὴν ἀρχὴν δὲ αὐτὴν ἔχουν διατυπωθῆ δύο διδασκα-

λαί, ἡ αἰτιοκρατία καὶ ἡ τελολογία. Ἡ αἰτιοκρατία δέχεται ὡς μόνην ἀρχὴν τὸν νόμον τῆς αἰτιότητος, τὸν ὁποῖον θεωρεῖ κυρίαρχον τῶν πάντων. Ἡ τελολογία, ἀντιθέτως, δέχεται, ὅτι ἡ ἀπώτερα ἀρχὴ πού χαρακτηρίζει τὴν διαμόρφωσιν τῶν ὀργανισμῶν, καὶ αὐτὴν ἀκόμη τὴν αἰτιώδη ἐξάρτησιν τῶν φαινομένων τῆς ζωῆς, εἶναι ἐλευθερία κατευθυνομένη ὑπὸ συνειδήσεως, ἡ ὁποία γνωρίζει τί ἐπιδιώκει καὶ πῶς θὰ ἐπιτύχῃ αὐτὸ πού ἐπιδιώκει. Τὸ ὄρισμένον ἀποτέλεσμα, τὸ ὁποῖον ἐπιδιώκεται μὲ τὴν κατευθυνομένην αὐτὴν ἐλευθέραν ἐπέμβασιν, δηλαδὴ ὁ σκοπός, ὀνομάζεται καὶ τέλος, ἀπὸ τὸ ὁποῖον ἔλαβε καὶ ἡ τελολογία τὸ ὄνομά της.

Τὸ ὅτι οἱ ὀργανισμοὶ εἰς ὅλας τῶν τὰς λεπτομερειὰς εἶναι ρυθμιζόμενοι κατὰ τρόπον, ὃ ὁποῖος ἐξυπηρετεῖ τὴν διατήρησιν τῆς ζωῆς τοῦ ατόμου καὶ τοῦ εἶδους δὲν τὸ ἀρνοῦνται οὔτε οἱ αἰτιοκρατικοί. Ἐποστηρίζουν ὁμοῦ, ὅτι ἡ ρύθμισις αὐτὴ εἶναι προῖον τῆς αἰτιότητος καὶ τῆς τυχαίας ρυθμίσεως τῶν ἀνάρχως σταθερῶν ὑλικῶν δυνάμεων. Κατὰ τοὺς ὑλιστάς, συνεπῶς, δολοκλήρος ὁ κόσμος οὗτος ἔχει τὴν αἰτιοκρατικὴν του ἀρχὴν εἰς τὴν ἀναρχον καὶ ἀναίτιον ρύθμισιν τοῦ ἀνάρχου ὄντος, δηλ. εἰς τὴν ἀναίτιον ρύθμισιν τῶν δυνάμεων τῆς ὕλης, αἱ ὁποῖαι αἰτιοκρατικῶς λειτουργοῦσαι ἐπαρουσίασαν εἰς τὰς ἡμέρας μας τοὺς ποικιλομορφοὺς αὐτοὺς ὀργανισμοὺς, πού βλέπομεν πέριξ ἡμῶν.

Ἐν τοιαύτῃ, ὁμοῦ, περιπτώσει τίθεται τὸ ἐρώτημα: Πῶς ἐξηραλίσθη τόσον σοφὴ ρύθμισις τῶν ἀνάρχως σταθερῶν ὑλικῶν δυνάμεων, ὥστε νὰ δώσουν τὸ θαῦμα αὐτὸ τοῦ ἀνθρωπίνου ὀργανισμοῦ, ἀντὶ τῶσων ἄλλων ἀμόρφων ἀθροισμάτων ὕλης, τὰ ὁποῖα ἦτο ἐξ ἴσου ἐνδεχόμενον νὰ συμβοῦν, ἐφ' ὅσον ἡ ρύθμισις τῶν ἀνάρχων δυνάμεων εἶναι ἀναίτιος; Πολλῶ μᾶλλον ὅταν ἔχωμεν ὄχι μόνον ἓν ἄτομον, ἀλλὰ δυσεξαριθμητὸν πλῆθος ἀνθρώπων, οἱ ὁποῖοι ἔζησαν μέχρι τοῦδε καὶ τὸ πλῆθος τῶσων ἄλλων ἐμβίων ὄντων!

Οὔτε δύναται νὰ ὑποστηρίξῃ κανεὶς, ὅτι τάχα μετριάζεται τὸ θαῦμα καὶ ἴσως ἀποφεύγεται τὸ πρόβλημα, ἐὰν εἴπωμεν ὅτι, ναὶ μὲν ἀποτελεῖ θαῦμα ἡ ἐμφάνισις τοῦ

(1) Περὶ τῶν σοφῶν διεργασιῶν τῆς συνειδήσεως βλέπε καὶ Ψυχιάτρου: Ψυχικὰ βιώματα καὶ σκοπιμότης, «Ἀκτίνες» 1941, σελ. 217 ἐπ. καὶ Δημ. Φιλάρετου: Ἡ συνειδήσις καὶ ἡ καταγωγὴ τῆς, «Ἀκτίνες» 1949, σελ. 31 ἐπ.

πρώτου ζεύγους τῶν ἀνθρώπων, ἀλλὰ οἱ ὑπόλοιποι εἶναι προῖον τοῦ πρώτου ζεύγους. Δὲν πρέπει νὰ λησμονῶμεν τὴν αἰτιοκρατικὴν βᾶσιν, τὴν ὁποῖαν ἐθέσαμεν εἰς τὴν ἔρευναν τοῦ θεματός μας. Διὰ νὰ εἴμεθα συνεπεῖς πρὸς αὐτὴν θὰ πρέπει νὰ δεχθῶμεν ὅτι καὶ αὐτὸ ἀκριβῶς τὸ γεγονὸς πού εἶναι ἡ συνέχισις τῶν ἀπογόνων, τῶν ὁμοίων πρὸς τὸ ἀρχικὸν ζεύγος ἀνθρώπων, ἔχει τὴν ἀρχικὴν τῆς αἰτίας εἰς τὴν ἀναρχοῦ ρύθμισιν τῶν ὑλικῶν δυνάμεων. Εἶναι προφανές ὅτι ἄλλη ἀναρχοῦ ρύθμισις χρειάζεται διὰ νὰ γίνῃ ἕνας ἀνθρωπος, ὁ ὁποῖος θὰ μὲνῃ ἕνας καὶ μοναδικός, ἄλλος, διὰ νὰ δημιουργηθῇ ἕνα ζεύγος (ἄρσεν καὶ θῆλυ) ἀνθρώπων καὶ ἄλλη διὰ μίαν ἐξασφάλισιν ἀτέρμονος δημιουργίας ἀπογόνων. Ἄλλη ἀναρχοῦ ρύθμισις χρειάζεται δι' ἕνα ἄνθρωπον μὲ μάτια καὶ ἄλλη δι' ἕνα ἄνθρωπον χωρὶς μάτια, ἄλλη δι' ἄνθρωπον ἔρποντα καὶ ἄλλη δι' ἄνθρωπον βαδίζοντα, ἄλλη δι' ἄνθρωπον λογικὸν καὶ ἄλλη δι' ἄνθρωπον ἄλογον.

Ἡ ἀπόλυτος κυριαρχία τοῦ νόμου τῆς αἰτιότητος θὰ μᾶς ὑπεχρέωνε νὰ ἀναζητήσωμεν διὰ κάθε λεπτομέρειαν τῆς σοφῆς ρυθμίσεως τοῦ ὀργανισμοῦ μας ἀντίστοιχον αἰτίαν εἰς τὰς ἀνάρχους ὑλικὰς δυνάμεις. Ἐπομένως, ὁ ἰσχυρισμός ὅτι ἡ διαρρυθμίσις τῶν ὀργανισμῶν ἀνάγεται εἰς τὴν ἀνάρχοῦ σταθερὰν ρύθμισιν τῶν ὑλικῶν δυνάμεων δὲν λύει τὸ πρόβλημα, ἀλλ' ἀπλῶς μεταθέτει τὸ ὄλον θαῦμα τοῦ κόσμου, ὅπως τὸν γνωρίζομεν σήμερον, εἰς τὸ θαῦμα τῆς ἀνάρχου ρυθμίσεως τῶν ὑλικῶν δυνάμεων.

Διὰ νὰ ὑπῆρχεν κόσμος ἄνευ ἀνθρώπου ἢ κόσμος αἰωνίως νεκρός (πού ἀποτελεῖ καὶ τὴν πιθανωτέραν κατάστασιν) ἐχρειάζεται ἄλλη ἀναρχοῦ ρύθμισις τῶν ὑλικῶν δυνάμεων. Διὰ νὰ ὑπῆρχεν κόσμος καθ' ὅλα ὁμοιος πρὸς τὸν ὑπάρχοντα, ἀλλ' ὁμοιος μὲ ἄνθρωπον χωρὶς τὴν ἰκανότητα νὰ βλέπῃ ἢ νὰ ἀκούῃ ἐχρειάζεται ἄλλου εἶδους ἀναρχοῦ ρύθμισις τῶν ὑλικῶν δυνάμεων. Διὰ νὰ ὑπῆρχεν κόσμος ὁμοιος πρὸς τὸν ὑπάρχοντα, ἀλλ' ὁμοιος μὲ ἄνθρωπον πού νὰ ἔχῃ ποικιλίαν ἀχρηστων ὀργάνων, ἐχρειάζεται διὰ κάθε ἀχρηστον ὄργανον καὶ εἰδι-

κὴ ἀναρχοῦ ρύθμισις τῶν ὑλικῶν δυνάμεων κ.ο.κ. Ἄλλὰ διὰ νὰ ἔχωμεν τὸν ἄνθρωπον μὲ τὸν θαυμαστὸν ψυχικὸν του κόσμον, μὲ τὴν συνείδησιν ὄλων πού συμβαίνουν γύρω του (ὥστε νὰ ρυθμίσῃ τὰ ἀφορῶντα τὴν ζωὴν του), μὲ τὴν λογικὴν (ὥστε νὰ εὐρίσκῃ τὸ ἐκάστοτε συμφέρον του), μὲ τὴν μνήμην (ὥστε νὰ χρησιμοποιοῖ τὴν πείραν τοῦ παρελθόντος), μὲ τὰ ἔνστικτα (ὥστε νὰ μὴ ἀμελῇ τὰ ἐπιβεβλημένα διὰ τὴν ζωὴν του καθήκοντα), μὲ τὴν ὄλην ρύθμισιν τοῦ σώματος καὶ τὴν προσαρμοστικότητά τῆς ζωῆς, χρειάζεται ὄλος εἰδικὴ ἀναρχοῦ ρύθμισις τῶν ἀρχικῶν αἰτίων.

Πῶς δὲ θὰ ἦτο δυνατόν νὰ συνέβαινε ἄλλως, ἐφ' ὅσον διὰ νὰ ὑπῆρχεν ἄλλο ἀποτελεσμαθὰ ἐχρειάζετο ἀνάλογος μετατροπὴ τῆς ἀρχικῆς αἰτίας; Οἱ αἰτιοκρατικοὶ ἐπομένως, πρέπει νὰ δεχθοῦν, ὅτι κατὰ τὴν ἀπόλυτον αἰτιοκρατικὴν παραδοχὴν των, τὸ θαῦμα τῶν ἐμβίων ὄντων μὲ τὴν καθ' ὅλα ἐξυπηρετοῦσαν πολυσχιδῆ ρύθμισιν τῶν ὀργανισμῶν των, ἀπαιτεῖ διὰ κάθε λεπτομέρειαν, ἀντίστοιχον θαυμαστὴν ρύθμισιν τῶν ἀνάρχοῦ σταθερῶν ὑλικῶν δυνάμεων καὶ ὅτι ἡ ἀναρχοῦ αὐτῆ ρύθμισις ἐὰν ἦτο διάφορος θὰ ἔδιδε—ἀκριβῶς δυνάμει τοῦ νόμου τῆς αἰτιότητος—διάφορον ἀποτελεσμαθ.

Οἱ αἰτιοκρατικοὶ συνεπῶς δὲν ἀπαντοῦν εἰς τὸ ἐρώτημα: **'Εφ' ὅσον αἱ ἀναρχοὶ δυνάμεις εἶναι ἀναίτιοι**, πῶς ἐξησφαλίσθη ἡ σοφὴ ρύθμισις τῶν ἀνάρχοῦ σταθερῶν ὑλικῶν, ὥστε νὰ δώσουν τὸ θαῦμα τοῦτο τῶν ὀργανισμῶν, ἀντὶ τῶσων ἄλλων ἀμόρφων ἀθροισμάτων ὕλης πού ἦτο ἐξ ἴσου ἐνδεχόμενον νὰ συμβοῦν;

Ἴσως τώρα μερικοὶ νὰ ἐρωτήσουν: ἡ θεωρία τοῦ Lamarek ἢ τοῦ Darwin ἢ καὶ ἄλλου, ἔστω εἰς τὸ μέλλον, μήπως ἐξηγοῦν ἢ θὰ ἐξηγήσουν αἰτιοκρατικῶς τὸ πῶς ἡ διαμόρφωσις τῶν ὀργανισμῶν εἶναι καθ' ὅλα ἐξυπηρετικὴ τῆς ζωῆς τοῦ ἀτόμου καὶ τοῦ εἶδους;

Ἡ ἀπάντησις εἰς μίαν τοιαύτην ἐρώτησιν εἶναι, ὅτι ἐὰν ἡ θεωρία τοῦ Darwin ἢ ἄλλου τίνος, εἶναι αὐστηρῶς αἰτιοκρατικὴ τότε εἶναι τελείως ἀνίσχυρος νὰ ἐξηγήσῃ τὴν ἐξασφάλισιν τῶν πολυπληθῶν

δρων ζωῆς ἀτόμου καὶ εἶδους, δηλ. τὴν καθ' ὅλα κατάλληλον διάπλασιν τῶν ὀργανισμῶν.

Διὰ νὰ καταστῇ τοῦτο περισσότερον ἀντιληπτόν, πρέπει νὰ γίνῃ ἡ διάκρισις, ὅτι ἡ ἀνάδειξις π.χ. τοῦ ἀνθρωπίνου ὀργανισμοῦ, ἐὰν ἐγινε ἐξελικτικῶς δηλ. βαθμιαίως, τοῦτο θὰ συνέβη ἢ μὲ μικροτάτας μεταβολὰς ἢ μὲ αἰφνιδίους ἐκδηλώσεις νέων ὀργάνων καὶ νέων λειτουργιῶν.

Ἄς ἐξετάσωμεν τὸ πρῶτον ἐνδεχόμενον, δηλ. τὴν ἀνάδειξιν τοῦ ἀνθρώπου, εἰς τὴν θέσιν πού εἶναι σήμερον, μὲ μικροτάτας μεταβολὰς. Εἰς τὴν περίπτωσιν ὅμως αὐτὴν, ἐὰν αἱ μικρομεταβολαὶ ἦσαν τυχαῖαι, θὰ ἐπλεόναζον ἀσυγκρίτως αἱ μὴ ἐξυπηρετικαὶ διὰ τὴν ἀνάδειξιν καταλλήλων ὀργάνων καὶ λειτουργιῶν, διότι εἰς κάθε ἐξυπηρετικὴν μεταβολὴν ἀντιστοιχοῦν ἄπειροι μὴ ἐξυπηρετικαί. Ἐπομένως θὰ ἔπρεπε μία συνειδητὴ ἐπέμβασις νὰ γνωρίζῃ ποίας ἀπὸ τὰς μικρομεταβολὰς (πού ἀκόμη δὲν εἶναι προσόντα διὰ τὴν ζωὴν) πρέπει νὰ διατηρήσῃ εἰς τοὺς ἐπιγόνους, ὥστε αὐταὶ μαζὺ μὲ τὰς νέας μεταβολὰς, τὰς ὁποίας θὰ συνεχίσῃ νὰ ἐκλέγῃ, νὰ ἠμποροῦν νὰ παρουσιάσων εἰς τὸν ὀργανισμὸν προσόντα καὶ ἰκανότητας. Π.χ. ἕως ὅτου ἀναδειχθοῦν τὰ κύτταρα μὲ μικρὰς μεταβολὰς εἰς ἀδενικὰ κύτταρα τῶν μαστῶν δὲν θὰ ἦσαν ἐξυπηρετικὰ εἰς τὸν ἀνθρώπον ἐξ ἐπόψεως διατροφῆς τοῦ βρέφους, καὶ ἐπομένως τὰ ἄτομα αὐτὰ δὲν θὰ κατεῖχον προσὸν *κατὰ τὸν περὶ ὑπάρξεως ἀγῶνα* διὰ μίαν φυσικὴν ἐπιλογὴν. Διὰ νὰ γίνῃ τοῦτο κατανοητόν, ἀρκεῖ νὰ σκεφθῇ κανεὶς, ὅτι οἱ ἀδένες αὐτοὶ εἶναι ἐργαστήρια πολυπλοκοῦ διασκευῆς, ὥστε νὰ ἐπιτυγχάνεται ἡ παραγωγή τῆς ἐδικῆς αὐτῆς τροφῆς πού περιέχει συνθέσεις, ὡς ἡ τυρία καὶ τὸ γαλακτικὸν ζάχαρον, αἱ ὁποῖαι δὲν εὐρίσκονται εἰς τὸ αἷμα, καὶ κατὰ τρόπον, μάλιστα, ὥστε οἱ ἀδένες αὐτοὶ νὰ τίθενται εἰς λειτουργίαν, ὅταν ἀκριβῶς χρειάζεται νὰ τραφῇ τὸ βρέφος.

Ἐξ ἄλλου, αἱ βασικότεραι λειτουργίαι τῶν ὀργανισμῶν (καὶ αὐτῶν τῶν ἀτελεστάτων), θρέψις καὶ ἀνάδειξις ἀπογόνων, δὲν περιλαμβάνονται εἰς τὰς ιδιότητας, τὰς

ὁποίας ἐπεχείρησαν νὰ ἐξηγήσων αἱ αὐστηρῶς αἰτιοκρατικαὶ ἐξελικτικαὶ θεωρίαι, διότι αἱ λειτουργίαι αὐταὶ *ἀποτελοῦν προϋπόθεσιν* διὰ κάποια ἐπὶ τέλους ἐξελίξιν. Αἱ πολυσύνθετοι καὶ πολυπληθεῖς διεργασίαι τῆς γενετησίου λειτουργίας διὰ τὴν ἀνάδειξιν τελειῶν ὀργανισμῶν μὲ ποικιλίαν καταλλήλων λειτουργιῶν διὰ τὴν διατήρησιν τῆς ζωῆς τοῦ ἀτόμου καὶ μὲ ἐιδικούς ρυθμιστικούς παράγοντας διὰ τὴν ἀνάδειξιν νέων ἀπογόνων μὲ τοὺς χαρακτηρισ τοῦ εἶδους, καθὼς καὶ αἱ διεργασίαι τῆς θρέψεως (πού ὑπηρετοῦν τὴν σύλληψιν τῆς τροφῆς, τὴν ἀπὸ ἐιδικούς ἀδένες παρασκευὴν καταλλήλων ὑγρῶν διὰ νὰ καταστήσων τὴν τροφήν ἀφομοίωσιμον, τὴν πολύμορφον τροφοδότησιν τῶν ἐιδικῶν ὀργάνων τοῦ ὀργανισμοῦ, πού εἶναι οἱ κατάλληλοι ρυθμισταὶ τῶν πολυμόρφων λειτουργιῶν αὐτοῦ), ὅλαι αὐταὶ αἱ βασικαὶ λειτουργίαι, ἐφ' ὅσον ἀποτελοῦν προϋπόθεσιν τῆς ἐξελίξεως, ἄρα ὑπῆρχον καὶ εἰς τὸ πρῶτον ἐμβιον ὃν πού ἐνεφανίσθη εἰς τὸ σύμπαν, καὶ ἐπομένως δὲν εἶναι προῖον ἐξελίξεως. Κατὰ συνέπειαν, αἱ θεμελιώδεις αὐταὶ λειτουργίαι, ἐὰν εἶναι ἀποτελέσμα μικρῶν βαθμιαίων μεταβολῶν, θὰ ὀφείλωνται εἰς συνειδητὴν ἐπέμβασιν, ἢ ὁποία ἐγνώριζε ποίας ρυθμίσεις ἔπρεπε νὰ δημιουργήσῃ, διότι ἐν ἐναντίᾳ περιπτώσει, θὰ ὑπερέτερον αἱ πιθανώτεροι, δηλ. αἱ ἀκατάλληλοι διὰ τὴν ἀνάδειξιν τῶν ἐμβίων ὄντων, καὶ τοῦτο διότι εἰς κάθε κατάλληλον ρύθμισιν ἀντιστοιχοῦν ἄπειροι ἀκατάλληλοι. Ἡ ἐκλογή, ἐπομένως, τοῦ ἐκάστοτε καταλλήλου εἶναι ἐνημερωμένη ἐκλογή.

Ἐπὶ πλέον παρατηροῦμεν, ὅτι ἐὰν ὁ ἀνθρώπινος ὀργανισμὸς εἶχε διαμορφωθῇ ἀπὸ μίαν τυφλὴν καὶ τυχαίαν ἐπιλογὴν τῶν καταλλήλων μικρομεταβολῶν ἀπὸ τὰς ἀπείρους παντοειδεῖς μεταβολὰς τῶν ἀτελεστάτων ὀργανισμῶν, θὰ ἔπρεπε, μετὰ τὴν δημιουργίαν κάθε εἶδους μικρομεταβολῆς, νὰ ὑπῆρχον *δυσεξαρίθμητα εἶδη ἀνθρώπων* μὲ ποικιλίαν διασκευῆς ὀργάνων καὶ λειτουργιῶν ἐξ ἴσου ἐξυπηρετικῶν διὰ τὴν ζωὴν, π.χ. μὲ πυλωρὸν τοῦ στομάχου ἀριστερά, ὅλα τὰ δεξιὰ μέρη τῶν σπλάγχων νὰ εὐρίσκωνται ἀριστερά καὶ

ἀντιστρόφως κ.ο.κ. Τὸ ἴδιον θὰ συνέβαινε καὶ δι' ὅλα τὰ ἄλλα ὄργανα.

Ὡστε ἡ ἀνάδειξις ὀργάνων καὶ λειτουργιῶν ἐξυπηρετικῶν τῆς ζωῆς ἀτόμου καὶ εἶδους μὲ μικρὰς μεταβολὰς ὑποδηλοῖ συνειδητὴν καὶ σὺφρονα ἐκλογὴν τῆς ἐκαστοτε καταλλήλου μεταβολῆς, ἀπὸ τὰς ἀπειρους ἀκατάλληλους, ἐκτὸς ἐὰν ὁ ὀργανισμὸς ἔχει ἐν ἑαυτῷ μίαν *ἐνσυνείδητον δύναμιν προορρυθμισμένην καταλλήλως*, ὥστε νὰ προκαλῆ αὕτη τὰς ἀπαιτούμενας μικρομεταβολὰς, διὰ τὴν ἀνάδειξιν ὀργάνων καὶ λειτουργιῶν ἐξυπηρετικῶν τῆς ζωῆς.

Ἄς ἔλθωμεν ἤδη εἰς τὴν ἐξέτασιν τοῦ δευτέρου ἐνδεχομένου, ὅτι δηλ. τὰ ὄργανα καὶ αἱ λειτουργίαι τοῦ ἀνθρωπίνου ὀργανισμοῦ ἐξεδηλώθησαν αἰφνιδίως ὀλοκληρωμένα. Μία τοιαύτη αἰφνιδία ἐκδήλωσις ὥστε νὰ παρουσιασθοῦν αἱ συνδέσεις αὐταί, πού ἀποτελοῦν τὰ ὄργανα καὶ τὰς λειτουργίας τοῦ ἀνθρωπίνου ὀργανισμοῦ, δὲν εἶναι δυνατὸν νὰ ὀφείλεται εἰς τὰς τυχαίας ἀπειρους μεταβολὰς τοῦ ὀργανισμοῦ. Τοῦτο ἀποκλείεται ὄχι μόνον ἐκ τῆς σκέψεως ὅτι εἶναι τελείως ἀπίθανον, λόγῳ τῆς ὀργανωμένης διαρθρώσεως τῶν λειτουργιῶν αὐτῶν, ἀλλὰ καὶ ἐκ τοῦ ὅτι, ἐὰν ἐκλάβωμεν ὡς ἀληθῆ τὴν ἀνωτέρω πρότασιν, θὰ ἔπρεπε, ἀφοῦ συνετελέσθη κάθε εἶδους μορφοποίησις τῆς μάξης τοῦ ἀνθρωπίνου σώματος, νὰ ὑπῆρχον *δυσεξαρίθμητα εἶδη ἀνθρώπων*, μὲ ποικιλίαν διασκευῆς ὀργάνων καὶ λειτουργιῶν ἐξ ἴσου ἐξυπηρετικῶν τῆς ζωῆς.

Κατὰ ταῦτα, ἐὰν συνέβη αἰφνιδία ἀνάδειξις ὀλοκληρωμένων ὀργάνων καὶ λειτουργιῶν, τότε ἡ πρόκειται περὶ συνειδητῆς καὶ σὺφρονος ἐνεργείας ἢ ὀφείλεται εἰς εἰδικὰς καταβολὰς τοῦ ὀργανισμοῦ, *συνειδητῶς καὶ καταλλήλως προορρυθμισμένας*, ὥστε νὰ ἐκδηλώσουν ὄργανα καὶ λειτουργίας καταλλήλους διὰ τὴν ἐξυπηρετήσιν τῆς ζωῆς τοῦ ἀτόμου καὶ τοῦ εἶδους. Εἰς τὴν προκειμένην περίπτωσιν ἡ πρωταρχικὴ ἐκδήλωσις θὰ ἦτο ἡ ἐκδήλωσις τῶν θεμελιακῶν λειτουργιῶν τῆς ζωῆς, τὰς ὁποίας ἔχουν καὶ αὐτοὶ οἱ ἀτελέστατοι ὀργανισμοί.

Οἰανδήποτε συνεπῶς λύσιν δεχθῶμεν εἰς τὸ θέμα μας, δὲν δύναται νὰ ἀμφισβητηθῆ ὅτι καὶ κατ' ἀπόλυτον ὑλιστικὸν τρόπον ἐὰν θελήσωμεν νὰ ἀντιμετωπίσωμεν τὴν ἀνάδειξιν τῶν ὀργανισμῶν τῶν ἐμβίων ὄντων, θὰ ἀχθῶμεν εἰς τὸ συμπέρασμα, ὅτι ἡ ρύθμισις τῶν ὀργανισμῶν, ἡ ὁποία κα θ' ὄλας τῆς τὰς λεπτομερείας ἐξυπηρετεῖ τὴν διατήρησιν τῆς ζωῆς τοῦ ἀτόμου καὶ τὴν ἀτέρμονα ἀνάδειξιν ἀπογόνων, ἔχει τὴν ἀπωτέραν τῆς αἰτίας εἰς τὴν κα θ' ὄλα ἐξαιρετικῶς κατάλληλον ρύθμισιν τῶν ἀνάρχως σταθερῶν ὑλικῶν δυνάμεων. Κατ' αὐτὸν τὸν τρόπον καὶ οἱ ὑλισταὶ ὑποχρεοῦνται νὰ δεχθοῦν, ὅτι τὸ ἀναρχον ὄν δὲν εἶναι μία οἰαδήποτε σύνθεσις δυνάμεων, ἀλλὰ μία εἰδικὴ σύνθεσις ἱκανὴ νὰ πραγματώσῃ εἰς ἀπειρίαν περιπτώσεων τὸ κατάλληλον διὰ τὴν ἀνάδειξιν τῶν ἐμβίων ὄντων.

Ὅλα τὰ αἰτιοκρατικὰ συστήματα δὲν ἐπιτυγχάνουν ἄλλο τι εἰ μὴ νὰ μεταθέτουν κατὰ τὸν ἓνα ἢ τὸν ἄλλον τρόπον τὸ θαῦμα τῶν σημερινῶν ὀργανισμῶν εἰς τὸ θαῦμα τῆς ἀνάρχου καταλλήλου ρυθμίσεως τῶν ὑλικῶν δυνάμεων. Πῶς ὁμως ἐξησφαλίσθη ἡ κατάλληλος αὕτη ἀναρχος ρύθμισις τῶν ὑλικῶν δυνάμεων εἶναι ἀνίσχυρος νὰ τὸ ἐξηγήσῃ ἡ αἰτιοκρατία. Δι' αὐτὸ ὁ Lamarek καὶ ὁ Darwin ἀντιλαμβανόμενοι, ὅτι μόνη ἡ αἰτιοκρατία εἶναι ἀνίσχυρος νὰ ἐξηγήσῃ τὰ φαινόμενα τῆς ζωῆς ἐδέχθησαν ὅτι ἡ ἀναρχος ρύθμισις τῶν φυσικῶν δυνάμεων ὀφείλεται εἰς τὴν ἐλευθέραν καὶ θεῖαν σοφίαν.

Ἄλλοι, πάλιν, ἠθέλησαν νὰ δανεισθοῦν μόνον τὸ αἰτιοκρατικὸν μέρος τῶν θεωριῶν τοῦ Lamarek καὶ τοῦ Darwin ἀρνούμενοι τὴν παραδοχὴν διὰ τὴν πάνσοφον καὶ ἐλευθέραν θεῖαν δύναμιν. Τότε, πάλιν, τίποτε ἄλλο δὲν ἐπιτυγχάνουν εἰμὴ μόνον τὴν μετάθεσιν τοῦ ζητήματός μας εἰς τὴν κατάλληλον ἀναρχον ρύθμισιν τῶν ὑλικῶν δυνάμεων. Οἱ αἰτιοκρατικοί, ἐπομένως, ἀφήνουν τὸ πρόβλημα ἄλυτον.

Τὸ θέμα μας ὁμως, ὅπως εἶναι φυσικόν, δὲν ἐξηγητήθη. Πρέπει ἐπομένως νὰ συνεχισθῆ ἡ ἔρευνά μας.

Η ΣΥΓΧΡΟΝΟΣ ΦΥΣΙΚΗ ΚΑΙ Ο ΥΛΙΣΜΟΣ

Είναι γεγονός βέβαιον τὸ ὅτι ὁ ὕλισμος ἔχει φύγει πλέον ἀπὸ τὴν ἐπιστήμην;

Εἰς τὸ ἐρώτημα αὐτὸ δίδονται τρεῖς ἀπαντήσεις: Ἡ πρώτη εἶναι ὅτι ἡ ἐρώτησις αὐτὴ δὲν ἔχει κἂν νόημα, ὅτι δὲν ἠμποροῦμεν νὰ συσχετίζωμεν δύο πράγματα τόσον διαφορετικά, τὴν ἐπιστήμην ἀπὸ τὸ ἓνα μέρος, μὲ ἓνα μεταφυσικόν, φιλοσοφικὸν σύστημα ὅπως ὁ ὕλισμος, ἀπὸ τὸ ἄλλο. Ἄλλοι ἀπαντοῦν ὅτι ὄχι· ὁ ὕλισμος δὲν ἔφυγε καθόλου ἀπὸ τὴν ἐπιστήμην. Καὶ ἀγωνίζονται νὰ μᾶς πείσουν ὅτι αἱ σύγχρονοι ἀνακαλύψεις τῆς φυσικῆς δὲν κατέρριψαν τὴν «οὐσίαν» τοῦ ὕλισμοῦ, ἀλλ' ἀπλῶς καὶ μόνον μίαν χονδροειδῆ, «χυδαίαν», μορφήν του. Αὐτοὶ εἶναι οἱ ὀπαδοὶ τοῦ μαχητικοῦ ὕλισμοῦ. Τέλος ἄλλοι, οἱ περισσότεροι, ἀπαντοῦν ἀγανακτισμένοι κἄπως: «Μὰ καλά, τώρα θὰ τὸ μάθωμεν ὅτι ὁ ὕλισμος εἶναι ἀσυμβίβαστος πρὸς τὴν ἐπιστήμην; Αὐτὸ εἶναι ἓνα γεγονός γνωστὸν ἀπὸ τόσον καιρόν. Δὲν εἶναι πολὺ νὰ ἀσχολοῦμεθα τόσο μὲ αὐτὸν τὸν ὕλισμόν;»

Σχετικῶς μὲ τὸ ἀνωτέρω ἐρώτημα καὶ τὰς ἀπαντήσεις, αἱ ὁποῖαι ἐδόθησαν εἰς αὐτό, ἃς ἴδωμεν τί λέγει ἓνας ἀπὸ τοὺς μεγαλύτερους συγχρόνους φυσικούς, ὁ καθηγητὴς Erwin Schrödinger, εἰς τελευταῖον τὸ βιβλίον, τὸ ὁποῖον ἔχει ὡς θέμα τὴν σύγχρονον Φυσικὴν καὶ τὰ συμπεράσματά της. Ὁ καθηγητὴς E. Schrödinger εἶναι γνωστὸς παγκοσμίως ὡς μία ἀπὸ τὰς μεγαλύτερας κορυφὰς τῆς συγχρόνου φυσικῆς ἐπιστήμης. Εἶναι ἓνας ἀπὸ τοὺς ἰδρυτὰς τοῦ νέου κλάδου τῆς ἀτομικῆς φυσικῆς, τῆς Κυματομηχανικῆς. Μὲ τὴν βοήθειαν δὲ αὐτῆς, ἔδωσε ἓνα νέον, πληρέστερον τύπον τοῦ φυσικοῦ ἀτόμου, θεωρῶν τὰ ἠλεκτρόνια ὡς κύματα πιθανότητος περιβάλλοντα τὸν πυρῆνα. Εἶναι γνωστὴ εἰς τὸ πεδῖον αὐτὸ ἡ περιφημὴ διαφορικὴ ἔξιωσις τοῦ Schrödinger. Διὰ τὰς ἐργασίας του αὐτὰς ὁ καθηγητὴς Schrödinger ἔλαβε τὸ 1933 μετὰ τοῦ ἄγγλου φυ-

σικοῦ Dirac, τὸ βραβεῖον Nobel. Ὡς καθηγητὴς ἐδίδαξεν εἰς ἄρκετὰ Πανεπιστήμια ὅπως τῆς Στουτγκάρτης, τοῦ Μπρεσλάου, τῆς Ζυρίχης καὶ τοῦ Βερολίνου. Τὸ 1933 ὁμως ἐγκατέλειψε τὴν Γερμανίαν καὶ ἦλθεν εἰς τὸ Magdalen College τῆς Ὁξφόρδης, τὸ δὲ 1939 ἴδρυσε τὸ School of Advanced Studies τοῦ Δουβλίνου ὅπου ἔγινε διευθυντὴς.

Εὐρισκόμενος εἰς τὸ Δουβλίον ὁ διάσημος φυσικὸς ἔκαμε τὸ 1950 μίαν σειρὰν διαλέξεων εἰς τὸ ἀνωτέρω ἀναφερθὲν Ἰνστιτοῦτον, ἡ ὁποία ἐξεδόθη τὸ ἐπόμενον ἔτος ὑπὸ τὸν τίτλον «Ἐπιστήμη καὶ Ἀνθρωπισμός» καὶ μὲ ὑπότιτλον «Ἡ σύγχρονος Φυσικὴ» (*). Εἶναι τόσον ἐνδιαφέροντα καὶ χαρακτηριστικὰ τὰ ὅσα γράφονται εἰς τὸ βιβλίον αὐτό, ὥστε ἀξίζουν νὰ γίνων καὶ εὐρύτερον γνωστά.

★

Ἐπειτα ἀπὸ μερικὰς προκαταρκτικὰς σκέψεις ὁ συγγραφεὺς προχωρεῖ εἰς τὴν ἐκθεσιν τῆς μέχρι σήμερον ἐξελιξέως τῆς ἐπιστημονικῆς σκέψεως. Κάνει δὲ μερικὰς, πολὺ ἀξιοσημειώτους διαπιστώσεις, σχετικῶς μὲ τὰς αἰτίας τῆς ἐμφανίσεως τοῦ ὕλισμοῦ. «...Ἡ ἐν εἶδει ἐκρήξεως ἀνάπτυξις τῆς βιομηχανίας καὶ τῆς μηχανικῆς, γράφει, εἶχε τὴν καταπληκτικὴν ἐπιρροὴν ἐπὶ τῶν ὕλικῶν χαρακτηριστικῶν τῆς ἀνθρωπίνης ζωῆς, ὥστε πάρα πολλοὶ ἐξέχασαν κάθε ἄλλην σχέσιν. Τί λέγω, κάτι χειρότερον! Ἡ μυθώδης ὕλικὴ ἀνάπτυξις, ὠδήγησε πρὸς μίαν ὕλιστικὴν ἄποψιν, δῆθεν προεληθοῦσαν ἀπὸ τὰς νέας ἐπιστημονικὰς ἀντιλήψεις» (σελ. 10). Μὲ τὸν τρόπον αὐτὸν ἐξηγεῖται ἴσως καλύτερον τὸ πῶς ἐισήλθεν ὁ ὕλισμος εἰς τὴν ἐπιστήμην. Ἡ μᾶλλον, διὰ ν' ἀκριβολογοῦμεν, τὸ πῶς ἐνομίσθη ἀπὸ πολλοὺς ὅτι

(*) E. Schrödinger: Science and Humanism (Physics in our time), Cambridge University Press, 1951.

ὁ ὕλισμος εἰσῆλθεν εἰς τὴν ἐπιστήμην. Διότι—καὶ ἐδῶ ἀναφερόμεθα εἰς τὴν πρῶτην ἀπάντησιν τῆς ἀρχικῆς ἐρωτήσεως—φυσικὰ ὁ ὕλισμος δὲν ἔχει οὔτε εἶχε ποτὲ καμίαν σχέσιν μὲ τὴν ἐπιστήμην. Ἄλλ' ἡ παρεξήγησις ὅτι ὁ ὕλισμος εἶναι μία «ἐπιστημονική» κοσμοθεωρία, ἐν ἀντιθέσει πρὸς τὰς λοιπὰς «μεταφυσικὰς» κοσμοθεωρίας, ἐρρίζωσε τόσον βαθειά, ὥστε νὰ γίνῃ ἡ βάσις τῆς περαιτέρω ἀναπτύξεως τῶν σκέψεων καὶ τῆς θεμελιώσεως τῆς ζωῆς ἐνὸς μεγάλου μέρους τῆς ἀνθρωπότητος.

Δὲν εἶχεν ὁμοῦ καμίαν ἐπίδρασιν ὁ ὕλισμος εἰς τὴν ἐπιστήμην; Ἄς ἴδωμεν καὶ εἰς τὸ σημεῖον αὐτὸ τὰς διαπιστώσεις τοῦ καθηγητοῦ Schrödinger: «Αὐτὰ τὰ γεγονότα (τὰ ἀνωτέρω ἀναφερθέντα περὶ τοῦ ὕλισμοῦ), συντέειναν πιστεύω εἰς τὴν ἐσκεμμένην παραμέλησιν τῆς ἐπιστήμης εἰς πολλὰ πεδία κατὰ τὸ ἐπόμενον ἡμῶν αἰῶνος ποῦ ἠκολούθησε (μετὰ τὸν 19ον αἰῶνα)—αὐτὸ τὸ ὅποιον τώρα μόλις ἐτελείωσεν...». Ὡστε εἶχε μίαν ἐπίδρασιν ὁ ὕλισμος εἰς τὴν ἐπιστήμην καὶ ἡ ἐπίδρασις αὐτῆς ἦτο ἀρνητικὴ... Τί ἄλλο ὁμοῦ θὰ ἠμποροῦσε ν' ἀναμένῃ κανεὶς ἀπὸ τὴν Ἄρνησιν; Ἄλλὰ εἰς τὰ 50 ἔτη, τὰ ὁποῖα ἐπέρασαν, ἡ ἐπιστήμη ἤλλαξε ριζικῶς. Ἐνα πλῆθος νέων ἀνακαλύψεων ἤλθαν ν' ἀναστατώσουν τὰ παλαιὰ θέματα τῆς ἐπιστήμης τῶν παρελθόντων αἰώνων. Ἡ ριζικὴ ἀλλαγὴ δὲν ἦτο ἀποτέλεσμα μιᾶς μόνον ἀνακαλύψεως, ἐνὸς μόνον νέου πειράματος. «Καμία ἀπὸ τὰς νέας ἀνακαλύψεις, γράφει ὁ διάσημος φυσικός, δὲν εἶναι τρομερὰ συνταρακτικὴ καθ' ἑαυτήν. Ἐκεῖνο τὸ ὅποιον εἶναι συνταρακτικόν, νέον, ἐπαναστατικόν, εἶναι ἡ γενικὴ στάσις, τὴν ὁποῖαν εἴμεθα ἠναγκασμένοι νὰ υἰοθετήσωμεν, ὅταν κάμνωμεν οἰανδήποτε προσπάθειαν διὰ νὰ συνθέσωμεν ὅλα αὐτά».

Καὶ εἰδικώτερον, τί ἐκπληκτικὸν ἔχει νὰ μᾶς παρουσιάσῃ ἡ σύγχρονος ἐπιστήμη; «Ἄς ἔλθωμεν *in medias res*. Ὑπάρχει τὸ πρόβλημα τῆς ὕλης. Τί εἶναι ἡ ὕλη;» Ἄφου μελετᾷ τὸ θέμα τοῦτο ὁ μέγας φυσικός, καταλήγει: «Αἱ ἀντιλήψεις μᾶς περὶ τῆς ὕλης εἶναι πολὺ ὀλιγώτερον ὑλιστικαὶ παρ' ὅσον ἦσαν κατὰ τὸ 2ον ἡμῶν

τοῦ 19ου αἰῶνος. Εἶναι ἀκόμη πολὺ ἀτελεῖς, ἀμυδραί, δὲν ἔχουν σαφῆνειαν ὑπὸ πολλὰς ἐπιφάνειαι. Τοῦτο ὁμοῦ εἶναι δυνατὸν νὰ λεχθῇ: ὅτι ἡ ὕλη ἔχει παύσει νὰ εἶναι τὸ ἀπλοῦν, ψηλαφητόν, ἀκατέργαστον πρᾶγμα μέσα εἰς τὸν χώρον, τοῦ ὁποῖου δυνάμεθα νὰ παρακολουθήσωμεν κάθε τμήμα ἐν τῇ κινήσει του, καὶ νὰ βεβαιώσωμεν τοὺς ἀκριβεῖς νόμους, οἱ ὁποῖοι διέπουν τὴν κίνησίν του». Ἡ διαπίστωσις τοῦ μεγάλου φυσικοῦ εἶναι πολὺ χαρακτηριστικὴ. Εἶναι μία διαπίστωσις, ἡ ὁποία ἀντικατοπτρίζει τὴν σημερινὴν θέσιν τοῦ προβλήματος τῆς ὕλης εἰς τὴν σύγχρονον φυσικὴν. Προβλήματα ὑπάρχουν ἀκόμη, βέβαια, ἴσως περισσότερα παρὰ κατὰ τὸν παρελθόντα αἰῶνα, ὁπότε ἦσαν «τῆς μύδας» αἱ ἀπλουστεύσεις καὶ αἱ ἀνεξέλεγκτοι ὑποθέσεις, ἀλλὰ δὲν ἐξετάζονται πλέον ἐντὸς τῶν ὑλιστικῶν πλαισίων. Αὐτὸ πὺ μᾶς παρουσιάζουν αἱ αἰσθήσεις μᾶς, τὰ ἀντικείμενα τὰ ὁποῖα βλέπομεν ἢ ψηλαφῶμεν πολὺ ἀπέχον ἀπὸ τὸ νὰ μᾶς δίδουν μίαν ἰκανοποιητικὴν ἀπάντησιν εἰς τὸ ἐρώτημά μᾶς: *τί εἶναι ὕλη*, ὅπως ἐνόμισαν οἱ ἀφελεῖς ὑλισταὶ τοῦ παρελθόντος αἰῶνος. Τὸ πρόβλημα σήμερον μετέπεσεν εἰς τὴν μελέτην τοῦ ἀτόμου καὶ τῆς δομῆς του, εἰς τὰ *quanta* καὶ τὰ κύματα πιθανότητος, *ἀλλὰ ἀπάντησις ὀριστικὴ τί εἶναι ἡ ὕλη δὲν ἐδόθη*. Ἐνα μόνον γνωρίζομεν ὅτι ἡ ἀπάντησις τὴν ὁποῖαν μᾶς ἔδωκεν ὁ ὕλισμος δὲν λύει καθόλου τὸ πρόβλημα. Εἶναι πολὺ ἀφελὴς διὰ νὰ θεωρηθῇ καὶ ἐπιστημονική.

★

Ὁ καθηγητὴς Schrödinger παρουσιάζει καὶ μερικὰς ἀξιοσημειώτους ἀπόψεις τῆς συγχρόνου φυσικῆς, αἱ ὁποῖαι εἶναι κυριολεκτικὰς ἐπαναστατικαὶ διὰ τὸν ἄκαμπτον «κλασσικὸν» φυσικὸν τοῦ 19ου αἰῶνος. Μία π.χ. προσφιλὴς ἔννοια τοῦ ὕλισμοῦ ἦτο ἡ «οὐσία» τῆς ὕλης, ἡ ὁποῖα ἀπετέλει τὸ ὑπόβαθρον κάθε σκέψεως ἢ πειράματος. Αὐτὴ ἡ «οὐσία» φαίνεται ὅτι εἶναι μία ἔννοια, ἡ ὁποῖα, οὔτε ὀλίγον οὔτε πολὺ, δὲν ἔχει καὶ νόημα διὰ τὴν φυσικὴν τοῦ ἀτόμου. Τονίζει δὲ ὅτι δὲν δυνάμεθα νὰ ὀμιλῶμεν διὰ τὸ α ἢ β ὠρισμένον ἠλεκτρόνιον ἢ ὅτι τὸ α ἠλεκτρόνιον ἔ-

καμε τοῦτο ἐνῶ τὸ β ἔκαμε ἐκεῖνο. Διότι τὸ μόνον μέσον, τὸ ὁποῖον θὰ μᾶς ἐβεβαίωνε τὸ ὅτι τὸ α (ὠρισμένον) ἠλεκτρόνιον ἔκαμε μίαν ὠρισμένην ἐνέργειαν π.χ. μετεκινήθη ἀπὸ ἐν σημείου εἰς ἄλλο—δηλαδή ἡ συνεχῆς παρατήρησις καὶ παρακολούθησις του καθ' ὅλην τὴν κίνησίν του αὐτὴν—ἀποδεικνύεται ἀδύνατον. «Ἐστω καὶ ἂν παρατηρήσετε ἓνα ὅμοιον ἀντικείμενον ὀλίγον ἀργότερον, σημειώνει ὁ σ., εἰς ἐν σημείον πολλὴν πλησίον τοῦ πρώτου, καὶ ἔστω καὶ ἂν ἔχετε κάθε λόγον να ὑποθέσετε μίαν αὐτιώδη σχέσιν μεταξὺ τῆς 1ης καὶ τῆς 2ας παρατηρήσεως, δὲν ὑπάρχει βεβαιότης ὅτι εἶναι τὸ αὐτὸ σωματίον, τὸ ὁποῖον παρατηρήσατε εἰς τὰς δύο περιπτώσεις» (σελ. 17). «Ὅλα τὰ ἠλεκτρόνια εἶναι ὅμοια μεταξὺ των καὶ ἄρα εἶναι πάντοτε δυνατὸν τὸ δεύτερον ἠλεκτρόνιον να μὴ εἶναι τὸ ἴδιον μὲ ἐκεῖνο, τὸ ὁποῖον παρατηρήθη τὴν πρώτην φοράν. Τότε ὅμως καὶ αὐτὴ ἡ ἐννοία τῆς ταυτότητος τοῦ σωματίου χάνεται. Τὸ συμπέρασμα αὐτὸ ἔρχεται ὡς ἄμεσος συνέπεια τοῦ ἀδυνάτου τῆς συνεχοῦς παρατηρήσεως τῶν φαινομένων τοῦ μικροκόσμου.

Εἴμεθα τόσον συνηθισμένοι να σκεπτόμεθα ἐπάνω εἰς τὰ ὕλιστικά πλαίσια, ὥστε μᾶς εἶναι δύσκολον να ἐννοήσωμεν πῶς εἶναι δυνατὸν ν' ἀρνηθῶμεν τὴν ἔνοιαν τῆς ταυτότητος ἢ τῆς «οὐσίας» τῆς ὕλης. Ὅμως «εἴμεθα ἠναγκασμένοι να βεβαιώσωμεν ὅτι τὰ τελικὰ συστατικά τῆς ὕλης δὲν ἔχουν καμμίαν «ταυτότητα»... Δὲν ὑπάρχει καμμία ἀμφιβολία ὅτι τὸ πρόβλημα τῆς ταυτότητος, πράγματι καὶ ἀληθεῖα, δὲν ἔχει κανένα νόημα» (σελ. 18).

Κατόπιν τούτων δὲν πρέπει να μᾶς προξενήσουν ἐκπληξιν αἱ περαιτέρω διαπιστώσεις τοῦ μεγάλου φυσικοῦ: «Ὅταν φθάνωμεν εἰς τὰ ἔσχατα σωματῖα, τὰ ὁποῖα ἀποτελοῦν τὴν ὕλην, φαίνεται ὅτι δὲν ὑπάρχει βᾶσις εἰς τὴν σκέψιν μας ὅτι αὐτὰ ἀποτελοῦνται ἀπὸ κάποιο ὕλικόν. Αὐτὰ εἶναι καθαρὸν σχῆμα, τίποτε ἄλλο ἀπὸ σχῆμα» (σελ. 21).

★

Ἐξ ἄλλου τῶν ἄνω εἰς ἓνα ἄλλο σημείον, εἰς τὰ *μηχανικὰ μοντέλλα καὶ εἰκόνας τῆς φυσικῆς*. Εἶναι συνειθισμέ-

νη μέθοδος εἰς τὰ διάφορα ἐκλαϊκευτικά βιβλία τῆς ἀτομικῆς φυσικῆς, να «ζωγραφίζον» τὰ ἄτομα μὲ τὸν πηρῆνα καὶ τὰ περίξ αὐτοῦ ἠλεκτρόνια, διὰ να μᾶς δώσουν μίαν παραστατικὴν ἰδέαν περὶ αὐτῶν. Εἶναι ὅμως ὀρθοὶ αἱ εἰκόνας αὐταί; Πολὺ χαρακτηριστικὰ τονίζει ὁ συγγραφεὺς: «Εἶναι ἀσφαλῶς βολικαὶ εἰκόνας· ἀλλ' ὅσον ἀφορᾷ τὴν ἀλήθειάν των, ἡ ὀρθὴ ἐρώτησις δὲν εἶναι ἐὰν εἶναι ἀληθεῖς ἢ ὄχι, ἀλλὰ ἐὰν εἶναι δυνατὸν ποτὲ να εἶναι ἀληθεῖς ἢ ψευδεῖς. Προφανῶς δὲν εἶναι δυνατὸν». Δηλαδή αἱ εἰκόνας αὐταί, ὅχι μόνον δὲν εἶναι ἀκριβεῖς ἀναπαραστάσεις τῆς πραγματικότητος, ἀλλὰ δὲν ἔχουν κἂν ἄμεσον σχέσιν πρὸς τὴν πραγματικότητα, τὴν ὁποῖαν θέλουν να παραστήσουν. Καὶ ἐνῶ εἶναι πολὺ φυσικὸν να θελήσωμεν να κάωμεν πλέον σαφῆ τὴν εἰκόνα, τὴν ὁποῖαν κατεσκευάσαμεν, προσθέτοντες ὠρισμένας λεπτομερείας, αἱ ὁποῖα μᾶς φαίνονται λογικαί, «εἶναι ἀπειρῶς ἀπίθανον αὐταί αἱ ἐπὶ πλέον προσθήκαι, κατὰ καλὴν τύχην, να εἶναι ὀρθαί». Καὶ ὅμως πόση σημασία εἶχε δοθῆ, τὸν παρελθόντα ἰδίως αἰῶνα, εἰς τὰς ἀπεικονίσεις αὐτάς! Τόση σημασία, ὥστε ἐφθάναν πολλοὶ να μὴ παραδάνθωνται τίποτε, διὰ τὸ ὁποῖον δὲν θὰ ἠδύνατο να κατασκευάσουν ἓνα μηχανικὸν μοντέλλο. Καὶ ἐφθάναν συχνὰ εἰς ἐκφράσεις μεγάλης ἀφελείας ὅπως: «Δὲν πιστεύω εἰς Θεόν, ψυχὴν κλπ. ἐφόσον δὲν τὰ βλέπω». Τέτοια ἦσαν τὰ «επιχειρήματα» τοῦ ὕλισμοῦ ἐπὶ δεκαετίας.

Ἐὰς παρακολουθήσωμεν ὅμως ἐπὶ τοῦ θέματος αὐτοῦ τὸν καθηγητὴν Schrödinger: «Ἡ στάσις κατ' ἐκείνην τὴν ἐποχὴν—ἐκτὸς ἴσως εἰς πολὺ ὀλίγας φιλοσοφικῶς πρωτοπόρους διανοίας—ἦτο διαφορικὴ ἀπὸ ὅ,τι εἶναι τώρα, ἦτο ἀκόμη ὑπερβολικὰ ἀφελῆς. Ἐνῶ ἐβεβαίωσαν ὅτι κάθε μοντέλλο, τὸ ὁποῖον θὰ ἠδυνάμεθα να φαντασθῶμεν, εἶναι βέβαιον ὅτι εἶναι ἐλλειπές καὶ θὰ μετεβάλλετο ἐνωρίτερον ἢ ἀργότερον, ὅμως εἶχον ἀκόμη βαθεῖα εἰς τὸν νοῦν των τὴν σκέψιν ὅτι ὑπάρχον ἀληθινὰ μοντέλλα—ὑπάρχον οὕτως εἰπεῖν εἰς τὸ Πλατωνικὸν βασίλειον τῶν ἰδεῶν—καὶ ὅτι προσεγγίζομεν πρὸς αὐτὰ βαθμιαίως, χωρὶς ἴσως ποτὲ να τὰ φθάσωμεν, ἔνεκα τῶν

ἀνθρωπίνων ἀτελειῶν. Αὐτὴ ἡ στάσις τώρα ἔχει ἐγκαταλειφθῆ. Αἱ ἀποτυχίαι, τὰς ὁποίας ἐδοκιμάσαμεν, δὲν ἀναφέρονται εἰς λεπτομερείας πλέον. Ἐχουν ἐνὸς πολὺ γενικωτέρου εἶδους. Ἐχομεν γίνεαι πλήρως ἐνήμεροι μιᾶς καταστάσεως, ἡ ὁποία εἶναι ἴσως δυνατὸν ν' ἀνακεφαλαιωθῆ ὡς ἀκολούθως: Καθ' ὅσον ὁ διανοητικὸς μας ὀφθαλμὸς διεισδύει ἐντὸς τῶν μικροτέρων καὶ μικροτέρων ἀποστάσεων καὶ τῶν βραχυτέρων καὶ βραχυτέρων χρόνων, βλέπομεν ὅτι ἡ φύσις συμπεριφέρεται τόσον ἐντελῶς διαφορητικὰ ἀπὸ ὅ,τι παρατηροῦμεν εἰς τὰ ὁρατὰ καὶ ψηλαφητὰ σώματα τοῦ περιβάλλοντός μας, ὥστε κα ν ἔ ν α μοντέλλο, τὸ ὁποῖον σχηματίζεται συμφώνως πρὸς τὰς ἐμπειρίας μας τῆς μεγάλης κλίμακος δὲν εἶναι δυνατὸν νὰ εἶναι ποτὲ «ἀληθές». Ἐνα ἐντελῶς ἰκανοποιητικὸν μοντέλλο αὐτοῦ τοῦ εἶδους εἶναι ὄχι μόνον πρακτικῶς ἀνεφικτὸν, ἀλλὰ οὔτε κἂν εἶναι δυνατὸν νὰ τὸ φαντασθῶμεν. Ἡ, διὰ νὰ εἶμαι ἀκριβής—συνεχίζει—δυνάμεθα, φυσικὰ, νὰ τὸ σκεφθῶμεν, ἀλλ' ὅπως καὶ ἂν τὸ σκεφθῶμεν, εἶναι ἐσφαλμένον. Δὲν εἶναι ἴσως τόσον κενὴ ἔννοια ὅπως ἕνας «τριγωνικὸς κύκλος», ἀλλὰ εἶναι πολὺ περισότερον ὅπως ἕνας «πτερωτὸς λέων» (σελ. 25-26).

Τὰ ὅσα γράφει ἐδῶ ὁ διάσημος φυσικὸς δίδουν μίαν ἐξηγήσιν διατὶ διητηρήθη τόσον καιρὸν ὁ ὕλισμός εἰς τὴν ἐπιστημονικὴν καὶ τὴν φιλοσοφικὴν σκέψιν. Εἰς τὴν βάσιν του ὁ ὕλισμός εἶχε μίαν ἐλπίδα. Τὴν ἐλπίδα, ὅτι μὲ τὰς φυσικὰς ἐπιστήμας θ' ἀποδειχθοῦν, γρήγορα ἢ ἀργά, ὅλαι αἱ ἀναπόδεικτοι ἀρχαὶ του, αἱ βάσεις δηλαδὴ τῆς υπάρξεώς του, ἂν ὄχι ἀπολύτως, λόγῳ τῆς ἀνθρωπίνης ἀτελείας, τοῦλάχιστον ὅμως θ' ἀποδεικνύονται ἀσυμπωτικῶς, ὁλονὲν ἀκριβέστερον. Αὐτὴ ἡ ἐλπίς εἶναι ποῦ ἔφυγε.

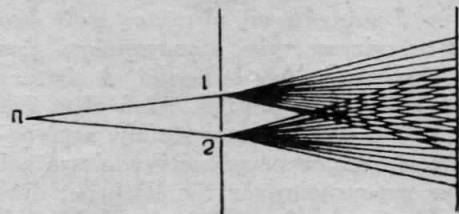
Ἐνα χαρακτηριστικὸν σχετικὸν παράδειγμα, τὸ ὁποῖον παρουσιάζει ὁ Schrödinger, εἶναι ἡ περίφημος ἀρχὴ τῆς αιτιότητος, τὴν ὁποίαν εἶχον ἐκμεταλλευθῆ οἱ ὕλισται. Μὲ τὰ σύγχρονα πορίσματα τῆς φυσικῆς ἐπιστήμης φαίνεται πλέον σαφῶς ὅτι ἡ ἀρχὴ τῆς αιτιότητος δὲν πρόκειται ν' ἀποδειχθῆ ποτέ, οὔτε κἂν ἀσυμπωτι-

κῶς. Οὔτω αἱ ἐλπίδες τοῦ ὕλισμοῦ χάνονται. Καὶ τότε τί μένει ἀπὸ τὸν ὕλισμόν; Ἐὰν ἔζησε ὁ ὕλισμός ἕως τώρα, ἔζησε μὲ τὴν ἐλπίδα τοῦ μέλλοντος: «Ἐπομὴν, μᾶς εἶπαν οἱ ὕλισται, καὶ θὰ ἔλθῃ μία ἡμέρα ποῦ ὅλα θ' ἀποδειχθοῦν». Τώρα ὅμως, ὁπότε ἡ οὐτοπία τοῦ ὕλισμοῦ ἀπεκαλύφθη, ἐφάνη σαφέστατα ὅτι ὁ ὕλισμός ἦτο πάντοτε ἕνα ψεῦδος. Ἐνα ψεῦδος, τὸ ὁποῖον δὲν ἠμπορεῖ νὰ ἐξηγήσῃ οὔτε αὐτὸν τὸν ὕλικὸν κόσμον. Ἡ φύσις, ἡ ὕλικὴ ἀκόμη φύσις, εἶναι κάτι πολὺ εὐρύτερον ἀπὸ ὅ,τι εἶχον ποτὲ φαντασθῆ οἱ ὕλισται...

★

Ἄλλ' ἄς τελειώσωμεν τὴν ἐπισκόπησιν αὐτὴν τῆς συγχρόνου φυσικῆς, μ' ἕνα πολὺ χαρακτηριστικὸν καὶ ἐνδιαφέρον παράδειγμα ἀπὸ τὸ βιβλίον τοῦ καθηγητοῦ Schrödinger.

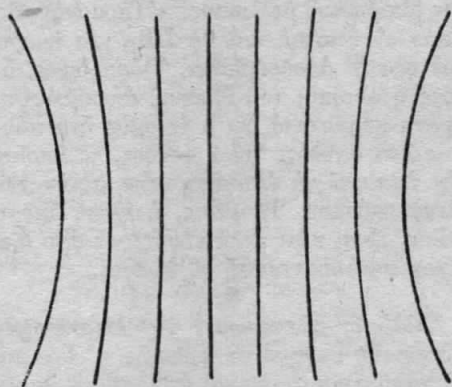
Θεωροῦμεν, λέγει, μίαν μικρὰν πηγὴν, ἡ ὁποία ἐκπέμπει σωματῖα (π.χ. ἠλεκτρόνια), εὐρισκομένην ἔμπροσθεν ἐνὸς διαφράγματος, ἐπὶ τοῦ ὁποίου ὑπάρχουν δύο ὅπα. Ὅπισθεν τοῦ διαφράγματος τοποθετοῦμεν μίαν φωτογραφικὴν πλάκα, ἡ ὁποία δέχεται τὰ ἠλεκτρόνια, τὰ ὁποῖα διέρχονται διὰ τῶν ὀπῶν. Ἐὰν ἀνοιξῶμεν τὴν μίαν μόνον ὀπὴν τοῦ διαφράγματος, παρατηροῦμεν, μετὰ τὴν ἐμφάνισιν τῆς πλακῆς, ὅτι τὰ ἠλεκτρόνια ἐδημιούργησαν μίαν κανικὴν δέσμην πυκνότεραν εἰς τὸ κέντρον καὶ ἀραιότεραν εἰς τὰ ἄκρα. Ἀνάλογος δέσμη, μὲ διαφορητικὸν κέντρον, δημιουργεῖται ἐὰν ἀνοιχθῆ ἡ δευτέρα ὀπὴ καὶ κλεισθῆ ἡ πρώτη. Ἐὰν τώρα ἀνοιχθοῦν καὶ αἱ δύο συγχρόνως ὅπα, φυσικὸν εἶναι ν' ἀναμένωμεν νὰ ἴδωμεν ὁμοῦ τὰς δύο

Σχῆμα 1.

δέσμας κατὰ ἕνα μεγάλο μέρος τὴν μίαν ἐπάνω εἰς τὴν ἄλλην (σχ. 1). Ἐντὶ τούτου παρατηροῦμεν ἐπὶ τῆς φωτογραφικῆς πλα-

κός ἓνα χαρακτηριστικὸν σχῆμα κροσσῶν συμβολῆς (σχ. 2) καὶ εἰς ὠρισμένα μὲν σημεία τὰ ἠλεκτρόνια εἶναι πολὺ περισσό-

Σχῆμα 2.

τερα ἀπὸ ὅσα θὰ ἔβλεπε τὸ ἄθροισμα τῶν δύο δεσμῶν, εἰς ἄλλα δὲ δὲν ὑπάρχουν σχεδὸν καθόλου ἠλεκτρόνια. Κατόπιν τούτου θὰ εἶχε κανεὶς νὰ ὑποθέσῃ κάτι ἐντελῶς γελοῖον, σημειῶναι ὁ Schrödinger, δηλαδὴ ὅτι εἰς ὠρισμένα σημεία τὰ ἠλεκτρόνια ἐξουδετερῶνονται μεταξύ των, ἐνῶ εἰς ἄλλα παράγουν καὶ ἀπογόνους. Τοῦτο ὅμως, ὄχι μόνον εἶναι γελοῖον, ἀλλὰ καὶ ἀνακριβές. Πράγματι καὶ ὅταν ἡ πηγὴ γίνῃ ἐξαιρετικῶς ἀσθενής, ἔπειτα ἀπὸ ἀρκετὸν χρόνον ἐμφανίζονται οἱ ἴδιοι ὡς ἄνω κροσσοί.

Καὶ τὸ συμπέρασμα; «Πρέπει, φαίνεται, νὰ ἐγκαταλείψωμεν τὴν σκέψιν ν' ἀκολουθήσωμεν πρὸς τὰ ὀπίσω, μέχρι τῆς πηγῆς, τὴν ἱστορίαν ἐνὸς σωματίου, τὸ ὁποῖον ἐμφανίζεται εἰς τὴν φωτογραφικὴν πλάκα ἀνάγον ἓνα κόκκον βρωμιούχου ἀργύρου. **Δὲν δυνάμεθα νὰ εἰπώμεν ποῦ ἦτο τὸ σωματίον πρὶν προσκρούσῃ ἐπὶ τῆς πλακῆς.** Δὲν δυνάμεθα νὰ εἰπώμεν διὰ ποίας ὁπῆς διῆλθεν. Αὐτὸ εἶναι ἓνα ἀπὸ τὰ τυπικὰ χᾶσματα εἰς τὴν περιγραφὴν τῶν παρατηρουμένων γεγονότων, καὶ μίαν χαρακτηριστικὴν τῆς ἐλλείψεως ἀτομικότητος εἰς τὸ σωματίον. Πρέπει νὰ φαντασθῶμεν σφαιρικὰ κύματα ἐκπεμπόμενα ἀπὸ τὴν πηγὴν... τὰ ὁποῖα παράγουν τοὺς κροσσοὺς συμβολῆς ἐπὶ τῆς πλακῆς, ἀλλ' οἱ κροσσοὶ αὐτοὶ παρουσιάζονται

εἰς τὴν παρατήρησιν ὑπὸ τὴν μορφήν μεμονωμένων σωματίων» (σελ. 47).

Πρέπει νὰ ὁμολογήσῃ κανεὶς ὅτι ἡ σύγχρονος φυσικὴ δὲν εἶναι τόσο ἀπλῆ καὶ εὐκόλος. Ἀντιμετωπίζει πραγματικότητας, αἱ ὁποῖαι ἴσως ὑπερβαίνουν τὰς δυνάμεις ἀντιλήψεως τοῦ ἀνθρώπου. Καὶ εἶναι βέβαιον ὅτι πολὺ ἀπέχει ἀκόμη ἡ ἐπιστήμη ἀπὸ τοῦ νὰ πλησιάσῃ πρὸς ἓνα τέρας... Ἄλλ' εἶναι βέβαιον ὅτι ὁ ὕλισμός ἔχει πλέον ξεπερασθῆ ἀπὸ τὴν ἐπιστήμην. Καὶ ἐὰν ὁ ὕλισμός ἔκαμε μεγάλην ἐντύπωσιν τὸν παρελθόντα αἰῶνα, σήμερον μόνον ὡς ὑπερβολικὰ ἀπλοϊκὸς καὶ ἀφελῆς εἶναι δυνατὸν νὰ θεωρηθῇ. Ἡ ἐπιστήμη ἐπροχώρησε πολὺ περισσότερο ἀπὸ ὅ,τι εἶχε ποτὲ φαντασθῆ ὁ ὕλισμός.

★

Κατόπιν ὄλων αὐτῶν, δὲν χρειάζεται πλέον νὰ συζητήσῃ κανεὶς μετ' ἐκείνους, οἱ ὁποῖοι δίδουν τὴν δευτέραν ἀπάντησιν εἰς τὸ ἀρχικὸν ἐρώτημα, ἂν ἔπαιον ὁ ὕλισμός. Αὐτοί, οἱ ὁπαδοὶ τοῦ στρατευομένου ὕλισμοῦ, εἰς τὴν προπαγάνδαν των δὲν ἐνδιαφέρονται καὶ πολὺ διὰ τὸ τί λέγει ἡ ἐπιστήμη. Ἔχουν ἔτοιμον τὸ σύστημά των ἐκ τῶν προτέρων καὶ ζητοῦν νὰ προσαρμόσουν τὰ γεγονότα πρὸς αὐτό.

Ἄς ἔλθωμεν ὅμως τώρα εἰς τὴν τρίτην ἀπάντησιν: «Μὰ καλά, τώρα θὰ τὸ μάθωμεν ὅτι ὁ ὕλισμός ἔπαιε;... Καὶ δὲν εἶναι πολὺ ν' ἀσχολούμεθα τόσο μετ' αὐτὸν τὸν ὕλισμόν;...».

Νὰ εἰπώμεν ὅτι ὅσοι διαμαρτύρονται κατ' αὐτὸν τὸν τρόπον ἔχουν δίκαιον; Θὰ τὸ ἠθέλαμεν πάρα πολὺ. Δυστυχῶς ὅμως, ἕκατὸν τώρα ἔτη ὁ ὕλισμός εἰργάσθη, κατέκτησεν ἔδαφος. Πολλοί, ἀκόμη, ζοῦν μετ' τὴν προκατάληψιν ὅτι ὁ ὕλισμός καὶ ἡ ἐπιστήμη εἶναι περίπου τὸ ἴδιον πρᾶγμα. Καὶ μετ' τὴν προκατάληψιν αὐτὴν (καθὼς καὶ μετ' τὴν προπαγάνδαν τοῦ ὕλισμοῦ, ἡ ὁποία ἐλειτούργησε θαυμάσια κατὰ τὰ 100 αὐτὰ ἔτη) ἐδημιουργήθη σιγά-σιγά μία κατάστασις. Ἐνα ρεῦμα ὕλιστικόν, τὸ ὁποῖον παρέσυρε ὅλας τὰς μεγάλας ἀξίας μετ' τὴν καταστρεπτικὴν του ὁρμήν. Ἐγινε ὁ ὕλισμός ὄχι μόνον κοσμοθεωρία, ἀλλὰ καὶ κάτι πλέον τραγικὸν διὰ τὸν ἄνθρω-

πον:βιοθεωρία. Και είδομεν, και βλέπομεν ακόμη σήμερα πώς ο ύλισμός έφημερόσθη και έφαρμόζεται, με μίαν ταιάτην μάλιστα δικαιολογίαν: "Ότι αυτά λέγει ή έπιστήμη.

Δέν πρέπει λοιπόν αυτά να λείψουν; Δέν πρέπει τὸ κακὸν να διορθωθῆ; Και εἶναι ποτὲ δυνατόν να παύση κανείς να παρουσιάζη τὴν 'Αλήθειαν και να τὴν ὑπερασπίσεται, όταν ο ὕλισμός τὴν κτυπᾷ;

Και εἰς αὐτὸ μᾶς δίδει τὸ παράδειγμα ὁ ἴδιος ὁ μεγάλος Schrödinger. 'Ομιλῶν διὰ τὴν ἀλλαγὴν εἰς τὴν ἀποψιν περὶ τοῦ κόσμου τῆς συγχρόνου ἐπιστήμης, προσθέτει τέλος τὰ ἐξῆς: «Δέν ἔχω σχεδὸν καμ-

μίαν ἀμφιβολίαν ὅτι θὰ χρειασθοῦν ἀκόμη 50 ἔτη, ἢ καὶ ἀνάλογον, πρὶν τὸ μορφωμένον μέρος τοῦ γενικοῦ κοινοῦ νὰ ἐνημερωθῆ δι' αὐτὴν τὴν ἀλλαγὴν. Φυσικὰ δέν εἶμαι τόσον ἰδεαλιστῆς ὄνειροπόλος ὥστε νὰ ἐλπίζω νὰ ἐπιταχύνω αὐτὸ τὸ πρᾶγμα διὰ δύο δημοσίων διαλέξεων. 'Εξ ἄλλου ὁμως αὐτὴ ἡ ἀφομοίωσις δέν γίνεται αὐτομάτως. Πρέπει νὰ ἐργασθῶ μεν δι' αὐτὴν. Εἰς αὐτὴν τὴν ἐργασίαν ἀναλαμβάνω τὸ μεριδίον μου, μετὴν ἐλπίδα ὅτι και οἱ ἄλλοι θ' ἀναλάβουν τὸ ἰδικόν των. Αὐτὸ εἶναι ἓνα μέρος τῆς προσπαθείας μας εἰς τὴν ζωὴν».

Γ. ΚΟΝΤΟΠΟΥΛΟΣ

Ο ΕΡΧΟΜΟΣ ΣΟΥ

Α'.

"Ηθελα νάρθης.
Χρόνια πρόσμενα.
Και πρόσμενα πώς θάρθης...

"Εβγαίνε ὁ ἥλιος τὸ πρωτὶ,
καλωσορίζαν τὰ πουλιὰ
τὴ νέα μέρα
κι' ἐγὼ Σὲ καρτεροῦσα.
Κι' ἀντήλια βάζοντας τὸ χέρι
μακρὰ κοιτοῦσα
στὸ δρόμο ποῦ ἀσπρίζε στὸ φῶς.

Και σάν ἀψήλωνε ὁ ἥλιος
κι' ἐρχότανε τὸ μεσημέρι
ἰδρῶ και κάματο ἀψηφοῦσα
γιὰ νάβγω νὰ κοιτάξω
μὴν ἔρθης...

Και ξεχνιόμουν ἐκεῖ
μοναχῆ
ν' ἀγναντεύω τὸ δρόμο
μὴν ἔρθης...
Κι' ἐρχόταν τὸ σούρουπο
μὰ Σὺ δέν φαίνόσουν.

Και σάν τὸ φεγγάρι
χλωμὸ δειλὰ πρόβαινε
στὸ πέρα ἀκροθαλάσσι καρτεροῦσα
νὰ Σὲ δῶ νὰ προβάλῃς
στὸ χρυσὸ μονοπάτι τῆς θάλασσας...

Β'.

Και θᾶσουν 'Εσὺ
τοῦ φωτός ἢ λαμπάδα
καὶ θᾶσουν 'Εσὺ
τοῦ δροσόφυλλου ἢ στάλα.
Και θᾶσουν τ' ἀστέρη

ποῦ στὸ δρόμο ὀδηγᾷε
και θᾶσουν τὸ φῶς
ποῦ τὴ μέρα μηνάει.
Και θᾶσουν ἡ μέρα
ποῦ νικᾷε τὸ σκοτάδι.
"Ενα ἄσπρο κρινάκι
στὸ πέρα λιβάδι.
Και θᾶσουν καλὸς σάν ἀρνάκι, σὰ σπίνος
και θᾶσουν ἀπλὸς
σάν τ' ἀγροῦ κάποιος κρῖνος.
Και θᾶσουν γλυκὸς
σάν τραγοῦδι ἀπ' τ' ἀηδόνη.
και θᾶσουν λευκὸς
κι' ἀπαλὸς σάν τὸ χιόνι.

Γ'.

"Ετσι Σὲ πρόσμενα νὰ ῥθῆς
κι' ἔτσι Σὲ καρτεροῦσα.
Και βράδυαζε, ξημέρωνε
κι' ἀγνάντια ἐγὼ κοιτοῦσα
και πρόσμενα νὰ ῥθῆς.

Κι' ἔλεα πὼς θάρθης εἰσφινικά
πὼς θάρθης ἀναπάντεχα
μέσα σὲ κερανοῦ βροντῆ
σὲ κοσμογαλασίᾳ,
μὲς ἀπ' τίς φλόγες πὼς θὰ βγῆς
μιάς ἀστραπῆς.

Κι' ἔτσι κόντεψε νὰ Σὲ δῶ
και νὰ μὴ Σὲ γνωρίσω
καθὼς ἐρχόσουν σιγαλὰ
μὰ τόσο φυσικὰ κι' ἀπλᾶ
—και μοσχοδόλησεν ἡ γῆ—
καθὼς ἐανάρχηται τὸ φῶς
και γλυκοφέγγει ἡ αὐγῆ.

ΧΑΡΑ ΚΡΙΣΠΟΥ

Η ΛΕΙΤΟΥΡΓΙΑ ΤΗΣ ΚΑΡΔΙΑΣ ΚΑΙ Ο ΨΥΧΙΚΟΣ ΜΑΣ ΚΟΣΜΟΣ

Γ'.

Εἰς τὸ παρὸν ἄρθρον θὰ ἐξετασθοῦν ὑπὸ τὸ πρῶμα τῆς ψυχολογικῆς ἰατρικῆς, σοβαραὶ τινες νόσοι τῆς καρδίας, αἱ ὁποῖαι μαστίζουσι κυριολογικῶς τὸν ἄνθρωπον τοῦ 20οῦ αἰῶνος. Πρόκειται περὶ τῆς στηθάγχης καὶ περὶ τῆς ἀποφράξεως τῶν στεφανιαίων ἀρτηριῶν μὲ τελικὸν ἀποτέλεσμα τὸ ἔμφραγμα τοῦ μυοκαρδίου (*).

Ἐὐτυχῶς ὅτι ἡ ἀνεπάρκεια αὐτῆ τῶν στεφανιαίων ἀρτηριῶν (ὀργανικὴ ἢ λειτουργικὴ) γίνεται ἀντιληπτὴ ἀπὸ τὸν ἄνθρωπον, ὁ ὁποῖος ἀναγκάζεται νὰ περιορίσῃ τὰς κινήσεις του καὶ συνεπῶς τὴν ἀνεπάρκειαν τῶν στεφανιαίων. Πῶς ὁ ἄνθρωπος ἀντιλαμβάνεται αὐτὴν τὴν ἐπικίνδυνον κατάστασιν τῶν στεφανιαίων ἀρτηριῶν; Δι' ἐνὸς ἰσχυροτάτου πόνου, ὁ ὁποῖος τὸν ἀναγκάζει νὰ σταματήσῃ κάθε κίνησιν. Ὁ πόνος αὐτός ὁ προερχόμενος ἐκ τῆς ὀξείας ἀνοξαιμίας τοῦ μυοκαρδίου θεωρεῖται ὅτι εἶναι εἰς ἐκ τῶν πλέον ἰσχυρῶν πόνων τοὺς ὁποῖους αἰσθάνεται τὸ ἀνθρώπινον σῶμα. Ἐπὶ τῆς θρομβώσεως δὲ τῶν ἀρτηριῶν κατὰ στατιστικὴν τοῦ καθηγητοῦ P. White παρατηρεῖται εἰς ποσοστὸν 96.4%⁽²⁾.

Βεβαίως ὁ πόνος αὐτός, ἢ τὸ αἶσθημα τῆς συσφίξεως κατὰ τὸ στένον τὸ ὁποῖον συνήθως παρατηρεῖται κατὰ τὴν στηθάγχην, εἶναι λίαν δυσάρεστοι καταστάσεις διὰ τὸν ἄνθρωπον καὶ κυριολογικὰ τρέμουσι οἱ ἀσθενεῖς αὐτὸν τὸν ἐπερχόμενον παροξυσμόν. Πλὴν ὅμως εἶναι προσιδοποιήσεις λίαν εὐεργετικαὶ καὶ δυνάμεθα νὰ εἰπώμεν ὅτι ὄχι μόνον ὁ καρδιακὸς πόνος, ἀλλὰ ὁ πόνος καθόλου ἀποτελεῖ σκο-

(*) Αἱ στεφανιαῖαι ἀρτηρίαι τῆς καρδίας εἶναι δύο, ἡ δεξιὰ καὶ ἡ ἀριστερά, σκοπὸς δὲ αὐτῶν εἶναι νὰ τροφοδοτοῦν τὸν καρδιακὸν μῦν μὲ τὰ ἀπαραίτητα συστατικά τοῦ αἵματος, ἕνα ἐκ τῶν ὁποίων εἶναι καὶ τὸ ὀξυγόνον. Εἶναι ἀδύνατον νὰ λειτουργήσῃ, ὄχι μόνον ὁ καρδιακὸς μῦς, ἀλλὰ καὶ οἰοσδήποτε μῦς ἄνευ ὀξυγόνου⁽¹⁾.

πιμώτατον φαινόμενον ἀπὸ βιολογικῆς ἀπόψεως⁽³⁾. Καὶ ἤδη κατόπιν τῆς ἄνω προεισαγωγῆς ἐρωτᾶται.

Εἶναι δυνατὸν αἱ ἀνώμαλοι ψυχικαὶ καταστάσεις νὰ προκαλέσουν καρδιακὸν πόνον; Προφανῶς τότε μόνον, κατόπιν τῶν ὧσων ἀνεφέρθησαν, ὅταν δυνηθοῦν νὰ προκαλέσουν ἀνεπάρκειαν τῶν στεφανιαίων ἀρτηριῶν. Ἄς ἀφήσωμεν ὅμως νὰ μᾶς ὁμιλήσουν οἱ ἐρευνησαντες τὸ θέμα.

Καὶ ἐν πρώτοις ὁ G. Volf⁽⁴⁾ ὡς εἶδομεν εἰς τὸ πρῶτον μέρος, ἀπέδειξεν, ὅτι εἰς καταστάσεις ἀγωνίας ἢ φόβου τινος, ἐπέρχεται αὔξησις τῆς συχνότητος τῶν παλμῶν, αὔξησις τῆς πιέσεως, αὔξησις τοῦ καρδιακοῦ δείκτου καὶ ὅτι ἡ συχνότης κατόπιν ἀσκήσεων παραμένει εἰς ὑψηλὸν ἐπίπεδον, πέραν τοῦ ἀπαιτουμένου χρόνου ὅπως ἐπανεῖθῃ εἰς τὸ φυσιολογικόν. Οὕτω προκαλεῖται ὑπερλειτουργία τοῦ καρδιακοῦ μῦος ἣτις δίδει γένεσιν εἰς ἀνεπάρκειαν τῶν στεφανιαίων. Πιθανὸν ἐν προκειμένῳ νὰ συμβάλῃ εἰς τὴν δημιουργίαν τῆς τοιαύτης ἀνεπάρκειας καὶ σπασμὸς τῶν στεφανιαίων ἀρτηριῶν⁽⁵⁾.

Ἐξ ἄλλου, ὡς ἐπίσης ἀναφέρει ὁ G. Volf⁽⁶⁾, οἱ Master, Nuzie, Brown καὶ Parker παρουσίασαν ἕναν ἀσθενῆ, ὁ ὁποῖος ἠλεκτροκαρδιογραφικῶς ἐνεφάνιζεν ἀσυγκρίτως μεγαλυτέρας ἀλλοιώσεις (ἐνδεικτικὰς τῆς ἀνεπάρκειας τῶν στεφανιαίων) ὅταν ὁ ἀσθενὴς αὐτὸς εὐρίσκετο εἰς ψυχικὴν τάσιν (ἐρεθισμένος), παρὰ ὅταν εἰς αὐτὸν τὸν ἀσθενῆ ἐλάμβανον ἠλεκτροκαρδιογράφημα κατόπιν ἐλαφρῶν ἀσκήσεων ἢ ἐν ἀκινήσει μὲν, ἀλλὰ μὲ ἀέρα περιεκτικότητος 10% ὀξυγόνου (ἐνοεῖται δι' ὀλίγα λεπτά), ἐνῶ ὡς γνωστὸν ἡ περιεκτικότης τοῦ ἀέρος εἰς ὀξυγόνον εἶναι 21%.

Ἐξ αὐτοῦ πειθόμεθα πλήρως, ὅτι ὠρισμένα ψυχικὰ καταστάσεις τοῦ ἀνθρώπου, δύνανται νὰ προκαλέσωσιν τοιαύτην ἀνεπάρκειαν τῶν στεφανιαίων, καὶ τοσαύ-

την ἀνοξαίμιαν τοῦ μυοκαρδίου, ὅποιαν δὲν προκαλεῖ οὐδὲ ἢ εἰς αὐτὸ τὸ ἥμισυ ἐλάττωσις τοῦ εἰσπνεομένου ὀξυγόνου.

Οὗτω ἐξηγεῖται πλήρως ἡ περιπτώσις ἑνὸς ἀσθενοῦς (7), ὃ ὅποιοις ἔπασχεν ἀπὸ ἀρτηριακῆν ὑπερπίεσιν (καὶ συνεπῶς εἶχεν ἤδη ἐπιβεβαρωμένον τὸ κυκλοφοριακὸν του σύστημα) καὶ ὃ ὅποιοις ὁσάκις ἀνέφερε ὠρισμένα οἰκογενειακὰ ἐπεισόδια, ἠρεθίζετο τόσον, ὥστε παρουσίαζεν προκάρδιον ἄλλοις προφανῶς λόγῳ προσωρινῆς ἀνεπαρκείας τῶν στεφανιαίων.

Ἄλλὰ αἱ ψυχικαὶ ἀνωμαλῖαι, περὶ τῶν ὁποίων θὰ γίνῃ λόγος περαιτέρω, δὲν προκαλοῦν μόνον ἕναν ἀπλοῦν πόνον, ἀλλὰ ἡ δραστικότης τῶν πρῶτων εἶτι βαθύτερον, τὰ δὲ ἀποτελέσματα δὲν εἶναι παροδικὰ, ἀλλὰ μόνιμα, καὶ ἰδοῦ διατί.

ΕΜΦΡΑΓΜΑΤΑ ΤΟΥ ΜΥΟΚΑΡΔΙΟΥ

Ὅταν λέγωμεν ἐμφράγματα τοῦ μυοκαρδίου, ἐννοοῦμεν τμήματα τοῦ καρδιακοῦ μυδὸς μικρὰ ἢ μεγάλα, εἰς τὰ ὅποια ἔπασσε ἢ προσαγωγή τοῦ αἵματος, καὶ συνεπῶς τὰ τμήματα αὐτὰ νεκροῦνται.

Ἡ συνήθης αἰτία τῶν ἐμφραγμάτων εἶναι ἡ ἀπόφραξις τῶν στεφανιαίων λόγῳ κυρίως σκληρύνσεως, θρομβώσεως ἢ ἐμβολῆς. Αὐτὴ ἡ ἀπόφραξις δίδει γένεσιν εἰς ἐμφράγματα μεγάλου μεγέθους συνήθως. Ἐνῶ κατὰ τὴν ἀνεπάρκειαν τῶν στεφανιαίων τὴν χαρακτηριζομένην ὑπὸ δυσαναλογίαν προσφερομένου καὶ καταναλισκομένου ὀξυγόνου, παράγονται ἐμφράγματα πολὺ μικρὰ, ἰδίως ὑπενδοκαρδιακὰ, καὶ κυρίως ἐπὶ τῶν θηλοειδῶν μυῶν τῆς καρδίας ὡς ἀπέδειξαν αἱ ἔρευναι τῶν Master, Gubner, Dack καὶ Jaffe (8). Αὐτὰ δὲ τὰ ὑπενδοκαρδιακὰ ἐμφράγματα χαρακτηρίζονται πλήρως καὶ ἠλεκτροκαρδιογραφικῶς, ὡς πᾶς ἐνδιαφερόμενος δύναται νὰ ἴδῃ εἰς τὰ νεώτερα συγγράματα ἠλεκτροκαρδιογραφίας (9).

Ἐκ τῶν ἀνωτέρω προκύπτει ὅτι αἱ ψυχικαὶ ἀνωμαλῖαι, ὡς προκαλοῦσαι στεφανιαίαν ἀνεπάρκειαν, προκαλοῦν ἐφ' ὅσον τὰ ψυχικὰ ἐρεθίσματα εἶναι συχνά, καὶ ὑπενδοκαρδιακῶς νεκρωτικὰ ἐστίας.

Εἰς τὴν πρώτην δὲ περιπτώσιν, ὅπου ὑπάρχει καὶ ὀργανικὴ βλάβη τῶν στεφανι-

αίων, ἐκεῖ προφανῶς ἐπιταχύνουν τὴν ἐμφράνισιν τῶν ἐμφραγμάτων.

Ἄρα καὶ εἰς τὰς δύο περιπτώσεις βλέπομεν ὅτι αἱ ἀλλοιώσεις τοῦ ψυχικοῦ παράγοντος, δὲν ἄγουν ἀπλῶς εἰς δυσλειτουργίαν τῆς καρδίας ἀλλὰ προκαλοῦν καὶ αὐτὴν ἀκόμη τὴν νεκρωσιν τοῦ μυοκαρδίου.

Καὶ ἤδη τίθεται τὸ ἐρώτημα:

Μήπως οἱ ἀσθενεῖς οἱ παρουσιάζοντες τὸ σύνδρομον τῆς ἀποφράξεως ἢ τῆς στηθάγχης ἔχουν ὠρισμένας ψυχικὰς ἀνωμαλίας, αἱ ὅποιαι εἶναι ὑπεύθυναι εἴτε ἐξ ὀλοκλήρου εἴτε ἐν μέρει διὰ τὴν ἀσθενείαν των.

Βεβαίως πρὶν προχωρήσωμεν πρέπει νὰ τονίσωμεν, ὅτι δὲν λησιμονοῦμεν ποτὲ τὰς ὀργανικὰς βλάβας τῶν στεφανιαίων, καὶ ὀφείλομεν νὰ τὰς λαμβάνωμεν σοβαρῶς ὑπ' ὄψιν μας θραν ἐξετάζωμεν τὸν ἀσθενῆ, ἀλλὰ ἀποτελεῖ λάθος διὰ τὴν σημερινὴν ἱατρικὴν σκέψιν, τὸ νὰ βλέπωμεν μόνον μηχανικὴν αἰτίαν, ἐκεῖ ὅπου δὲν ὑπάρχει παρὰ μόνον ψυχικὴ ἀνωμαλία.

Η ΨΥΧΙΚΗ ΕΙΚΩΝ

Ποία εἶναι λοιπὸν ἡ ψυχικὴ εἰκὼν τῶν τοιοῦτων ἀσθενῶν;

Ἐν πρώτοις πρέπει νὰ τονίσωμεν ὅτι τὰ αὐτὰ ψυχικὰ χαρακτηριστικὰ παρουσιάζουν οἱ ἀσθενεῖς οἱ πάσχοντες, τόσον ἀπὸ ἀπόφραξιν τῶν στεφανιαίων, ὅσον καὶ ἀπὸ στηθάγχην δι' αὐτὸν τὸν λόγον θὰ περιγράψωμεν κατωτέρω τὴν κοινὴν αὐτῶν ψυχικὴν εἰκόνα, ἀφοῦ προηγουμένως ἐκθέσωμεν ἄλλα τινὰ γενικὰ χαρακτηριστικὰ.

Ὡς καὶ ἐν ἀρχῇ ἐτονίσθη, τὰ νοσήματα αὐτὰ τῆς καρδίας δὲν εἶναι καθόλου σπάνια, ἀλλὰ ἐξ ἀντιθέτου συχνότατα. Ἄρκει νὰ ληφθῇ ὑπ' ὄψιν ὅτι μόνον εἰς τὰς Ἠνωμένας Πολιτείας, λαμβάνουν χώραν κατ' ἔτος πεντακόσιαι περίπου χιλιάδες προσβολαὶ ἀποφράξεων τῶν στεφανιαίων ἀρτηριῶν. Ἐννοεῖται ὅτι ὅλοι αὐτοὶ οἱ προσβληθέντες ἀσθενεῖς δὲν ἀπολήγουν εἰς θάνατον, ἀλλὰ ὡς ἀναφέρουν οἱ Master, Gubner, Dack καὶ Jaffe (10) ἐπὶ 415 ἀσθενῶν, οἵτινες παρηκολογηθήθησαν ἐπὶ σειρὰν ἐτῶν, τὰ 9/10 αὐτῶν ἐπανήρχισαν τὰς ἀσχολίας των ἐντὸς τοῦ πρώτου ἔτους, τὸ ἥμισυ δὲ ἐξ αὐτῶν 3 μῆνας μετὰ τὴν ἐξοδὸν των ἐκ

τοῦ νοσοκομείου.

Ἡ κληρονομικότης ὄχι ὑπὸ τὴν στενὴν ἔννοιαν, φαίνεται ὅτι παίζει καὶ εἰς τὰ νοσήματα αὐτὰ τὸν ρόλον τῆς, δοθέντος ὅτι τὰ 42% τῶν ἀσθενῶν αὐτῶν, ἀναφέρουν ὅτι εἰς τὰς οἰκογενεῖας τῶν ὑπῆρχε ἀγγειοκαρδιακὸν νόσημα, αὐτὸ δὲ ἀνεφέρετο κατὰ 19% ἐπὶ τῆς μητρὸς. Οἱ ἴδιοι δὲ οἱ ἀσθενεῖς ἔπασχον προηγουμένως κατὰ 21% ἐξ ὑπερτάσεως ἀρτηριακῆς⁽¹¹⁾.

Ἐξέεις: Ἐκ τῶν ἔξεων πρέπει νὰ σημειώσωμεν ὅτι πλεόν τῶν 50% ἔκαμον κατάρχησιν καπνοῦ καὶ καφέ.

Οἱ πλείστοι τῶν ἐρευνητῶν⁽¹²⁾ συμφωνοῦν ὅτι οἱ ἀσθενεῖς αὐτοὶ εἶναι μᾶλλον ἐγκωκεντρικοὶ καὶ ἔχουν τὴν τάσιν νὰ δεσπάζουν ἐπὶ τῶν ἄλλων. Δὲν ἀνέχονται τοὺς ἀνωτέρους τῶν, καὶ διὰ συνεχοῦς καὶ κοπιώδους ἐργασίας προσπαθοῦν νὰ ἐπιπλεύσουν τῶν ἄλλων. Ἡ δὲ ψυχικὴ τῶν αὐτῆ κατάστασις ἀρχίζει νὰ ἐκδηλοῦται ἀπὸ μικρᾶς ἡλικίας. Δι' αὐτὸ ἀναφέρεται ὅτι οἱ ἀσθενεῖς αὐτοὶ ἀπὸ παιδικῆς ἡλικίας δὲν εἶχον ἐπαφὴν μεγάλην μὲ τὸς γονεῖς, καὶ τοῦτο οὐχὶ ἐξ αἰτίας τῶν γονέων τῶν. Προτιμοῦν βέβαια περισσότερο τὴν μητέρα εἰς τὴν ὁποίαν καὶ τελικῶς ἐπιβάλλουν τὰς θελήσεις τῶν, ἀλλὰ ἐναντιοῦνται εἰς τὸν πατέρα.

Λόγω αὐτῆς τῆς συνεχοῦς τάσεως πρὸς ἄνοδον, τὴν ὁποίαν ἔχουν, κατορθώνουν πρᾶγματι νὰ ἐπιπλεύουν. Δι' αὐτὸν τὸν λόγον τὸ πλεῖστον τῶν ἀσθενῶν αὐτῶν ἀνήκουν ἐπαγγελματικῶς εἰς ἀνωτέρας τάξεις (Διευθυνταὶ ἐπιχειρήσεων, καταστηματάρχαι, ἀξιωματικοὶ, καὶ γενικῶς ἔχουν θέσεις προϊσταμένων). Αὐτὸ βέβαια δὲν σημαίνει ὅτι μεταξὺ τῶν ἀσθενῶν αὐτῶν δὲν ὑπάρχουν καὶ ἄνθρωποι ἐργατικοί, μὲ χαμηλὸν σχετικῶς εἰσόδημα. Ἐπάρχουν, ἀλλὰ καὶ εἰς αὐτοὺς κυριαρχεῖ ἡ αὐτὴ τάσις. Δὲν γνωρίζουν δὲ αὐτοὶ οἱ ἀσθενεῖς ἐνίοτε τί θὰ πῆ ἀνάπαυσις, οὐχὶ διότι δὲν δύναται νὰ ἀναπαυθῶν, ἀλλὰ διότι προτιμοῦν νὰ ἐργάζωνται. Λόγω αὐτῆς τῆς τάσεως καὶ τῆς συνεχοῦς ἐργασίας, οἱ πλείστοι τῶν ἀσθενῶν αὐτῶν εὐρίσκονται εἰς καλὴν οἰκονομικὴν κατάστασιν.

Αὐτὸς δὲ νομίζω, ὅτι εἶναι ὁ λόγος διὰ τὸν ὁποῖον ἐπὶ ἀσθενῶν οἰτινες ἐνοσηλεύον-

το εἰς τὴν Α καὶ Β θέσιν, ἡ μοργάνειος τράπεζα ἀπέδειξε τὴν ὑπαρξίν ἐμφραγμάτων, σχεδὸν διπλασίαν, ἀπὸ ἐκείνην τὴν ὁποίαν συναντῶμεν ἐπὶ τῶν συνήθων ἀσθενῶν τῶν θαλάμων Γ θέσεως καὶ ἀπόρων. Οὕτω ὁ Gordon, Bland καὶ White⁽¹³⁾ ἐμελέτησαν τὴν συχνότητα τῆς νόσου τῶν στεφανιαίων ἀρτηριῶν ἐπὶ 600 ἀσθενῶν εὐπόρων καὶ ἐπὶ 2800 ἀσθενῶν ἀπόρων, καὶ εὔρον ἐκ τῶν νεκροψιῶν τὰς ὁποίας ἐνήργησαν ὅτι ἐπὶ τῶν πρώτων, παρουσιάζοντο ἐμφράγματα ἢ ὀξείαι ἀποφράξεις τῶν στεφανιαίων κατὰ ποσοστὸν 24%, ἐνῶ ἐπὶ τῆς δευτέρας κατηγορίας 12,2%. Δηλαδή αἱ εὐπορώτεροι τάξεις πάσχουν διπλασίως εἰς ποσοστὸν ἐπὶ τοῖς ἑκατόν. Ὡς εἶπομεν ἀνωτέρω οἱ ἀσθενεῖς αὐτοὶ δὲν ἀνέχονται τοὺς ἀνωτέρους τῶν, ἐννοεῖται ὅτι δὲν ἐκφράζονται, καὶ αὐτὸ εἶναι τὸ δεύτερον χαρακτηριστικὸν ἐπὶ τοῦ ὁποίου ἐπίσης συμφωνοῦν σχεδὸν ὅλοι οἱ ἐρευνηταὶ⁽¹⁴⁾. Δηλαδή τὸ ὅτι δὲν ἐκφράζονται οἱ ἀσθενεῖς αὐτοὶ τὰ αἰσθήματα κακίας τὰ ὁποῖα τρέφουν πρὸς ἄλλους ἀλλὰ τὰ διατηροῦν ἐντὸς τῶν, ὡς θὰ ἴδωμεν καὶ ἐξ ἱστορικῶν τὰ ὁποῖα θὰ ἀναφέρωμεν περαιτέρω.

Θὰ ἐρωτήσουν ἴσως τινές: Μὰ τί πρέπει νὰ γίνῃ; Ἡ θὰ πρέπει νὰ κρατήσωμεν τὴν κακίαν μας, ἢ θὰ πρέπει νὰ τὴν ἐκδηλώσωμεν. Ὅποτε εἰς μὲν τὴν πρώτην περίπτωσιν ὑπάρχει ἡ πιθανότης τῆς βλάβης τῶν στεφανιαίων, εἰς δὲ τὴν δευτέραν λόγω τῆς ὀργῆς ὁ κίνδυνος τῆς ταχυκαρδίας καὶ τῶν ἐπακολούθων.

Ποίαν νὰ προτιμήσωμεν; Προφανῶς οὔτε τὴν μίαν οὔτε τὴν ἄλλην, καὶ ἡ τρίτη αὐτῆ λύσις εἶναι ἐκείνη πού δὲν ἀρχίζει ἀπὸ κακίαν καὶ αἰσθήματα ἐχθρότητος καὶ συνεπῶς δὲν ὑπάρχει περίπτωσις οὔτε νὰ ἐκφρασθῇ οὔτε νὰ κολλᾷ ὁπως ὁ πελῶριος ἐκείνος ἀτιμολέβης τῶν μηχανῶν.

Ἐνίοτε δὲν εἶναι μόνον αἰσθήματα ἐχθρότητος (unexpressed hostility) τὰ ὁποῖα δὲν εὐρίσκουν διέξοδον καὶ τὰ ὁποῖα πιέζουν τὸν ἄνθρωπον, ἀλλὰ καὶ ἄλλαι καταστάσεις τῆς ψυχῆς ὡς ἀναφέρει ὁ Sprague, αἱ ὁποῖαι τὴν πιέζουν καὶ τὰς ὁποίας ὁ ἄνθρωπος ἢ δὲν μπορεῖ νὰ ἐκφράσῃ, ἢ δὲν θέλει. Μία ἀπὸ τὰς τοιαύτας ψυχικὰς καταστάσεις ἢ ὁποῖα περιγράφεται ὑπὸ πολλῶν

εἶναι καὶ ἡ ἔλλειψις ἀσφαλείας τοῦ ἀτόμου ἢ ὅποια ἐν πολλοῖς κατανατᾷ εἰς αἰσθημα ἀγωνίας. Ἐνίοτε αὐτὸ τὸ αἰσθημα τῆς ἀγωνίας δὲν προέρχεται ἀπὸ οὐσιαστικούς λόγους, ἀλλὰ ἀπὸ φανταστικούς οἱ ὅποιοι ἐν πάσῃ περιπτώσει πιεζοῦν τὸ ἄτομον.

Καὶ ἦδη ὡς ἴδωμεν μερικά ἱστορικά ἀσθενῶν διότι οὕτω θὰ ἔχωμεν καὶ μερικάς ἀπτάς εἰκόνας τῶν ὅσων ἐλέχθησαν προηγουμένως. Βεβαίως δὲν ἀναφέρομε τὰ ἱστορικά ἐν ἐκτάσει διότι δὲν εἶναι δυνατὸν ἀλλὰ ὅσα σημεῖα ἐνδιαφέρουν ἀπὸ ψυχοσωματικῆς μᾶλλον πλευρᾶς⁽¹⁵⁾.

ΙΣΤΟΡΙΚΑ

Περὶ περίπτωσης No A. S. 184

Πρόκειται περὶ ἐνὸς ἀσθενοῦς ἡλικίας 24 ἐτῶν. Εἰσῆλθε κατεπειγόντως εἰς τὴν κλινικὴν, λόγῳ ἰσχυροτάτου προκαρδίου ἄλλους.

Ἐπαρξοσμὸς ἐπῆλθε μετὰ τὸ δεῖπνον, καὶ δὴ καθ' ἦν ὥραν παρηκολούθη εἰς τὸν κληματογράφον μίαν πολεμικὴν ταινίαν. Ἐκ τῆς πρώτης παρξοσμῆς, ὡς ἀνέφερε ὁ ἀσθενής, ἐπῆλθε εἰς ἕνα ἐστιατόριον καθ' ἦν ὥραν ἔτρωγε. Τὸ ὅτι ἡ πολυφαγία καὶ πολυποσία κατὰ τὰς νυκτερινὰς ἰδίαις ὥρας, προκαλοῦν δυσλειτουργίαν τῆς καρδίας αὐτὸ εἶναι ἦδη γνωστὸν, ἰδίαις εἰς νοσοῦσας καρδίας. Ὁ ἀσθενής μας ὅμως ἦτο τελείως ὑγιής, σωματικῶς, οὐχὶ ὅμως καὶ ψυχικῶς.

Μὲ τὸν πατέρα του δὲν εἶχε ἀνεκάνει πολλὴ ὀμαλὰς σχέσεις, καίτοι εἰργάζετο εἰς τὴν ἐργασίαν του. Δύο ἔτη πρὸ τῆς ἀσθενείας του ἠρραβωνίσθη μὲ μίαν νέαν τὴν ὁποίαν ἠγάπα, καὶ πρὸς τὴν μητέρα τῆς ὁποίας ἦτο ἀφοσιωμένος. Παρὰ ταῦτα ἡ μητέρα τῆς κόρης εἶδε τὸν τρόπον καὶ τοῦ ἀφῆρεσε περὶ τὰς τρεῖς χιλιάδας δολάρια, τὴν εὐθύνην δὲ διὰ τὴν πρᾶξιν τῆς τὴν ἔρριψε εἰς ἄλλον.

Ἐκ τῆς ἀσθενείας οὐδέποτε ἔκαμε μείαν εἰς οὐδένα δι' ἐκεῖνο τὸ ὅποιον ἤσθάνετο τόσον διὰ τὴν μητέρα ὅσον καὶ διὰ τὴν κόρην τὴν ὁποίαν καὶ ἐχώρισε. Ἐπὶ πλέον ἦλθε εἰς ῥῆξιν μετὰ τοῦ πατρὸς του διότι δὲν συνεφώνει εἰς τὴν ἐργασίαν καὶ ἀπεχωρίσθη. Εὐθύς ἀμέσως παρουσίασε προκαρδία ἄλλη, τὰ ὅποια συνεχίσθησαν εἰς τυπικούς παρξοσμῶδες στηθάγχης.

Εἰς τὸν ἀσθενῆ αὐτὸν προφανῶς ἔχομεν τὴν τυπικὴν περίπτωσιν ψυχικῆς πιέσεως λόγῳ μὴ ἐκφράσεως τῶν συναισθημάτων του, τὰ ὅποια ὅμως τὸν ἐπέεζον φοβερά διότι ἔλεγε ὁ ἴδιος εἰς τὸν θεράποντα ἱατρὸν ὅτι «J would just get burned inside».

Περὶ περίπτωσης C. D. 301.

Ἐκ τῆς ἀσθενείας αὐτοῦ καπνίζει πάρα πολὺ καὶ λέγει: «Δὲν ἠμπορῶ νὰ ἐργασθῶ πάρα πολὺ, ἐὰν δὲν καπνίσω πάρα πολὺ. Περισσότερη δουλειά, περισσότερο κάπνισμα, ἦταν ὡσὰν ἕνα ναρκωτικόν». Ἐπεξηγεῖ δὲ περαιτέρω ὁ ἴδιος ὅτι καπνίζει τόσον διότι τὸν συγκρατεῖ ἐν ἐγρηγόρσει εἰς τὴν ἐργασίαν του. Οὗτος εἰσῆλθε εἰς τὴν κλινικὴν λόγῳ στηθαγικῶν παρξοσμῶν, ολίτινες ἐπετεινόντο λόγῳ τοῦ καπνοῦ. Ὅτι ἡ κατάχρησις τοῦ καπνοῦ, ἐνίοτε ὅμως καὶ ἡ χρῆσις, δύναται νὰ ὀδηγήσῃ εἰς στηθάγχην εἶναι γνωστὸν ἀπὸ μακροῦ, ἰδίαις εἰς ἡλικίαν 45—55 ἐτῶν ἀλλὰ ὁ M. Mattes καὶ H. Gurschman⁽¹⁶⁾ ἀναφέρουν ὅτι παρητήρησαν στηθάγχην ἐν νικοτίνης καὶ εἰς νεαρά ἄτομα.

Περὶ περίπτωσης C.D. 57.

Πρόκειται περὶ ἐνὸς ἀσθενοῦς 48 ἐτῶν, ὁ ὁποῖος εἶναι κάτοχος ἐνὸς μεγάλου κρεοπωλείου. Εἰσῆλθεν εἰς τὴν κλινικὴν μὲ ἰσχυροτάτου προκαρδίου ἄλλους ἀντανακλῶν εἰς τὴν ἀριστερὰν χεῖρα. Εἰς αὐτὸν τὸν ἀσθενῆ ἔχομεν νὰ σημειώσωμεν τὰ ἐξῆς. Ἐρχομεν ἀπὸ μικροῦ ὡς ἐφημεριδοπώλης, κατόπι ἐγένετο ὑπάλληλος κρεοπωλείου, καὶ ἐν τέλει ἔβαλε εἰς τὸν νοῦν του ὅτι ἔπρεπε νὰ γίνῃ καταστηματοῦχος. Πράγματι διὰ σκληρᾶς ἐργασίας κατώρθωσε καὶ ἔγινε κάτοχος ἐνὸς κρεοπωλείου, διότι ὡς ἔλεγε, δὲν ἠνείχετο νὰ ἔχη διευθυντὴν.

Ἦθελε νὰ εἶναι ὁ μόνος αὐτεξούσιος καὶ διευθύνων. Ἀλλὰ ἐπειδὴ ἡ ἐπιχείρησις ἤβησε πολλὴ ἠναγκάσθη νὰ πάρῃ συνεταιίρον. Αὐτὸ ὅμως τοῦ ἐστοίχισε φοβερά, διότι ὡς ἔλεγε, ἐνῶ εἰργάσθη τόσον σκληρὰ εἰς ὄλην τὴν ζῶην διὰ νὰ γίνῃ ὁ μόνος αὐτεξούσιος τῆς ἐπιχειρήσεως, τώρα ἠναγκάσθη νὰ ἔχη συνδιευθυντὴν. Σημειωτέον, ὅτι ὁ πρῶτος στηθαγικὸς παρξοσμὸς συνέπεσε μὲ τὴν ἀρχὴν τοῦ συνεταιρισμοῦ. Ἡλεκτροκαρδιογραφικῶς ὑπῆρχον ἀλλοιώσεις, ἀλλ' ὁ ἀσθενής καὶ πάλιν ἐπέστρε-

πεν εἰς τὴν ἐργασίαν του. Ἡσθάνετο πολὺ καλὰ ὁσάκις ὁ συνεταιρὸς του ἔλιπε ἀπὸ τὴν ἐπιχειρήσιν παρ' ὅτι τότε ἦτο ὑποχρεωμένος νὰ ἐργάζεται περισσοτέρας ὥρας. Ὅταν κάποτε, ἀναφέρει τὸ ἱστορικὸν του, ἐπέστρεψεν ὁ συνεταιρὸς του ἀπὸ τὰς διακοπὰς του, ὁ ἀσθενής, ὀλίγας μόνον ἡμέρας μετὰ τὴν ἐπάνοδόν του, παρουσίασε νέαν κρίσιν καίτοι εἰργάζετο ὀλιγότερον καὶ ἠκολούθη πιστότερον τὰς ἰατρικὰς ὁδηγίας.

Εἰς τὸν ἀσθενῆ αὐτόν, ὡς βλέπομεν, ὑπάρχει ἡ τάσις τοῦ νὰ βελτιώη συνεχῶς τὴν θέσιν του τὴν ἐπαγγελματικὴν, ἀλλὰ ἡ τάσις του αὐτὴ εὐρίσκεται οὐχὶ εἰς φυσιολογικά ὄρια, ἀλλ' εἰς παθολογικά, καὶ ἐπὶ πλέον δὲν ἀνέχεται ἀνωτέρους. Πρέπει νὰ σημειωθῇ ἐπίσης ὅτι ὑπάρχουν πολλὰ ἱστορικὰ ἀσθενῶν ἐπιχειρηματιῶν μὲ στηθάγχην, εἰς τὰ ὁποῖα συχνὰ βλέπομεν ὅτι αἱ σχέσεις μεταξὺ τῶν συνεταιρῶν δὲν ἦσαν καθόλου ἀγαθαί.

Περίπτωσης C. D. 223.

Ὁ ἀσθενὴς αὐτὸς ὁ ὁποῖος πάσχει ἀπὸ στηθάγχην, λέγει χαρακτηριστικῶς ὅτι: «ἐργάζομαι ἀπὸ τὰς 8 τὸ πρωὶ ἕως τὰς 12 τὸ βράδυ, καὶ πιστεύω ὅτι ἡ ἐργασία δὲν βλάπτει τὸν ἄνθρωπον». Ἐνας ἄλλος δὲ ἀσθενὴς ἀνέφερε ὅτι εἰργάζετο συνεχῶς ἀπὸ ἡλικίας ἕνδεκα ἐτῶν μέχρι πενήντα ἐτῶν χωρὶς νὰ ἐνθυμεῖται ὅτι διέκοψε ἔστω καὶ μίαν ἡμέραν, ἀπέθανεν ὅμως ἀπὸ ὀξείας ἐπεισόδιον ἐμφράγματος. Νομίζω ὅτι αὐτὸς ὁ ἀσθενὴς εἶναι ὀλίγον ὑπερβολικός εἰς τὴν ἐξιστόρησιν τῆς ζωῆς του, ἀλλ' ἀνεξαρτήτως αὐτοῦ ὑπάγεται εἰς τοὺς ἀνθρώπους οἱ ὁποῖοι ἔχουν αἰσθημα δυσφορίας ὅταν εὐρίσκωνται ἐκτὸς τῆς ἐργασίας των, ὡς καὶ ὁ ἴδιος ἔλεγε.

Βεβαίως ὁ ἄνθρωπος ἔχει τὴν τάσιν νὰ προσκολλᾶται εἰς τὴν ἐργασίαν του, ἰδίως ὅταν τὸ ἀντικείμενον τῆς ἐργασίας του εἶναι ἐν μέρει ἢ ἐν ὅλῳ δημιουργία του.

Τὸ νὰ μὴν εὐχαριστεῖται ὅμως κανεὶς πονθενὰ ἄλλοῦ ἐκτὸς τῆς ἐργασίας του καὶ νὰ θεωρῇ ἀνωφελῆ πᾶσαν ἄλλην ἐνασχόλησιν, αὐτὸ εἶναι παθολογικὴ κατάσταση, διότι ὑπερβολικὴ προσκόλλησις εἰς τὰ βιοτικά, προκαλεῖ αὐτομάτως αἰσθημα ἀνησυχίας, ἐνίοτε δὲ καὶ ἀγωνίας, καὶ πιθανὸν αὐτὴ ἡ ψυχικὴ ἀνωμαλία νὰ ἔχη περισσο-

τέραν αἰτιολογικὴν σχέσιν μὲ τὴν ἀσθένειαν παρὰ ὁ συνεχῆς ἐκ τῆς ἐργασίας κόπος.

Περίπτωσης 587592 S. K.

Πρόκειται περὶ μιᾶς γυναικὸς ἐγγάμου, ἡλικίας 51 ἐτῶν νοσηλευμένης εἰς τὴν καρδιολογικὴν κλινικὴν τοῦ Mass General Hospital, καὶ τὴν ὁποίαν εἶχον τὴν εὐκαιρίαν νὰ ἴδω καὶ ἐγώ. Ἐκ τοῦ ἱστορικοῦ τῆς παρατηροῦμεν τὰ ἑξῆς:

Πρὸ τριῶν ἐτῶν παρουσιάσεν ἐπιγαστριον ἄλγος ἀντανάκλῶν εἰς τὴν ὀσφίν, τὸν δεξιὸν βραχίονα, ἐνίοτε δὲ καὶ κάτω σιαγόνα. Αἱ ἀκτίνες ἀπέδειξαν τὴν ὑπαρξιν ἐνὸς ἔλκου τοῦ ἐλάσσονος τόξου τοῦ στομάχου, δι' ὃ καὶ ἐχειροουργήθη. Δέκα ὀκτὼ μῆνας μετὰ τὴν ἐγχείρησιν ἐνεφανίσθη νέον ἐπιγαστριον ἄλγος ἔχον τὴν αὐτὴν ἀντανάκλασιν, αἱ ἀκτίνες καὶ πάλιν ἀπέδειξαν τὴν ὑπαρξιν πεπτικοῦ ἔλκου.

Ἐπὶ πλέον παρουσιάσθη καὶ ἄλλος πόνος τοῦ ὁποῖου ἡ διάρκειά δὲν ἦτο μεγαλύτερα τῶν 2-3 λεπτῶν, ἀνεξάρτητος τῆς λήψεως φαγητοῦ, καὶ ὁ ὁποῖος ἔχε περιττον τὴν ἰδίαν ἀντανάκλασιν, εἶχεν ὅμως ἀπόλυτον σχέσιν μὲ τὴν κόπωσιν ἀφ' ἐνός, καὶ μὲ ψυχικὰς ἀνωμαλίας ἀφ' ἐτέρου, καθ' ὅσον ἡ ἀσθενὴς ἐτόνιζε ὅτι ὁσάκις ἠρεθίζετο ἀμέσως εἶχεν παρουζομένον πόνον. Ληφθέντα δύο ἠλεκτροκαρδιογραφήματα ἀπέδειξαν ἀνεπάρκειαν τῶν στεφανιαίων ἀρτηριῶν, ἡτις ἔδιδε γένεσιν εἰς τὸν πόνον τόσον κατὰ τὴν βᾶδισιν, ὅσον καὶ κατὰ τὰς ψυχικὰς διεγέρσεις. Μήπως ὅμως καὶ ἡ παρουσία τῶν ἀλλεπαλλήλων ἐλκῶν ἔχει κάποιαν αἰτιολογικὴν σχέσιν μὲ τὴν ἠρεθισμένην ψυχικὴν κατάστασιν τῆς ἀσθενούς; Δοθέντος ὅτι αἱ ψυχικαὶ ἀνωμαλίας δὲν ἐπηρεάζουν μόνον τὴν καρδίαν, ἀλλὰ ὅλα τὰ συστήματα.

Τέλος ἀναφέρομεν καὶ μίαν περίπτωσιν τὴν ὁποίαν περιγράφουν οἱ Weiss καὶ Englisch. Πρόκειται περὶ μιᾶς γυναικὸς μέσης ἡλικίας ἣτις ἐπάσχευεν ὑπὸ διαθήτου ἀπὸ ἐτῶν. Εἰσῆλθεν εἰς τὸ νοσοκομεῖον δι' αἰσθημα παλμῶν καὶ προκαρδίου ἄλγους. Ἐκεῖ παρετήρησε ὅτι ὀρισμένοι ἀσθενεῖς ὠδηγοῦντο πρὸς ἐπίδειξιν εἰς τὸ ἀμφιθέατρον τοῦ νοσοκομείου, ἔνθα ἐγένετο μάθημα πρὸς ἰατροὺς καὶ φοιτητὰς τῆς ἰατρικῆς. Αὐτὸ τὴν δυσηρέστησε ἐξαιρετικᾶ,

ἔλεγε δὲ ὅτι αὐτὸ δὲν ἐπρόκειτο νὰ συμβῆ ἔπ' οὐδενὶ εἰς αὐτήν. Μίαν ἡμέραν ὅμως ἢ ἀδελφῇ τοῦ νοσοκομείου τὴν ἐπλησίασε καὶ τῆς εἶπε νὰ τὴν ἀκολουθήσῃ εἰς τὸ ἀμφιθέατρον, ἐκεῖνη ἠρνήθη, ἀλλὰ τελικῶς ἐπῆγε λίαν ὠργισμένη. Δὲν ἦτο εἰς θέσιν νὰ ἀπαντήσῃ εἰς τὰς ἐρωτήσεις τοῦ διδάσκοντος λόγῳ τῆς ὀργῆς. Ὅταν ἐξῆλθε τοῦ ἀμφιθέατρον, ἐπῆγε κατ' εὐθείαν εἰς τὸ λουτρόν διὰ νὰ κλάψῃ, διότι ὡς ἔλεγε μόνον ὅταν ἔκλαιε εἰς παρομοίας περιπτώσεις παρήγορο ὁ παροξυσμὸς τοῦ πόνου, πλὴν ὅμως ἦτο ἀδύνατον νὰ κλαύσῃ αὐτὴν τὴν φορὰν. Ἐξῆλθεν εἰς τὸν διάδρομον καὶ ἐζήτησε βοήθειαν διότι ὁ πόνος ἐγένετο δξύτατος. Ἡλεκτροκαρδιογραφικῶς ἀπεδείχθη ὅτι ἔλαβε χώραν δξεία ἀπόφραξις τῶν στεφανιαίων ἀρτηριῶν. Ἡ ἀσθενὴς ἐπέζησε καὶ ἀνέλαβε πλήρως. Εἰς τὴν γυναῖκα αὐτὴν βλέπομεν πάλιν πόσον καταστρεπτικὴν ἐπίδρασιν εἶχε ἐπὶ τῶν στεφανιαίων ἀρτηριῶν ἢ ἀνέκφραστος ὀργή.

Βεβαίως καὶ τὸ ὅτι ἐπασχεν ὑπὸ διαβήτου αὐτὸ ἐχειροτέρευσε τὴν κατάστασίν της, ἀλλὰ πρέπει νὰ ληφθῆ ὑπ' ὄψιν ὅτι καὶ ὁ διαβήτης ἐπηρεάζεται τὰ μέγιστα ὑπὸ τῶν ψυχικῶν ἀνωμαλιῶν.

Ἴσως δὲν χρειάζεται νὰ ἀναφερθοῦν περὶ σσότερα ἱστορικὰ ἀσθενῶν, διὰ νὰ μᾶς πείσουν περὶ τῆς τεραστίας σημασίας τὴν ὁποίαν ἔχουν αἱ ψυχικαὶ ἀνωμαλίαι ἐπὶ τῶν στεφανιαίων ἀρτηριῶν τῆς καρδιάς.

Εὐνόητον ὅτι ἀπὸ πρακτικῆς πλευρᾶς ἔχουν ἰδιαιτέραν σημασίαν τὰ πορίσματα τῆς μελέτης αὐτῆς, δι' ὅσους ἀνεγνώρισαν, ἔστω καὶ ἐν μικρογραφίᾳ, τὸν ἑαυτὸν των, εἰς τὴν ψυχικὴν εἰκόνα τὴν ὁποίαν ἀνεφέραμεν, ἴδιον δὲ ἀνωτέρου ἀνθρώπου εἶναι, τὸ νὰ δύναται εἰλικρινῶς νὰ ἐλέγχῃ τὸν ἑ-

αὐτόν του, καὶ νὰ τὸν διορθῶνῃ, ἀφοῦ αὐτὸ τοῦλάχιστον ἀπαιτεῖ καὶ ἡ καρδιά μας.

Δ. ΑΔΑΜΗΣ

ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ

(1) Hermann Rein: Einführung in die Physiologie des Menschen (Die thermischen und chemischen Vorgänge bei der Muskeltätigkeit) (290)

(2) Paul White: Heart Disease IV edition 1951, p 541.

(3) Ἐπὶ τοῦ σημείου αὐτοῦ πρβλ. Δ. Χαροκόπου: Ὁ Πόνος εἰς τὴν ζωὴν μας «Ἀκτίνες» τεύχος 129.

(4) G. Volf: Psychosomatic Medicine 8-306-1946. «Studies on the Nature of certain Symptoms Associated with Cardiovascular Disorders».

(5) Gilbert N. C.: Vasomotor Changes in the Coronary Arteries, and their Possible Significance. J.A.M.A. 113, 1025, 1939.

(6) (7) ἴδε (4).

(8) Master A.M., Gubner R, Dacks-Jaffe H.: «Differentiation of Acute Coronary Insufficiency with Myocardial Infarction, from Coronary Occlusion».

(9) Goldberger: «Unipolar Lead Electrocardiography» edition 1949, p. 262.

(10) ἴδε (8)

(11) Dunbar Flander: Psychosomatic Diagnosis «Coronary Occlusion» p. 297.

(12) ἴδε (11) «Profils of Coronary Occlusion» p. 309.

(13) Gordon W. H., Bland E. F., and White F. D.: «Coronary Artery Disease, Analysed post Mortem» American Heart Journal 17, 10, 1939.

(14) Weis and Englisch: Psychosomatic Medicine p. 89.

(15) Τὰ πλεῖστα τῶν ἱστορικῶν εἶναι εἰλημμένα ἐκ τοῦ Presbyterian Hospital of New York.

(16) M. Mathes, - H. Gurschman Lehrbuch der differential Diagnose innerer Krankheiten σ. 431 Berlin 1943.

ΤΟ ΗΡΩΪΚΟ ΣΤΟΙΧΕΙΟ ΣΤΑ ΔΗΜΟΤΙΚΑ ΜΑΣ ΤΡΑΓΟΥΔΙΑ

Χαρακτηριστική είναι ή τάσι πού διακρίνει τίς εποχές, κάθε μία χωριστά και όλες μαζί, νά ξεχνούν για λίγο τά μεγάλα σύγχρονα προβλήματα τους και νά φέρουν τά βήματά τους στίς προηγούμενους τους εποχές αναζητώντας σ' αυτές και στίς πνευματικές τους εκδηλώσεις νά βροῦν ξεκούρασι και ξεγνοιασιά. Τήν πορεία αὐτή πρόκειται νά κάνη και τοῦτο τὸ ἄρθρο πηγαίνοντας σέ συναπάντημα μέ τίς περασμένες γενιές και ἀνοίγοντας ξεχωριστή ὀμίλια μ' ἕνα πνευματικό τους παιδί, τὸ δημοτικό τραγοῦδι.

Αὐτὸ τὸ νοητὸ πλᾶσμα, πού ζήσῃ, ἀναστήθηκε μέσα στήν λαϊκή ὀλότητα παίροντας ἀπ' αὐτή τή ροδαλότητα και τήν ἀντρεϊωσύνη θά μᾶς ἀπασχολήσῃ και ἰδιαίτερα τὸ κλέφτικο, πού μέ τήν μορφή πού σήμερα μᾶς προσφέρεται, εἶναι κύριο γέννημα τῆς ἀγωνιστικῆς ἐποχῆς τῶν νεωτέρων χρόνων.

Και λέμε μέ τή μορφή πού μᾶς προσφέρεται σήμερα, γιατί δημοτικὸ τραγοῦδι σάν μιὰ πλατεία ἐμφάνισι τραγουδημένου λόγου ἔχει νά παρουσιάσῃ ή ἑλληνική ποίησι ἀπὸ τήν παλιὰ ἐκείνη ἐποχή, ἀπὸ τήν ἐποχή τοῦ Ὁμήρου.

Δέν εἶναι μόνο ή ὁμοίότης στά θέματα πού μᾶς ἐξηγεῖ τήν συνέχεια, εἶναι και ὁ τρόπος μέ τὸν ὁποῖο κάθε φορά, ή ἑλληνική ψυχὴ ἀγκαλιάζει τὰ φαινόμενα, τὰ πλάθει μέσα στὸ εἶναι τῆς, τὰ μολιάζει μέ τὰ ἰδανικά, τὰ πιστεύει τῆς, τὰ βιώματά τῆς, γιὰ νὰ τὰ δώσῃ ἔπειτα σέ μιὰ καινούργια σύνθεσι, σέ μιὰ καινούργια εἰκόνα μέ παράστημα λόγου.

Συναντᾶμε κι' ἐδῶ τήν ἴδια λεπτότητα, πού συναντᾶμε στὸ ἄγαλμα τοῦ Φειδία, στὸ ἔπος τοῦ Ὁμήρου. Τὸ ἴδιο ραφιναρισμένο γοῦστο πού ἀφῆρεσε τὸν ὄγκο ἀπὸ τήν Ἀκρόπολι και μᾶς ἔδωσε τίς πέτρες ἀνάλαφρες συνθέσεις ἀπαλῆς οὐσίας, βοήθησε κι' ἐδῶ γιὰ νὰ ἐξαφανιστῇ ή χοντροκομμένη ἐμφάνισι τοῦ μύθου και νὰ ἐπικρα-

τήσῃ ή λεπτὴ πνοή τοῦ βαθύτερου νοήματος. Αὐθόρμητο, πηγαῖο, γνήσιο παιδί μιᾶς ὀλότητος πού μπορεῖ νά ταυτίζεται μέ τήν ψυχὴ τοῦ ἑνὸς ἀνωνύμου δημοῦρου, παίρνει τή θέσι του μέσα στ' ἄλλα μνημεῖα τοῦ λόγου. Στέκεται δίπλα στὸ σκληρὸ ἔργο τοῦ 1821 γιὰ ν' ἀποδείξῃ στούς λαοὺς τῆς γῆς, πὼς, ἂν ή τυραννία ἔσβυσε τήν μάθησι ἀπὸ τήν Ἑλλάδα, ή ποίησι ἔμεινε ζωντανή. Στά ἡρωϊκά του τραγοῦδια δέν ἀκοῦμε μόνον βροντὲς μάχης, δέν βλέπομε πυρωμένες φλόγες, μαῦρους καπνοὺς, πένθιμες σκληρὲς εἰκόνας πολέμου, ἀλλ' ἀκοῦμε και τὸ πουλάκι νά λαλή, τὸ τριαντάφυλλο ν' ἀνθίξῃ, τὸ ρυάκι νά κυλά, αὐγὲς και δειλιὰ νά λένε πὼς ἐδῶ ὑπάρχει μιὰ ζωὴ πού περιμένει πανώρηο, ξέφρενο νά ξαναρχίσῃ τὸν χορὸ τῆς ὅταν ή λευτεριά ξαναγυρίσῃ στήν πατρίδα τῆς, στήν Ἑλλάδα τῆς.

Ἐχετε γειὰ ψηλά θουνά και κάμποι μέ τὰ ρόδα, δροσιαῖς μέ τὰ χαράματα, νύχτες μέ τὸ φεγγάρι, και σεῖς, μωρὲ κλεφτόπουλα, πού εἴσαστε παλληκάρια, δὲ σᾶς τρομάζει ὁ πόλεμος, πηδᾶτε σὰ λιοντάρια.

Ἀρχίζει ἀπὸ τίς ὁμορφιές, ἀπὸ κάτι παναθρώπινο, κάτι πού συγκινεῖ, πού ἀρέσει στὸν καθένα εἴτε ἐλεύθερος εἶναι εἴτε σκλάβος.

Ἄλλη κι' αὐτὴ ἀρετὴ τοῦ τραγοῦδιού μας. Ἡ ἐλευθερία του. Δέν ξέρει τήν ἐπιταγή, δέν γίνεται στρατιώτης στήν ἐξυπηρέτησι ὀρισμένων ἰδανικῶν κι' ἂν μιλάη τόσο πολὺ γιὰ τήν ἐπανάστασι τοῦ λαοῦ του, τὸ κάνει γιατί ξέρει καλά, πὼς ή δικιά του ἐπανάστασι εἶναι ἐπίτευγμα ἔθνικὸ και θρησκευτικὸ συνάμα. Δέν εἶναι ἔργο μιᾶς κλειστῆς τάξεως, ἑνὸς κοινωτικὸ συστήματος. Ἡ τιμημένη στρατιὰ τῶν ἀγωνιστῶν πὸς συναντᾶμε ν' ἀφιερώνονται πολλὰ ἀπ' τὰ ὀνομαζόμενα ἡρωϊκά και κλέφτικα τραγοῦδια, δέν εἶναι ὁ

ἔνας, ὁ Τζαβέλας, ὁ Κολοκοτρώνης. Εἶναι δλόκληρος ὁ Ἑλληνισμὸς ποὺ κρύβεται κάτω ἀπ' τὸν καθένα. Ὁ Διάκος, ὁ Ἄνδρουτσος, ἡ Τζαβέλαινα, καθ' ἕνας μοναδικός, ξεχωριστός, μὰ κι' ἐνωμένους μὲ ἑκατοντάδες ἄλλους, ἀγωνιστὰς τῆς ἴδιας μεγάλης ιδέας. Τὰ λόγια ποὺ βάζει στὸ στόμα τῆς Δέσπως τοῦ Μπότση, ὅταν βρέθηκε περικυλωμένη ἀπὸ λεφοῦσι τούρκικο, δὲν εἶναι λόγια τῆς Δέσπως μοναχά, εἶναι λόγια τῆς κάθε Ἑλληνίδας, εἴτε Σουλιώτισα εἶναι, εἴτε νησιώτισσα, εἴτε τοῦ 21 καὶ τοῦ 40. Ἄπανταί ἡ Δέσπω στὸν Πασσά:

Τὸ Σοῦλι κι' ἂν προσκύνησε
κι' ἂν τούρκεψε ἡ Κιάφα,
ἡ Δέσπω ἀφέντες Λιάπηδες δὲν ἔ-
κανε, δὲν κάνει.

Αὐτὸ τὸ ἔνα, ἡ ταυτότης, ἡ προέκτασις τοῦ ἑλληνικοῦ ἐγώ, σὲ κάθε ἄτομο αὐτῆς τῆς χώρας ζωντανὴ μᾶς παρουσιάζεται στὰ λόγια τοῦ Διάκου πρὸς τοὺς σουβλι-
στάς του.

Σκυλιά κι' ἂν μὲ σουβλίσετε, ἔ-
νας γραικὸς ἐχάθη.
"Ἄς εἶναι ὁ Ὀδυσσεὺς καλὰ κι' ὁ
καπετὰν Νικήτας,
ποὺ θὰ σὰς σθύσουν τὴν Τουρκιά,
κι' ὄλο σας τὸ ντοβλέτι.

Μιά πρωτόφαντη ὀρμὴ κυλαίει πάνω σὲ κάθε στίχο. Ἀφουγκράζεσαι πόλεμο, πολεμιστήριες κραυγές, σάλπιγγες, ἀνάλαφρο πέταγμα πάνω ἀπ' τὸ χῶμα τῆς Ἰδέας, τῆς Δευτεριᾶς!

Οἱ κρότοι, τὰ ποδοβολητά, τὸ παραοῦ-
τι, ὅπλα κρούα, παγωμένα πολέμου, στὰ χέρια τῶν Ἑλλήνων χάνουν τὸ καταστρο-
φικὸ τους νόημα καὶ γίνονται ἱερὰ σύνεργα γιὰ τὴν τέλεσι τῆς μεγάλης μυσταγω-
γίας.

Γίνονται τὰ λάβαρά μας. Ὁ ἄρματω-
λὸς σὰν μοναδικὴ κληρονομία τ' ἀφίνει
στοὺς πιδὸ ἀγαπημένους του ὅπως ὁ ἄρμα-
τωλὸς Λιβίνης, στὶς τελευταῖες του θελή-
σεις ζήτησε τ' ἄρματά του νὰ δοθοῦν στὸ
γυιὸ του.

Καὶ σὰ διαβῆ τὰ δεκανιὰ καὶ
γίνῃ παλληκάρι,
ἐλάτε νὰ ξεθάψετε τὰ δόλια τ' ἄρ-
ματά μου
ποὺ τάχωσα στὴν ἐκκλησιά μέσα
στὸ ἅγιο θῆμα.
(Πολίτη: Τοῦ Λιβίνη, ἀρ. ἄσμ. 48).

Ὁ ἥρωας παρουσιάζεται ἀναπόστα-
στος μὲ αὐτά. Καὶ ἡ Τουρκιὰ σὰν δεῖγμα
ταπεινωσύνης, στὸ ἀφημά του ὑπολογίζει:

Κόρη γιὰ ρίζε τ' ἄρματα,
γλύτωσε τὴ ζωὴ σου
λέει στὴ Λένω Μπότσαρη. Πόση δύναμι
συμβολικὴ, ἰδανικὴ δύναμι κι' ἀξία ἔχουν
τ' ἄρματα αὐτά, μᾶς τὸ δείχνουν τὰ λόγια
τοῦ Δεληγεώργη ὅταν προτιμοῦσε νὰ θανα-
τωθῆ παρά νὰ τὰ παραδώσῃ:

Χίλιας φοραῖς τὸ αἰμά μου τὴ
γῆ νὰ κοκκινίσῃ
παρὰ νὰ δώσω τ' ἄρματα τὸ ἔρμιο
μου ντουφέκι.

Τὸ καρυοφίλι, ὁ ἀχὸς τοῦ ντουφεκιοῦ
εἶναι ἡ ἀτμόσφαιρα τῶν ἡρωϊκῶν μας τρα-
γουδιῶν.

Ἄχὸς θαρὺς ἀκούγεται, πολλὰ
ντουφέκια πέφτουν.

Θολοῦρα, μολυβένιος οὐρανός. Ἡ σκλα-
βιά θαρεῖα πλακώνει τὸν Ἑλληνισμό. Ὁ-
λον τὸν Ἑλληνισμό, τὸν ζωντανὸ καὶ πε-
θαμένο. Χαρακτηριστικὲς εἶναι οἱ φράσεις
τοῦ Μακρυγιάννη. Ὁ Ἑλληνας τοῦ 21
ξυπνάει μὲ μιὰ δυνατὴ καὶ καθαρὴ γνώ-
σι τοῦ παρελθόντος:

«Ὅλοι οἱ προκοιμένοι ἄνδρες τῶν Ἑλ-
λήνων, γράφει ὁ Μακρυγιάννης, οἱ γονέ-
οι τῆς ἀνθρωπότητος, κατοικοῦνε τόσους
αἰῶνες στὸν ἄδη, σ' ἕνα τόπο σκοτεινὸ καὶ
κλαῖνε καὶ βασανίζονται γιὰ τὰ πολλὰ δει-
νὰ ποὺ τραβάει ἡ δυστυχισμένη μερικὴ
πατρίδα τους».

Κι' ὁ λαϊκὸς τραγουδιστὴς προτρέπει:

«Σκάψτε πλατειά, σκάψτε βαθειά
ὄλα σας τὰ κιθούρια,
καὶ τ' ἀντρειωμένα κόκκαλα ξεθά-
ψτε τοῦ γονιοῦ σας.
Τούρκους δὲν ἐπροσκύνησαν, Τούρ-
κοι μὴν τὰ πατήσουν»!

Θρηνεῖ ἡ ἑλληνικὴ ψυχὴ, κλαίει καὶ τὸ
κλαῖμα τῆς εἶναι ἤρεμο, συγκερατμημένο.
Στέκεται ἀπέναντι στὴ σκληρὴ Μοῖρα μ'
ἀξιοπρέπεια καὶ λέει τὰ παράπονά τῆς
χωρὶς ἀγανάκτησι. Στέκεται καὶ τὴν κυ-
τάζει πρόσωπο μὲ πρόσωπο. Δὲν σβύθει
μπροστὰ τῆς μὲ ταπεινωσύνῃ. Ὁρθώνει
τὸ παράσημά τῆς καὶ πολεμᾷ, ἀφίνοντας
στὸν λόγο νὰ πῆ τὸν πόνο τῆς, ὅπως ὁ
ἀρχαῖος στὴν τραγωδία.

Μαῦρο πουλάκι ποῦρχεισαι ἀπὸ τ'
ἀντίκρου μέρη,

πές μου τὶ κλάψαις θλιθεραῖς, τί
μαῦρα μοιρολόγια
ἀπὸ τὴν Πάργα θγαίνουε ποῦ τὰ
βουνὰ ραγίζουε.
(Ζαμπελίου, μετανάστ. τῶν Παργί-
ων, τραγ. 54).

Καλεῖ τὴν φύσι βοηθὸ τοῦ γιὰ νὰ δώ-
σῃ στὸν πόνο τοῦ ὅλη τὴν τραγικότητα.
Φύσις καὶ ἄνθρωπος γίνονται ἓνα. Δεῖ-
γμα κι' αὐτὸ τῆς βαθειᾶς ἐνώσεως τοῦ
Ἑλληνα μὲ τὸ χῶμα τοῦ, τὴ γῆ τοῦ. Ξέ-
ρει νὰ μιλᾷ μὲ τ' ἀμίλητα ποῦ θρίζονται
δίπλα τοῦ. Τὰ κάνει συγκοινωνοὺς στοὺς
πόνους τοῦ, στίς συγκινήσεις τοῦ καὶ στίς
χαρὲς τοῦ.

Κρυφὰ τὸ λένε τὰ πουλιά, κρυφὰ
τὸ λέν τ' ἀηδόνια
κρυφὰ τὸ λέει ὁ γούμενος ἀπὸ τὴν
ἅγια Λαύρα.

Καὶ σ' ἓναν ἄλλο στίχο μᾶς δίνει πα-
ραστατική μιὰ συνομιλία μὲ τὰ γοργόφτε-
ρα πετούμενα, τοὺς ἑλαφροὺς, ἀκίνδυνους
εἰρηνοφίλους ταχυδρόμους τοῦ καιροῦ.

Κι' ἓνα πουλάκι πέρασε καὶ τὸ
συχνορωτᾶνε
πουλι πῶς πάει ὁ πόλεμος, τὸ κλέ-
φτικο ντουφέκι;

καὶ τὸ πουλάκι ἀπαντᾷ:

Μπροστὰ πᾶει κλπ.

★

Ἡ φύσις παίζει πάντα τὸν ξεχωριστὸ
καὶ πρωταρχικὸ τῆς ρόλο στὴν δημοτικὴ
μας ποίηση. Θὰ τὴν δοῦμε νὰ στολιζῆ μὲ
τὴν λεπτή της παρουσία κάθε εἶδους τρα-
γουδι. Θὰ τὴν δοῦμε νὰ συντροφεύῃ τὸν
ἄνθρωπο παντοῦ. Στὴν ἦσυχη γαληνεμέ-
νη ζωὴ τοῦ σπιτιοῦ τοῦ, στὰ χωράφια τοῦ,
στὴν δουλειά τοῦ, δίπλα στὸ προβατάκι,
στὸν βοσκὸ ἐνώνοντας τὸ τραγοῦδι τῆς μὲ
τὸν σκοπὸ τῆς φλογέρας.

Τώρα εἶν' Ἀπρίλης καὶ χαρὰ, τώ-
ρα εἶναι καλοκαίρι
τὸ λέν τ' ἀηδόνια στὰ κλαριά, κι'
οἱ πέρδικες στὰ πλάγια
τὸ λέν οἱ κοῦκοι στὰ ψηλά, ψηλά
στὰ καταρράχια,
πᾶν τὰ κοπάδια στὰ βουνά, νὰ ξε-
καλοκαιριάσουε.

Τὸ κάθε φύλλο, τὸ κάθε βλαστάρι, τὸ
πολύχρωμο λουλοῦδι κλείνει μέσα τοῦ μιὰ
ζωή. Ἐδῶ τὴν βλέπομε δίπλα στὸν κλέ-
φτη καὶ τὸν ἀρματωλό. Ἀναστατώνεται

μαζύ τοῦ, κλαίει, γελᾷ, χαίρεται, πολε-
μᾷ! Ἐπάνω τῆς πλανιέται ἡ μορφὴ τοῦ
ἥρωα. Δίνει ζωὴ, δίνει κάτι ἀπὸ τὴν δική
τοῦ τὴν ψυχὴ σὲ ὅλα.

Κλαίνει τὰ μαῦρα τὰ βουνά, πα-
ρηγοριὰ δὲν ἔχουε.
Δὲν κλαίνει γιὰ τὸ ψῆλωμα, δὲν
κλαίνει γιὰ τὰ χιόνια
ἢ κλεφτουργιὰ τ' ἀρνήθηκε καὶ ρο-
βολᾷε στοὺς κάμπους.

Ἐφθασε ἡ στιγμή στ' ἀνοιχτὰ νὰ πο-
λεμήσῃ. Πρὶν ξεκινήσῃ τρέχει στὸν Θεὸ
τῆς. Παίρνει τὰ μεγάλα ἐφόδια.

Παιδιά γιὰ μεταλάθετε, γιὰ ξε-
μολογηθῆτε
φωνάζει ὁ ἡγούμενος ἀπὸ τὴν Ἅγια Λαύ-
ρα καὶ παρακάτω δίνει τὸ σύνθημα!

Νὰ διώξουε ὅλη τὴν Τουρκία ἢ
νὰ χαθοῦμε ὅλοιο.

Τόλμημα μεγάλο. Τόσα λίγα κορμιά
πῶς θὰ μπορέσουε νὰ σταθοῦν ἀντίκρου σὲ
χιλιάδες, μυριάδες σιδηροφορεμένους; Δὲν
εἶναι παραμύθια οὔτε ἀστεῖα ἐδῶ. Τὸν
Μάρκο, τὸν Μπότση, τὸν Διάκο τοὺς
βλέπομε. Εἶναι κι' αὐτοὶ σὰν κι' ἐμᾶς ἄν-
θρωποι. Ἄνθρωποι ναί. Ἄλλα μὴν ξε-
χνᾶς, εἶναι καὶ ἡ ψυχὴ. Ποιὸς θὰ τὸ πί-
στευε πῶς ἡ ἀόρατη ἐνσάρκωσις τῆς δυ-
νάμεως δὲν κλείνεται στὸ ἐπιβλητικὸ πα-
ράστημα, ἀλλὰ σὲ κάτι τόσο... δὰ μικρό,
ἄπιστο, ἀόρατο, τὴν ψυχὴ; Αὐτὴ ποῦ κά-
νει τὴ Τζαβέλαινα νὰ πολεμᾷ μὲ τὸ παιδί
στὸν κόρφο, μὲ τόνα χέρι στὸ σπαθὶ καὶ
στ' ἄλλο τὸ ντουφέκι.

Τὶ σχέσι μπορεῖ νάχη ἡ δύναμι αὐτὴ μὲ
τὸ νερό, τὸ φαγητό, τὸν ὕπνο, ἀφοῦ μέρες
καὶ μέρες μπορεῖ νὰ πολεμᾷ χωρὶς αὐτὰ
μὲ τέτοια λύσσα κι' ἐπιμονὴ ὥστε «νὰ κά-
νῃ τὰ κουμπιά βόλια τοῦ ντουφεκιοῦ του».
(Σπ. Ζαμπελίου, ἄσμα 122, σελ. 692).
Ἐψώνεται πάνω ἀπ' τὸ χῶμα ὁ ἥρωας καὶ
γίνεται ὁ πολεμιστὴς τοῦ Ὁραίου, τοῦ Με-
γάλου. Ὁ Ἕλληνας ἀγωνιστὴς. Αὐτὸς ὁ
ξελαμπικαρισμένος ἑλληνισμὸς πηδαῖε ἀ-
πὸ κάθε στίχο, ἀπὸ κάθε λέξι τοῦ δημοτι-
κοῦ μας τραγουδιοῦ. Στὸ τραγοῦδι μας,
μόνο Ἑλλάδα θὰ δοῦμε, ἀνεξάρτητα ἀν-
τούτῃ τῇ στιγμῇ μᾶς παρουσιάζεται μὲ τὴν
ρόκα, νὰ χοροπηδᾷ στὰ σκελετωμένα χέ-
ρια τῆς γρηούλας καὶ νὰ παιζογεῖα στὴν

πολύχρωμη ποδιά τῆς βλαχοπούλας μας.
Χαριτωμένο εἶναι τὸ στιχάκι:

Βλαχοῦλα νερροβάλαε ἀπὸ ψη-
λή ραχοῦλα
Φέρνει τὴ ρόκα φουντωτὴ τὰδρά-
χι τῆς γεμάτο
Σύρουν τὰ πόδια τῆς δροσιὰ καὶ
τὰ μαλλιά τῆς μόσχο.

Κι' ἄλλοτε πάλι ἡ Ἑλλάδα μὲ τὸ ὄπλο
στὸ χέρι νὰ πολεμᾷ:

«Τότε τὰ παλληκάρια του πειάχτηκαν
σάν τοὺς ἀητούς κι' ἐπιάστηκαν μὲ τοὺς
ἐχθροὺς χέρια μὲ χέρια ἀνάκατα. Πρῶτος
ἦτο ἐκεῖ μπροστὰ ὁ γυιὸς τοῦ γέρου βα-
σιληᾶ ποῦχε στὰ πόδια του φτερά. Ξεγυ-
μνωμένο τὸ σπαθὶ ἐκράτει καὶ τὰ μάτια
του σπίθες καὶ φλόγες ἔβγαζαν».

Μιὰ εἰκόνα μάχης, ἐλληνικῆς πέρα γιὰ
πέρα μάχης, μᾶς ἔδωσαν οἱ παραπάνω
στίχοι, παρμένοι ἀπὸ τὸ ἱστορικὸ τραγοῦ-
δι, τὸ γραμμμένο γιὰ τὴν μάχη ποῦ ἔγινε
στὶς 25 Ἰουνίου 1826 μπροστὰ στὸ στε-
νὸ τοῦ Ἄλμυροῦ, μεταξὺ Μεσσηνίας καὶ
Μάνης, μὲ τοὺς λίγους ὀπλοφόρους τοῦ
Κωνσταντίνου Μαυρομιχάλη καὶ τὴν στρα-
τιά τοῦ Ἱμπραήμ ποῦ διάβαινε μὲ τοὺς 7
χιλιάδες πεζοὺς καὶ καβαλλάρηδες. Προ-
τοῦ γίνεῖ ἡ μεγάλη μάχη ζήτησαν μὲ τὴν
φωνὴ τοῦ ἁγίου Πρωτοσύγκελου τὴν βο-
ήθεια τοῦ Θεοῦ καὶ Πατέρα.

«Παντοδύναμε, δυνάμωσε τοὺς Χριστια-
νοὺς, τύφλωσε τοὺς ἀγαρηνοὺς τὴ μέρα τὴ
σημερινή» (Τοῦ πολέμου τοῦ Δωροῦ? Πο-
λίτη, Ἐκλογαὶ ἀπὸ τὰ τραγούδια τοῦ Ἑλ-
ληνικοῦ λαοῦ).

Καὶ ἡ φωνὴ του ἀκούστηκε ὅπως μᾶς
λέει ὁ τελευταῖος του στίχος: «γιατί ἦτο
θέλημα Θεοῦ νὰ ἀκουστῇ ἡ παράκλησι τ'
ἁγίου Πρωτοσύγκελου». Ξέρει ὁ Ἕλληνας
νὰ καταφεύγῃ στὸν Θεό του, στὴν Πίστι
του! Ἀξιοπρόσεχτη εἶναι ἡ ἀντιμετώπισι
τοῦ θανάτου ἀπὸ τὸν ἥρωα. Δὲν θεωρεῖ
τὸν θάνατο σάν ἓνα γεγονός ποῦ θὰ τὸν
ἀπονεκρῶσῃ καθολικῶς, ἀλλὰ τὸν θεωρεῖ
σάν ἓνα γεγονός ποῦ θὰ τὸν φέρῃ σὲ μιὰ
ἄλλη ζωὴ ὅπου μόνο ἡ πνευματικὴ προσω-
πικότης θὰ ἔχη τὴ θέσι τῆς.

Κι' ἂν πάρῃ βόλι τὸ κορμί, πάλ'
ἡ ψυχὴ ἀπομένει.

Καὶ κάπου ἄλλοῦ μᾶς λέει τὸν πόθο του

ποῦ εἶναι:

«Νὰ πάη στοὺς οὐρανοὺς, μαζὶ
μὲ τοὺς ἀγγέλους».

Ἔτσι μᾶς προσφέρεται στὸ δημοτικὸ
τραγοῦδι ὁ ἥρωας: ἀληθινός, πραγματικός,
μὴ ἔχοντας καμμιά σχέσι μὲ τοὺς φαντα-
στικούς πολυχρωμοὺς ἥρωες παλιῶν ξωτι-
κῶν παραμυθιῶν. Ἄπλός, ταπεινός, φαί-
νεται κάθε φορὰ νὰ κἀνῃ τὸ καθήκον του.
Πέρα ἀπ' ὄλα καὶ πάνω ἀπ' ὄλα, ἀπ' τὸν
ἑαυτό του, ἀπ' τὸ σπῆτι του, τίς ἀνάγκες
του, ὑπάρχει γι' αὐτὸν ἡ Πατρίδα καὶ ἡ
Λευτεριά τῆς. Ἐκλείσε, ὅσο κανεῖς ἄλλος
λαὸς μέσα στὰ τρισβαθὰ τῆς ψυχῆς του
τὴν ἀπεραντοσύνη αὐτῆς τῆς ιδέας κι' ἔ-
δωσε ἀσυλλλόγιστα, ἀλύπητα τὸ σῶμα του,
τὸ λιγοστό, τὸ στερημένο αἷμα του γιὰ τὴν
πραγματοποίησί τῆς.

Στὸ τραγοῦδι του, κάτι ἀπὸ τὸ κατόρ-
θωμά του αὐτὸ μᾶς προσφέρει. Καὶ ὅπως
τὸ κατόρθωμα, ἴδια καὶ τὸ τραγοῦδι εἶναι
λεβέντινο. Ἐχει κάτι ἀπ' τὸ φῶς τοῦρανο-
νοῦ. Μιὰ πεντακάθαρη λογικότης τὸ συνο-
δεύει. Ἄπλό, πηγαῖο, βγαλμένο ἀπ' τὸ πλού-
σιο χωράφι τῆς καρδιάς του καὶ ζυμωμέ-
νο στὰ χέρια εὐλαβικῆς πρεσβύτισσας τῆς
ἀνεπιτήδευτης τέχνης, γιὰ νὰ σταλῇ στὴν
ἐκκλησιά τοῦ λόγου. Νὰ σταλῇ, καὶ νὰ
σταθῇ δίπλα στὸ ἔπος καὶ στὴν τραγωδία,
δίπλα στὸν Παρθενῶνα καὶ στὴν ἀγία
Σοφία. Νὰ σταθῇ δίπλα στὴν κάθε ἐλλη-
νικὴ γενεὰ καὶ νὰ τῆς πῆ μὲ τὸ δικό της
μυστικὸ τρόπο πὼς δὲν εἶναι ἀνάγκη νὰ
καταφύγῃ σὲ ξένα φῶτα νὰ ζητήῃ δανει-
κὰ χωράφια γιὰ νὰ καλλιεργήσῃ ἀλλὰ νὰ
γυρίσῃ στὰ δικά του, νὰ τ' ἀγαπήσῃ, νὰ
τὰ δουλέψῃ γιὰ νὰ τοῦ δώσῃ μὲ τὸν και-
ρὸ τὸν καρπὸ τους. Ἄς σκυῖν ν' ἀκούσῃ
τὴν φωνὴ τῆς καρδιάς τῆς, νὰ φιάξῃ τρα-
γοῦδι τοὺς πόθους τῆς, τοὺς καύμούς τῆς,
τὰ ἱερά τῆς. Κι' ἂν τὸ καινούργιο πλάσμα
ποῦ θὰ βγῇ δὲν τὸ ποῦμε δημοτικὸ τρα-
γοῦδι, ὅπως καὶ πρὶν ἀπὸ χιλιάδες χρόνια
δὲν εἶπαμε ἔτσι, ἀλλὰ ἔπος καὶ τραγωδία,
δὲν ἔχει σημασία. Στὴν οὐσία του θὰ εἶναι
τὸ ἴδιο ὁ γερός, εὐχυμος καρπὸς ἑνὸς λα-
οῦ μὲ μεγάλη ψυχὴ καὶ ἀληθινὸ πολιτισμὸ.

ΝΟΣΤΑΛΓΙΑΙ ΤΟΥ ΣΟΥΜΠΕΡΤ

Ὁ Φράντς Σούμπερτ (Schubert 1797-1828) δὲν ἦτο ἀπὸ τὰς μεγάλας θρησκευτικὰς προσωπικότητες σάν τὸν Μπάχ οὔτε ἐγνώρισε εἰς τὴν ζωὴν του ἕνα σταθμὸν, πού νὰ τὸν στρέψῃ τελειωτικὰ πρὸς τὴν πίστιν, ὅπως συνέβη εἰς τὴν περίπτωσιν τοῦ Χαίντελ καὶ τοῦ Μπετόβεν. Εἰς τὴν σύντομον ζωὴν του, δὲν ἔπαυσαν νὰ τὸν ἐλκύουν τὰ ἐνδιαφέροντα τοῦ κόσμου, ἀλλὰ συγχρόνως δὲν ἔπαυαν νὰ τὸν συγκινοῦν καὶ τὰ μεγαλεῖα τοῦ οὐρανοῦ. Ἐκυμαίνεται μεταξὺ κόσμου καὶ ἀπειρου. Ἄλλ' ἢ λεπτὴ καὶ εἰλικρινὴς ψυχὴ του οὐδέποτε ὑπεδουλώθη εἰς τὸν κόσμον ἢ εἰς τὴν δόξαν καὶ τὸ χρῆμα. Εἰς τὰ περισσότερα ἔργα του βλέπομεν μιὰν πνοὴν ὑπερχόσμιον. Μιὰ γαλήνη ξεχύνεται εἰς αὐτά. Μιὰ ὑπεργήνη μακαριότης τὰ χρωματίζει. Ὁ Σούμπερτ μὲ στεναγμοὺς ἀλαλήτους νοσταλγεῖ τὸ θεῖον. Συχνὰ ἀναφέρει τὸ ὄνομα τοῦ Θεοῦ καὶ πάντοτε ἀνάμεσα ἀπὸ τὰ ἐγκόσμια διαβλέπει τὸ ὄραμα τῆς οὐρανόθεν εὐτυχίας. Εἶναι ἕνας «βλέπων», ὅπως τὸν ἐχαρακτήρισαν, ἕνας νοσταλγὸς τοῦ Ἀπειρου, ὁ ὁποῖος κυρίως εἰς τὸ θέαμα τῆς φύσεως ὑψώνεται πρὸς τὸν Πλάστην.

Τέσσαρα γραπτὰ τοῦ Σούμπερτ, καὶ τὰ τέσσαρα μὲ βαθὺν ἐξομολογητικὸν τόνον, προερχόμενα ἀπὸ τέσσαρα συνεχῆ ἔτη τῆς ζωῆς του, μᾶς δείχνουν τὰς «βαθεῖας αὐτὰς ἀναζητήσεις» τοῦ μεγάλου μουσουργοῦ. Τὸ πρῶτον, γραμμένον τὸ 1822, εἶναι ἕνα κομμάτι προσωπικῆς ἐξομολογήσεως καὶ ρεμβασιουῦ, μὲ τὸν τίτλον «Τὸ ὄνειρό μου».

«...Ἐμαθα ὅτι μία εὐσεβὴς νέα γυναῖκα εἶχε πεθάνει· γύρω ἀπὸ τὸ μνήμα τῆς ἐθάδιζε ἕνας ἀπέραντος κύκλος ἀπὸ νέους καὶ γέρους πού ἐφαίνοντο βυθισμένοι στὴν εὐδαιμονία τῆς αἰωνίου μακαριότητος· μιλῶσαν σιγὰ γιὰ νὰ μὴ ξυπνήσουν τὴ νέα γυναῖκα. Οὐράνιες σκέψεις ξεπιδούσαν ἀπὸ τὸ μνήμα καὶ ξεχύνονταν στὸ πλῆθος μ' ἕνα γλυκὸ μουρμούρισμα.

»Αισθάνθηκα τὸν διάπυρο πόθο νὰ μπῶ στὸν κύκλο. ὦ θαῦμα! εἶπαν οἱ ἄνθρωποι, μπαίνει μέσα—καὶ πράγματι προχώρησα σιγὰ, μὲ περισυλλογὴ καὶ βαθεῖα πί-

στι, μὲ τὰ μάτια καρφωμένα στὸ μνήμα. Χωρὶς νὰ μὲ ἀντιληφθοῦν, εὗρισκόμουν στὸν κύκλο ὅπου ἄκουσα μιὰ μουσικὴ θαυμαστὰ λατρευτὴ. Διέκρινα τὴν αἰωνία μακαριότητα...».

Εἰς τὸ ἐξομολογητικὸν αὐτὸ κομμάτι βλέπομεν τὸν 25ετῆ συνθέτην νὰ ὁμιλῇ διὰ φορὰς διὰ τὴν «αἰωνίαν μακαριότητα», καὶ ἀπὸ τὸ ἄλλο μέρος νὰ ὁμιλῇ διὰ «οὐρανόθεν σκέψεις» καὶ διὰ «βαθεῖαν πίστιν». Ἀξιοπρόσεκτη εἶναι καὶ ἡ χριστιανικὴ ἠρεμία καὶ καρτερία ἐμπρὸς εἰς τὸν θάνατον καθὼς καὶ ὁ ὑπερβατικὸς τόνος τοῦ περιστατικοῦ.

Τὸ ἐπόμενον ἔτος (1823) ἔχομεν ἕνα ὠραῖον ποιητικὸν κείμενον ἀπὸ τὴν πέννα τοῦ 26ετοῦς Σούμπερτ. Δὲν εἶναι 100% χριστιανικόν, πάντως ὅμως παρουσιάζει ἀρκετὸν θρησκευτικὸν αἶσθημα.

Ἡ προσευχὴ μου.

Βαθεῖες ἀναζητήσεις πρὸς τὸ ἄγνωστο
[θεῖον,
θὰ ἱκανοποιηθῆτε σ' ἕναν καλύτερο κόσμον.
Ἄχ, νὰ μποροῦσα μὲ τὴν παντοδυναμίαν τοῦ
[δνειροῦ
νὰ διαβῶ τὸ σκοτάδι πού μᾶς χωρίζει;

Ἔγπιστε Πατέρα! γέμισε τὸ γυιό σου
μὲ ἄμετρα δεινὰ, ὥστε μιὰ μέρα,
σάν δεῖγμα ἀπελευθερώσεως,
νὰ τὸν στεφανώσης μὲ τὶς ἀκτίνες τῆς
[θείας ἀγάπης σου!

Ἰδές, ὦ Θεέ! χαμένο μέσ' στὴ σκόνῃ,
θλιμμένο μὲ πόνους ἀπαρηγόρητους,
αὐτὸ τὸ μακρὸ μαρτύριο τῆς ζωῆς μου,
πού σὲ λίγο θὰ πάψῃ γιὰ πάντα.

Ἄς χτυπήσῃ τὸ χέρι σου μὲ θάνατον
[καὶ τούτῃ τῇ ζωῇ κι' ἐμένα·
ἄς κυλήσῃ ὅλο αὐτὸ τὸ παρελθὸν στὴ λήθη,
καὶ δῶσε, Κύριε, ἕνα ἄν δυνατὸ κι' ἄγνὸ
νὰ προβάλῃ φωτεινὸ καὶ ζωντανὸ ἀπ' αὐ-
[τὰ τὰ ἐρείπια!

Ὁ βιογράφος τοῦ Σούμπερτ Bourgault-Ducoudray(*) σχολιάζων τὴν προσευχὴν αὐτὴν λέγει: «Ὁ θερμὸς Χριστιανισμὸς τοῦ Σούμπερτ ὑπῆρξε μιὰ ἀπὸ τὰς πηγὰς πού ἐτροφοδότησαν τὴν μεγαλοφυΐαν του· ἡ ἀσάλευτη πίστις του εἰς τὴν μέλλουσαν ζωὴν τοῦ ἔδιδε μιὰν σταθερὰν ὀπτασίαν

(*) Schubert, Paris 1926.

καὶ ἓνα συνεχῆ πόθον τοῦ Ὑπερέραν».

Τὸ τρίτον τεμάχιον εἶναι μιὰ σκέψις ἀπὸ τὸ ἡμερολόγιον τοῦ 27ετοῦς Σοῦμπερτ. Μιὰ σκέψις ποῦ εἶναι συγχρόνως καὶ ὁμολογία.

«Ὁ ἄνθρωπος μπαίνει εἰς τὸν κόσμον μὲ τὴν πίστιν· αὐτὴ προηγείται πολὺ τοῦ συλλογισμοῦ καὶ τῆς γνώσεως. Διὰ τὴν κατανόησιν, πρέπει πρῶτα νὰ πιστέψῃς· ἢ πιστίς εἶναι ἡ θεμελιώδης βάσις ἐπάνω εἰς τὴν ὁποίαν ἡ ἀσθενὴς λογικὴ φυτεύει τὸ στέλεχος τῆς. Ἡ λογικὴ δὲν εἶναι παρὰ πίστις ἀναλελυμένη» (27 Μαρτίου 1824).

Τὸ ἐπόμενο ἔτος τῆς ζωῆς του ἔχομεν ἀπὸ τὴν πένναν τοῦ Σοῦμπερτ μιὰν ἀκόμη περισσότερον συγκεκριμένην ὁμολογίαν πίστεως. Ἐξ ἀφορμῆς τοῦ ὅτι ὁ κόσμος εἶχε κατασυγκινηθῆ ἀπὸ μερικοὺς θρησκευτικοὺς του ὕμνους, ὁ Σοῦμπερτ γράφει πρὸς τοὺς γονεῖς του, διὰ νὰ δώσῃ τὴν ἐξήγησιν τοῦ πράγματος.

«Αὐτὸ ὀφείλεται, σκέπτομαι, εἰς τὸ ὅτι δὲν βιάζω ποτὲ τὴν εὐλάβειά μου, καὶ ὅτι δὲν γράφω ὕμνους καὶ προσευχὰς παρὰ μόνον ὅταν νοιώθω τὸν ἑαυτὸ μου ἀκατανίκητα ἐμπνευσμένον, διότι τότε μόνον εἶναι εἰλικρινὴς ἐδλάβειος».

Ἡ ἐπιστολὴ αὐτὴ εἶναι τὸ κλειδί διὰ τὴν κατανόησιν τοῦ θρησκευτικοῦ ἔργου του. Διότι πραγματικὰ ἓνα ἀρκετὸ μέρος τοῦ ἔργου του εἶναι καθαρῶς χριστιανικόν-ἔστω καὶ ἂν εἶναι ἄγνωστον εἰς τὴν Ἑλλάδα.

Τὴν χριστιανικὴν ἐμπνευσιν τὴν βλέπομεν ἐν πρώτοις εἰς τὰ τραγούδια του. Ὁ Σοῦμπερτ εἶναι ὁ δημιουργὸς τοῦ μουσικοῦ αὐτοῦ εἶδους. Ἐτόνισε 634 τραγούδια μεγάλων ποιητῶν. Εἰς τὴν πλουσίαν αὐτὴν ἀνθολογίαν ἔδωσε ἀφάνταστον ποικιλίαν καὶ φωνητικὴν πλαστικότητα. Ἡ δροσερότης τὴν ὁποίαν ἀποπνεύουν τὰ τραγούδια τοῦ Σοῦμπερτ εἶναι κάτι ἀνυπέροβλητον. Ἀνάμεσα εἰς τὰ τραγούδια του αὐτὰ σημαίνουσαν θέσιν κατέχουν τὰ χριστιανικά. Εἰς ἄλλα ἐμπνέεται ἀπὸ τὸ μεγαλεῖον τοῦ Δημιουργοῦ (εἰς τὸν Ἄπειρον, Ὁ Θεὸς εἰς τὴν φύσιν, Φωτιῆς τοῦ οὐρανοῦ). Εἰς ἄλλα ἐκδηλώνει τὸν σεβασμὸν του πρὸς τὴν σεπτὴν μορφήν τῆς Παρθένου («Ἦμος εἰς τὴν Θεοτόκον, Ἡ εἰκὼν τῆς Μαρίας, Συμμετοχὴ στὰς θλίψεις τῆς Μαρίας»). Ἄλλοτε ἐκφράζει βα-

θεῖα χριστιανικὰ αἰσθήματα («Εἰρήνη ὑμῖν», Προσευχὴ κατὰ τὸν πόλεμον, Πασχαλινὸν ἄσμα, Ψαλμὸς 22, Ὁ Θεὸς ἡ πεποίθησις μου). Εἰς ὅλους αὐτοὺς τοὺς ὕμνους ὁ Σοῦμπερτ εἶναι πράγματι «κατανίκητα ἐμπνευσμένος». Ἀνεβάξει τὸν ἀκροατὴν ἕως τὸν οὐρανὸν καὶ τὸν κατεβάξει συγχρόνως εἰς τὰ βάθη τοῦ ἑαυτοῦ του. Διὰ μιὰν ἀπὸ τὰς τελευταίας του ἐκκλησιαστικὰς συνθέσεις, τὸ «Ἄσμα τῆς Μαρίας», παρατηρεῖ ὁ F. Raugel ὅτι ἡ βιβλικὴ αὐτὴ σκηνὴ «εἶναι μιὰ ὡραία ὑπόσχεσις τοῦ τί θὰ ἠμποροῦσε νὰ πραγματοποιήσῃ εἰς τὸ ἐπικὸν εἶδος τοῦ ὁρατορίου ὁ τεχνίτης τοῦ ἄσματος, ἐὰν δὲν ἔσταματοῦσε τόσον γρήγορα ἡ λαμπρὰ καριέρα του» (L' oratorio, Paris 1948).

Ἄλλ' ἐκεῖ ποῦ ὁ Σοῦμπερτ φθάνει τὸ ἦμιστον τῆς θρησκευτικῆς του ἐμπνεύσεως εἶναι αἱ λειτουργίαι του καὶ τὰ λειτουργικά του τεμάχια. Ἄς παρακολουθήσωμε τὸν βιογράφον του πῶς ἀναπτύσσει τὴν εἰσφορὰν τοῦ Σοῦμπερτ εἰς τὴν ἐκκλησιαστικὴν μουσικὴν. «Τὸ ἀγνότερον καὶ βαθύτερον θρησκευτικὸν συναίσθημα τοῦ Σοῦμπερτ ἀντικατοπτρίζεται εἰς τὰς λειτουργίας του. Καθ' ὅλην τὴν ζωὴν διετήρησε τὴν σφραγίδα τῆς βαθείας χριστιανικῆς ἀγωγῆς ποῦ εἶχε λάβει ἀπὸ βρέφους, ὅταν ἐπρόφερε τὰς πρώτας του προσευχὰς ποῦ τοῦ εἶχαν χαραχθῆ βαθύτατα. Ἡ μελέτῃ τῆς ἐκκλησιαστικῆς μουσικῆς τὸν μᾶς κάμνει νὰ καταλάωμεν καλύτερα τὴν ἠθικὴν του φυσιογνωμίαν· φωτίζει τὰ ἐνδότερα τῆς ψυχῆς του καὶ συμπληρώνει τὴν εἰκόνα τοῦ χαρακτῆρος του. Ἄλλ' ἰδίως αὐξάνει ἀκόμη περισσότερον τὸν θαυμασμὸν μας διὰ τὸν θαυμαστὸν τεχνίτην, ὁ ὁποῖος δὲν ἱκανοποιήθη μὲ τὸ νὰ εἶναι ὁ δημιουργὸς τοῦ ἄσματος καὶ μὲ τὸ νὰ ἀποκτήσῃ μιὰν τόσον ὑψηλὴν θέσιν εἰς τὴν συμφωνίαν καὶ εἰς τὴν μουσικὴν δοματίον, ἀλλ' ἠθέλησε νὰ ἐπιδοθῆ—καὶ μὲ πόσῃ λάμπῃ!—εἰς τὸ θρησκευτικὸν εἶδος.

»Ὁ Σοῦμπερτ μᾶς ἄφησε ἕξ λειτουργίας. Ἡ λειτουργία εἰς la bémol καὶ εἰς mi bémol περιέχουν σελίδας ἀφθάρτους. Ὅταν δὲν τὰς ἔχη κανεὶς διαβάσει, δὲν γνωρίζει δόλοκληρον τὸν Σοῦμπερτ: ἐκεῖ

ἡ μεγαλοφυΐα του ἀποκαλύπτεται μὲ τόνους πολὺν ιδιάζοντος καὶ ὄχι ὀλιγώτερον βαθεῖα ἐκφραστικούς ἀπὸ ἐκείνους τῶν πρὸ ἐμπνευσμένων τραγουδιῶν του».

Καὶ προχωρεῖ ὁ Bourgault-Ducoudray εἰς μίαν πολὺν χαρακτηριστικὴν διαπίστωσιν ἐν σχέσει μὲ τὸ πηγαῖον αἶσθημα ἀπὸ τὸ ὁποῖον ἐπήγασαν αἱ λειτουργίαι.

«Ἐκεῖνο πὺν ἀρέσει πρὸ πάντων εἰς αὐτὰ τὰ ὠραῖα προϊόντα εἶναι ὅτι ὁ Σοϋμπερτ δὲν εἶχε, καθὼς φαίνεται, ἄλλο ἐλατήριον, ὅταν τὰς ἔγραφε, ἀπὸ τὸ νὰ ξεκουράσῃ τὴν καρδίαν του. Σχεδὸν πάντοτε τὰ μέσα πὺν χρησιμοποιεῖ, διὰ νὰ ἐκφράσῃ τὴν ἐκχειλίζουσαν πίστιν του εἶναι ἐξαιρετικὰ ἀπλά· ἡ ἐντύπωσις των εἶναι τόσῳ μᾶλλον συναρπαστικὴ, ὅσον μᾶς θέτουν ἀπ' εὐθείας εἰς ἐπαφὴν μὲ μίαν συγκίνησιν καὶ μίαν εὐσέβειαν εἰλικρινῆ...

»Τὰ θαυμάσια τεμάχια ἀφθονοῦν εἰς τὴν λειτουργίαν εἰς *la hémol*. «Ὅλα τὰ μέρη εἶναι ἄξια ν' ἀναφερθοῦν εἰς αὐτὸ τὸ ὑπέροχον ἔργον: τὸ *Kύριε* μὲ τὸ ἀληθινὰ ἐξαιρετικὸν αἶσθημά του· τὸ *Gloria* μὲ τὴν βαρεῖαν φράσιν τοῦ κοντράλτο εἰς *ut dièse mineur*, πὺν κερδίζει ἀκόμη μὲ τὴν ἀντίθεσιν ὡς πρὸς τὴν γλυκύτητα τῆς προσευχῆς *Miserere nobis*, πὺν τὴν μουρμουρίζει ὁ χορὸς· τὸ *Πιστεῦω*, μὲ τὴν πλατειᾶν ἀρχὴν του ἐνὸς χρώματος λίγο «γρηγοριανοῦ», μὲ τὸ ἀξιοσημείωτον *Σαρκωθέντα* πὺν ἔχει μίαν πολὺν μεγάλην ἀρμονικὴν τόλμην, καὶ τὸ *Σταυρωθέντα* τόσο χτυπητὸν καὶ τόσο προσωπικὸν εἰς τὸ γράψιμον· τὸ «*Ἄγιος*

»*Ἄγιος* μὲ τὴν γοητευτικὴν ἀρχὴν του, ὅπου ὁ Σοϋμπερτ ξαφνιάζει τὸ αὐτὶ μας μὲ ἕνα μεγαλοφυῆς ἀνεβοκατέβασμα καὶ τὴν πλουσίαν μελωδικὴν φράσιν του *Πλήρης ὁ οὐρανὸς καὶ ἡ γῆ*, συνοδευμένη ἀπὸ ἕνα *dessin* βιολιοῦ μᾶς ἀπροσμέτρητης λεπτότητος· τέλος τὸ *Ἐυλογημένος καὶ τὸ Ἄμνος Θεοῦ*, ιδίως τὸ τελευταῖον, ὅπου ἡ μεγαλοφυΐα τοῦ Σοϋμπερτ φθάνει τὸ κατακόρυφον καὶ λάμπει μὲ μίαν θείαν ἀκτινοβολίαν. Αὐτὴν τὴν θαυμασίαν λειτουργίαν, πὺν τὴν ἄρχισε τὸ 1819, δὲν τὴν ἐτελείωσε παρὰ τὸ 1822. Ἔμεινε ἐπομένως περισσότερον ἀπὸ δύο χρόνια ὑπὸ ἐπεξεργασίαν, πρᾶγμα ἐντελῶς ἀσυνήθιστον εἰς τὴν ζωὴν τοῦ Σοϋμπερτ. Αὐτὸς ὁ ὁποῖος συνήθως δὲν ἐφρόντιζε διὰ τὰ ἔργα του μόλις τὰ ἐτελείωνε, ἀπησχολήθη τόσον ἐπιμελῶς μὲ αὐτὴν καὶ τὴν ἀνεθεώρησε πάλιν ὀλίγον πρὸ τοῦ θανάτου του».

Καὶ δὲν εἶναι ἀκόμη χωρὶς σημασίαν ὅτι ἡ ἄλλη ἀπὸ τὰς δύο σπουδαιοτέρας λειτουργίας του ἐγράφη τὸ τελευταῖον ἔτος τῆς ζωῆς του. Ἴσως μὲ τέτοια αἰσθήματα οὐρανίας νοσταλγίας νὰ ἀπεχαιρέτησε τὸν κόσμον αὐτὸν ὁ νεαρῶτατος συνθέτης. Ὅσον καὶ ἂν δὲν εἶχε ἀνεβῆ εἰς τὴν κορυφὴν τῆς Πίστεως, πάντως εἶχε νοιώσει ἀρκετὰ τοὺς θεῖους παλμούς της. Καὶ εἶχε δίκαιον ὁ Μπετόβεν ὅταν ἔλεγε δι' αὐτόν: «Ἄληθινὰ ὁ Σοϋμπερτ ἐμπνέεται ἀπὸ ἕνα θεῖον σπινθῆρα».

B. ΕΡΑΣΤΟΣ

LOUIS BRAILLE

Ἡ Γαλλία, ὁ πολιτισμένος κόσμος καὶ ἰδιαίτερώς ὅλοι οἱ τυφλοί, ἐώρτασαν ἀπὸ τῆς 15-22 Ἰουνίου τὴν ἑκατονταετηρίδα τοῦ θανάτου τοῦ Λουδοβίκου Μπράιγ, τοῦ ὁποῦ τοῦ ὄνομα φέρει μέχρι σήμερον τὸ ὑπ' αὐτοῦ ἐπινοηθὲν ἀλφάβητον τυφλῶν (*). Ἡ ἐφεύρεσις του ἐσήμανε τὴν πνευματικὴν χειραφέτησιν τῶν τυφλῶν τῆς ἀνθρωπότητος.

Ἡ Γαλλικὴ πατρίς ἀποδίδουσα τὴν ὑψίστην μετὰ θάνατον τιμὴν εἰς τὸ λαμπρὸν τέκνον της μεταφέρει τὰ ὄστα του εἰς τὸ «Πάνθεον» τῶν Παρισίων. Τὴν ζωὴν καὶ τὸ ἔργον τοῦ ἐφευρέτου γνωρίζομεν ἀπὸ τοὺς βιογράφους του Piquier διδάσκαλόν του, ἐπίσης τυφλὸν καὶ τὸν στενὸν φίλον καὶ ἐκτελεστὴν τῆς διαθήκης του Hippolyte Coltak.

Ὁ Μπράιγ ἐγεννήθη εἰς τὸ χωρίον Κουπ-βραί (Couvray) τῆς Γαλλίας τὸ 1809.

Εἰς ἡλικίαν τριῶν ἐτῶν παίζων μὲ ἕνα σουβλί εἰς τὸ σαγματοποιεῖον τοῦ πατρὸς του ἐτραυματίσθη τὸν ἕνα ὀφθαλμὸν του, ἐν συνεχείᾳ δὲ προσεβλήθη καὶ ὁ ἕτερος καὶ ἐτυφλώθη ὀλοσχερῶς. Ἡ ἐκπαίδευσις τῶν τυφλῶν ἐν Γαλλίᾳ ἤρχισε μὲ τὴν σύστασιν τοῦ Βασιλικοῦ Ἰνστιτούτου τυφλῶν Παρισίων (Institution Royal des Jeunes Aveugles) ὑπὸ τοῦ Valentin Haüy τὸ 1785. Πρέπει νὰ σημειωθῇ ὅτι τὸ Ἰνστιτούτον τυφλῶν τὴν ἐποχὴν ἐκείνην ἦτο περισσότερο «ἄστυλον» παρά «Σχολὴ Τυφλῶν» ὑπὸ τὴν σημερινὴν μορφήν. Ἡ ἐκπαίδευσις ποῦ παρεῖχεν ἦτο ἐπιπολαία, τὸ μορφωτικὸν ὄλικόν ἦτο ἀνεπαρκές—ἢ βελτιοθήκη τοῦ Ἰνστιτούτου διέθετε μόλις 14 βιβλία—καὶ συνεπείᾳ τοῦ ἐν χρήσει ἀτελοῦς ἀναγλύφου συστήματος ἀναγνώσεως Haüy, ὁ τρόπος τῆς ἐκπαιδεύσεως περιωρίζετο εἰς τὸν προφορικὸν λόγον. (Χαρακτη-

ριστικῶς σημειώομεν ὅτι ἀπητοῦντο πέντε ἔτη διὰ τὴν ἀνάγνωσιν τῶν μαθημάτων μιᾶς ἐξαμηνίας τοῦ Σχολείου βλεπόντων). Ὁ Μπράιγ εἰσήλθεν εἰς τὸ Ἰνστιτούτον εἰς ἡλικίαν 10 ἐτῶν, τὸ ἐτελείωσε τὸ 1827 διορισθεὶς ταυτοχρόνως Καθηγητὴς εἰς αὐτό. Ἐδίδασκε ἐκτὸς τῶν μαθημάτων του μουσικὴν ὡς καὶ τὰ εἶδη χειροτεχνίας τυφλῶν. Ὁ Μπράιγ ἦτο εὐφυής, προικισμένος μὲ μακρὰν ὑπομονήν, ἐπιμελὴς καὶ τακτικὸς εἰς τὰ καθήκοντά του, τὰ ὁποῖα ἐξετέλει μὲ ἐνθουσιασμόν.

Διεκρίνετο διὰ τὴν δικαίαν κρίσιν του καὶ τὸ εὐθὺ, λογικὸν καὶ ἀξιοπρόσεκτον πνεῦμα του. Ἦτο πολὺ καλὸς καὶ εὐχάριστος συζητητὴς, παρ' ὅλα αὐτὰ ὅμως ἀπέφυγεν τὸν κοινωνικὸν βίον καὶ ἀφρωσιώθη κυριολεκτικῶς εἰς τοὺς μαθητὰς τοῦ Ἰνστιτούτου καὶ τοὺς φίλους του. Ἦτο θρησκευτικῶς καλλιεργημένος μὲ ἐπιμέλειαν καὶ πεποίθησιν, ἡ δὲ πίστις του τὸν ἐδόθησε ν' ἀντιμετωπίσῃ ἀφόδως τὸν πρόωρον θάνατόν του.

Τὴν πρώτην νύξιν τῆς ἐφευρέσεώς του ἔδωσεν ἡ τυχαία συνάντησις του μὲ τὸν Λοχαγὸν Barbier ὁ ὁποῖος ἐχρησιμοποίησε ἕνα ἀπλοῦν ἀνάγλυφον συνθηματικὸν κώδικα διὰ τὴν νυκτερινὴν στρατιωτικὴν ὑπηρεσίαν. Πέντε ἔτη ἐρευνῆς καὶ ἐξαντλητικῆς ἐργασίας διὰ τὴν τελειοποίησιν τῆς μεθόδου του, τὸν ἐξήντησαν καὶ συνετέλεσαν εἰς τὸν πρόωρον θάνατόν του.

Εἰς τὸ τέλος τῆς πενταετίας αὐτῆς τὸ 1836 ἐνεφάνισε τὸ πρῶτον τυπωμένον βιβλίον του. Καί—πρᾶγμα περίεργον—ἡ μέθοδος του ἀπαιτεῖ διὰ τὴν χάραξιν τῶν γραμμάτων ἀντὶ τῆς πέννας τῶν βλεπόντων τὴν χρῆσιν ἐνός «κέντρου» ὁμοίου μὲ τὸ σουβλί ποῦ τοῦ ἐστοίχισε τὴν δρασίαν.

Ἐὰν ὁ ἰδρυτὴς τοῦ Ἰνστιτούτου τῶν Τυφλῶν Haüy ἐσκέφθη νὰ μορφώσῃ τοὺς τυφλοὺς, ὁ Μπράιγ ἀνεκάλυψε τὰ μέσα ποῦ ἐπέτρεψαν νὰ δώσῃ ἡ παιδεία τοὺς καρπούς της καὶ εἰς αὐτούς. Εἰς τὸ «ἀλφάβη-

(*) Πρβλ. καὶ ἄρθρον κ. Γ. Καντιάνη: «Ἀπὸ τὰ προβλήματα τῶν τυφλῶν εἰς τὴν χώραν μας». «Ἀκτίνες», Μάϊος 1952, σελ. 255.

τον Μπράιγ» αντικαθίστανται τὰ γράμματα τῆς ἀλφαβήτου διὰ προεξεχουσῶν ἀναγλύφων στιγμῶν διατεταγμένων ἀνὰ τρεῖς εἰς ὕψος καὶ δύο εἰς πλάτος.

Τὸ θαῦμα τῆς ἐφευρέσεώς του ἔγκειται εἰς τὸ ὅτι τὸ παραγωγικὸν σημεῖον, δηλαδή αἱ ἕξ στιγμαί, δύνανται νὰ ψηλαφηθοῦν διὰ μιᾶς, διὰ τῆς ψηλαφήσεως τοῦ ἄκρου τοῦ δακτύλου ποῦ χαρακτηριστικῶς εἰς τοὺς τυφλοὺς ὀνομάζεται «Βλέπουσα χεῖρ». Αἱ ἕξ αὐταὶ στιγμαὶ διὰ καταλλήλου τοποθετήσεως μεταξύ των ἀποδίδουν τὸ ἀνώτατον ὄριον 63 διαφόρους συνδυασμοὺς οἱ ὁποῖοι ἐκτὸς τῶν γραμμάτων τῆς ἀλφαβήτου ἐπιτρέπουν νὰ παρουσιασθοῦν τὰ σημεῖα τῆς στίξεως, τῆς συντημίσεως καὶ ἐπιπροσθέτως μένουν καὶ διαθέσιμα σημεῖα διὰ τὴν σύστασιν στενογραφίας. Διὰ τυπογραφικῶν στοιχείων κατασκευασμένων κατὰ τὸ «Ἀλφάβητον Μπράιγ» ἐγένετο ἕκτοτε κατορθωτὴ ἡ ἐκτύπωσις οὐδὲποτε βιβλίου τῆς βιβλιογραφίας βλεπόντων. Ὡσαύτως βραδύτερον κατεσκευάσθησαν γραφομηχαναὶ τύπου ἀλφαβήτου Μπράιγ, τηλεφωνικαὶ συσκευαί, ὥρολόγια κλπ. Ἡ ἐπιτυχία τοῦ συστήματος τοῦ ἐφευρέτου δὲν ἤλθεν ἀμέσως, ἀλλ' ἀλματωδῶς ἠκολούθησεν τὴν ὑστεροφημίαν του καὶ τὸν ἐπρόλαθεν εἰς τὸν προθάλαμον τοῦ θανάτου. Δεκαπέντε ὀλόκληρα ἔτη ἐπολεμήθη τὸ σύστημά του ἀπὸ τοὺς συναδέλφους του, ἐκδότας, καὶ ἀπὸ τοὺς ἀθανάτους ἀκόμη τῆς Γαλλικῆς Ἀκαδημίας. Ὀλίγους μῆνας πρὸ τοῦ θανάτου του διεπιστάθη ἡ πλάνη τῶν ἀντιφρονούντων καὶ υἰοθετήθη τοῦτο ἐπισήμως διὰ τὴν διδασκαλίαν τῶν τυφλῶν ἐν Γαλλίᾳ. Ἡ φυματίωσις ἐπετάχυνε τὸν θάνατόν του ἐπισυμβάντα τὸ ἔτος 1852. Ὁ Μπράιγ ἀ-

πέθανεν ἄγαμος εἰς ἡλικίαν 43 ἐτῶν. Μὲ τὴν διαθήκην του δὲ κατέλιπε τὰς οἰκονομίας του (προῖόν λιτῆς καὶ σεμνῆς ζωῆς) ὡς καὶ τὸ μικρὸν πατρικὸν εἰσόδημα εἰς τὰ λοιπὰ ἐπιζῶντα μέλη τῆς οἰκογενείας του, τοὺς φίλους του, εἰς Ὅργανώσεις Τυφλῶν καὶ Φιλανθρωπικὰ καταστήματα.

Μετὰ τὸν θάνατόν του τὸ «Σύστημα Μπράιγ» υἰοθετήθη ἀπ' ὅλα τὰ κράτη τοῦ κόσμου διὰ τὴν ἐκπαίδευσιν τῶν τυφλῶν.

Ἀπὸ τὸ 1895 τὸ πατρώνυμον τοῦ ἐφευρέτου τιμητικῶς συνιστάται εἰς Γαλλικὰ καὶ ξένα λεξικά. Πολυάριθμα περιοδικὰ τυφλῶν ἐκδίδονται μὲ τὸ ὄνομά του, μία ὁδὸς τῆς Γαλλικῆς πρωτεύουσῆς φέρει τὸ ὄνομά του. Ἡ Γαλλικὴ Ταχυδρομικὴ Ὑπηρεσία ἐξέδωκε γραμματιόσημον μὲ τὴν εἰκόνα του καὶ τέλος τὸ 1887 εἰς τὴν πλατεῖαν τοῦ Δημαρχείου τῆς γενετείρας του ἐτοποθετήθη ἡ προτομή του, φιλοτεχνηθεῖσα ἀπὸ τὸν Etienne Leroux—προῖόν ἐθνικῶν εἰσφορῶν. Τὸ γλυπτὸν καλλιτέχνημα τοῦ Leroux εἶναι πλούσιον εἰς φαντασίαν καὶ ἐνῶ τόσαι προτομαὶ φαίνονται νὰ στεροῦνται τῆς ὀράσεως, ἐκείνη ποῦ διαωνίζει τὴν μνήμην τοῦ «Γίγαντος Τυφλοῦ» ἔχει τὰ μάτια γεμᾶτα φωτεινὸν πάθος.

Διὰ τοὺς τυφλοὺς ὁ Μπράιγ εἶναι ἕνα σύμβολον, τὸ σύμβολον τῆς ἀνεξαρτησίας, τὸ ὁποῖον τοὺς ἀπέσπασεν ἀπὸ τὴν πλεόν σκληρὰν ἀνθρωπίνην ἀναπηρίαν. Διὰ τοὺς Γάλλους εἶναι μία ἐστία ἀκτινοβόλος φιλανθρωπίας καὶ διανοίας. Φυσιογνωμία ἀνταξία νὰ συγκαταλέγεται μεταξὺ τῶν εὐεργετῶν τῆς ἀνθρωπότητος καὶ ἀξία τῆς εὐγνωμοσύνης τῆς Γαλλίας καὶ τοῦ Κόσμου.

ΕΛΛΑΔΑ...

Τρεις επιστολές θα γράφουν σήμερα τὸ «Θέατρο». Καὶ συχωρέστε μας ἂν μιλοῦν καὶ γιὰ τὸ περιοδικό.

★

«Κανάλια — Σπερχειάδος — Φθιώτιδος», ἡ πρώτη.

Τί εἶναι αὐτὰ τὰ Κανάλια; Ἄνοιγω τὸ λεξικό: Κ..., Καναδάς, Καναλέττο... Ἐδῶ εἴμαστε: «Κανάλια: Χωρίον ἐν τῇ ἐπαρχίᾳ Φθιώτιδος, ἐπὶ τῶν ἀνατολικῶν ὑπωρείων τοῦ Τυμφρηστοῦ. Ἡ κοινότης περιλαμβάνει τὸ χωρίον Πυτσίον, Δημοτικὸν σχολεῖον καὶ 523 κατοίκους...».

Ἔνας μαθητὴς λοιπόν, ἐκεῖ, τῆς ἐβδόμης γυμνασίου, ἀπὸ κάποιου ξέφωτο ψήλωμα τῶν «ἀνατολικῶν ὑπωρείων τοῦ Τυμφρηστοῦ» κάθε τόσο ἀντικρούει μὲ στοργὴ τὶς βλοσυρὲς κορφές τοῦ Βελουχιοῦ ἢ χαμηλά, τὸν Σπερχειό, νὰ κουβαλή τὰ νερὰ τῆς Αἰτωλοακαρνανίας στὸν Μαλιακό... Κουβεντιάζει μὲ τοὺς χωριάτες γιὰ τὰ προβλήματα αὐτῆς τῆς ἑλληνικῆς γωνιάς. Σκύβουν ὀλοὶ μαζῆ στὶς ἐφημερίδες: Ἡ Βουλὴ—Οἱ «στάρως».—Οἱ αὐτοκτονίες—τὰ ἐγκλήματα—ἡ κακομοιριά—τὸ χάλι.

Καὶ τὸ αἰσταντικὸ μαθητοῦδι σκέπτεται τὴν Ἑλλάδα, ζαλιζεται, πονάει, πλημμυρίζει ἀνησυχίες:

«Γύρευα ἕνα φῶς γιὰ μένα καὶ τοὺς γύρω μου στὴν πορεία μου...».

Μιά μέρα ποὺ κατέβηκε στὴ Λαμία, ξεχώρισε ἀπὸ τὴν πολύχρωμη ἐκθεσι τῶν περιοδικῶν, τὸν πρακτορεῖο ἐφημερίδων, ἕνα τεῦχος τῶν «Ἀκτίνων». Καὶ τὸ ἔφερε στὰ Κανάλια. Ἄφησε τὸ γυμνασιακὸ πηλίκιο πάνω στὸν «γιούκο», κάθησε στὸ ξύλινο σκαμνί, κάτω ἀπὸ τὴν κρεβατίνα καὶ ἐκεῖ στὴ δροσιά, τὸ διάβασε ὄλο. Ἔπειτα, παίρνει τὸ μαθητικὸ καλαμάρι καὶ τὸν κοντυλοφόρο, ἕνα φύλλο ἀπὸ τὸ τετράδιό του καὶ μᾶς γράφει τὶς ἀνησυχίες, τοὺς πόνους, τὶς ἐλπίδες του... Γράφει καθαρά, κουκί-κουκί τὸ κάθε ψηφίο, σταράτα λόγια

καί, περιέργο, χωρὶς κανένα λάθος (θὰ τὸ δῆτε κάποτε αὐτὸ τὸ ρουμελιωτάκι νὰ κατεβαίνει ἀπὸ τὸν Τυμφρηστὸ καὶ νὰ σακφαλώνη γοργὰ στὴν κοινωρία, ἕνας πετυχημένος ἔμπορος ἢ γιατρὸς ἢ δικαστής...).

«...Πῆρα θάρρος νὰ περιμένω μιὰ καλύτερη μέρα... Ὡστε δὲν ὑπάρχει μόνο ἡ κατάρπωση... Τώρα θὰ παρακολουθῶ καὶ ἐγὼ κλπ. κλπ.».

Σφραγίστηκε καὶ ἔφυγε τὸ γράμμα. Καὶ ἡ πορεία του μὲ τὸν ταχυδρομικὸ σάκκο, ποὺ τὸ φέρνει ἀπὸ τὴν Φθιώτιδα, σὰν νὰ ξετύλιξε ἕνα χρωματιστὸ κορδελλάκι πάνω στὸν χάρτη τῆς Ἑλλάδας: Κανάλια—Ἀθήνα. Γιὰ νὰ σημαδέψῃ ἕνα πνευματικὸ γεγονός:

Μιά ἑλληνικὴ ψυχὴ φωνάζει «βοήθεια» ἀπὸ τὴν καρδιά τῆς Ἑλλάδος...

★

«Πυρσόγιαννη», τὸ δεύτερο γράμμα.

Χυ! Πυρσόγιαννη... Δὲν εἶσαι ἄγνωστη ἐσὺ σὰν τὰ Κανάλια. Πυρσόγιαννη τοῦ 1940—Δαβάκης, ἡ μεραρχία «Τζούλια», ἡ πρώτη ἑλληνικὴ νίκη! Κόνιτσα, Πυρσόγιαννη τῶν ἡμερῶν μας. Κάθε κλαρι καὶ ἱστορία. Κάθε πέτρα καὶ μετερίζι... Γιὰ τὴν ἐλευθερία ποὺ ἀναπνέομε. Πῶς νὰ μὴ συγκινηθῆς ὅταν ἀνοίγῃς ἕνα γράμμα ἀπὸ τὴν Πυρσόγιαννη!

«524 Τάγμα Πεζικοῦ, τάδε λόχος».

Ἔνα χακί φανταράκι γράφει. (Ἄπὸ πόλι, ἀπὸ χωριὸ εἶναι αὐτός; Ποιὸς ξέρει. Τὸ χακί τὸν κάνει πανελλήνιο, ἀφοῦ γυροβόλει στὶς ραχοῦλες καὶ στὶς γωνιές τῆς Ἑλλάδος). «Διαβιβαστής» εἶναι:

«Ἐνῶ τακτοποιοῦσα τὰ διάφορα ἔγγραφα τοῦ γραφείου διαβιβάσεων...».

Τὸ διαβιβαστάκι ἔχει σκύψει πάνω ἀπὸ τὴν «πτυσομένη τράπεζα ἐκστρατείας», διπλωμένα κάτω ἀπὸ τὸ τραπέζι τὰ πόδια μὲ τὰ τσαλακωμένα ἄρθρα καὶ τὰ κόκκινα «ντόκ» καὶ ἀναδεύει τὰ «διάφορα ἔγ-

γραφα». Διαταγές, καταστάσεις, ἀναφορές, σήματα. Γιὰ ἀνθρώπους, γιὰ μηχανές, γιὰ ἡμίονους. Ἄπ' ἀνατολῆ καὶ δύσης...

Ὅταν, «ἔπεσε τυχαίως εἰς τὴν ἀντίληψιν ἡμῶν... (ἐπηρεάστηκε ἀπὸ τὴν ἐπίσημη φρασεολογία πὸν διάβαζε στὰ ἔγγραφα καὶ κολλάει ἐκεῖνο τὸ «ἡμῶν»)». τὸ περιοδικὸ σας πὸν τυχαίως εἶχε παραμείνει ἀπὸ κάποιο συνάδελφο ἀπόντα...».

Μετὰ τὸ συσσίτιο, ἔαπλωμένος στὰ στρατιωτικὰ «κλινοδίποδα μετὰ κλινოსανίδων» βυθίστηκε στὴν ἀνάγνῳσι τοῦ περιοδικοῦ.

Καὶ τώρα, πάλι, μετὰ τὰ ἀκουστικὰ τοῦ ἀσुरμάτου στὰ αὐτιά, σ' ἕνα διάλειμμα τῆς ὑπηρεσίας του, κάθεται καὶ «διαβιβάζει»... τὴν καρδιά του τὸ παληκάρι.

—Τά-τατά-τατάτά... Ἔλα-Ἔλα... Ἐδῶ Πυρσόγιαννη... Ἀθήνα; Ἔλαα-Ἔλαα:

«Αἰσθάνομαι βαθύτατα αὐτὰς τὰς ἀπόψεις... Ναί, διψᾶμε ἐδῶ πάνω, διψᾶμε γιὰ κάτι νέο, διψᾶμε γιὰ τὴν ὑγεία... Ὅσα παρακολουθῶ, τὸ ὑπόσχομαι, μετὰ ὅλη μου τὴν καρδιά μιὰ τέτοια προσπάθεια...».

Θ' ἀρχίσῃ ὁ διαβιβαστὴς «νὰ παρακολουθῇ μ' ὅλη του τὴν καρδιά». Τί; Φιλολογία γιὰ νὰ περνᾷ ἡ ὥρα; Ἐξυπνάδες; Ὅχι βρὲ παιδί, δὲν σὲ ἀγγίζουσι στὴν καρδιά αὐτὰ (ἐσὺ ζῆς στὴν Πυρσόγιαννη)... Τὸν ἀντίλαλο ἀπὸ ἕνα προσκλητήριον ἀκουσῆς στὸν δασωμένο Γράμμο. Προσκλητήριον γιὰ τὸ ἑλληνικὸ καὶ γιὰ τὸ παγκόσμιον πνευματικὸ ξύπνημα.

Καὶ δεύτερη κορδέλιτσα κύλησε στὸν χάρτη τῆς Ἑλλάδος:

—Τά-τατά-τατάτά... Ἔλα-α Ἔλα-α... Ἐδῶ Πυρσόγιαννη: ... S.O.S... S.O.S....

★

Ἡ τρίτη κορδέλλα φεύγει ἀπὸ τὴν Πτολεμαῖδα (κατακαυμένη βόρεια Ἑλλάδα)!

Μιὰ κοπέλα κάθεται στὸ φοιτητικὸ τραπέζι της (διακοπὲς ἔχει ἀκόμα), σταματᾷ γιὰ λίγο τὸ διάβασμα τῆς «Γλωσσολογίας», ξύνει ἐλαφρὰ τὸ μέτωπο μετὰ τὴν οὐρὰ τοῦ κοντυλοφόρου καὶ ὑπόσχεται ἔπειτα μετὰ κυρτὰ, μακρόστενα γράμματα: «Τελειώνω σὲ λίγο τὶς ἐξετάσεις μου στὴ

Φιλολογία. Μετὰ, θὰ βοηθῶ πὸ συστηματικὰ γιὰ νὰ ἔαπλώνεται καὶ στὸν τόπο μου ἡ προσπάθεια «γιὰ μιὰ καινούργια Ἑλλάδα»...

Μὲ τὸ πτυχίον στὸ χέρι, τὸ κορίτσι τῆς Πτολεμαῖδος δὲν θὰ ρέψῃ ἀργό, περιμένοντας τὸν διορισμὸ τοῦ πὸν θὰ ἔλθῃ... μετὰ δέκα χρόνια. (Ἔμαθα γιὰ κάποιον πτυχιοῦχο πὸς περιέμενε διορισμὸ ὥσπου... τὸν πῆρε τὸ ὄριον τῆς ἡλικίας ἀδιόριστο!)

Θὰ καθήσῃ λοιπὸν ἡ φιλολόγινα σ' ἕνα τρακτέρ, νὰ ὀργώσῃ τὴν Πτολεμαῖδα, νὰ πετάξῃ ἀπλόχερα τὸν πνευματικὸ σπόρον. (Πυρσόγιαννη, Κανάλια... Ἀκοῦτε;)

★

Ἄντε τώρα λοιπὸν, νὰ ἀπαντᾷ σὲ τέτοια γράμματα μιὰ ἕνα «ἀξιότιμη κύριε, ἐλάβομεν τὴν ἀπὸ τάδε ἐπιστολήν σας... κλπ. κλπ.» καὶ νὰ βάλῃς ἔπειτα μυστικά, ὅλα τὰ χαρτιά στὸ ἀρχεῖο! Συχωρέστε λοιπὸν τὴν σημερινὴ δημοσιότητα. Δὲν εἶναι σωστὸ νὰ παίρνῃς μόνος σου θάρρος. Κάθε πνευματικὴ ἑλληνικὴ προσπάθεια δὲν εἶναι παραλήπτῃ σ' αὐτὰ τὰ γράμματα;

—Πικραμένε λαέ, πεινασμένε λαέ, ἀδικασμένε λαέ... Ἡ Ἑλλάδα ζῆ!

★

Μιὰ καὶ μπαίνομε, μετὰ τὸν Ὀκτώβριον στὴν χειμωνιάτικη δουλειά, γιὰ σκῦψε νὰ ποῦμε καὶ κάτι, στὸ αὐτί, μεταξὺ μας:

Αὐτὲς οἱ κορδέλλες τοῦ πνευματικοῦ S.O.S. πὸν ξεκινοῦν κάθε μέρα ἀπὸ τὶς πολιτεῖες καὶ τὰ χωριά τῆς κατακαυμένης πατρίδας μας...

Ἡ θὰ γίνουσι ἀρτηρίες πνευματικῆς αἰμοδοσίας, ἂν δουλέψομε (καὶ σὺ ἀναγνώστη) νὰ βροῦμε ὅλους αὐτοὺς τοὺς διψασμένους, νὰ τοὺς προφτάσωμε νερὸ ἀπὸ τὶς «πηγὲς τῶν ὑδάτων»...

Ἡ θὰ γίνουσι... Μά, τριχὰ γιὰ τὸν λαιμὸ μας. Ἄν προδώσωμε (ὄλοι—καὶ σὺ ἀναγνώστη) τὴν δίψα αὐτῆς τῆς νέας γενεᾶς, ἀπὸ τὴν Πυρσόγιαννη, ἀπὸ τὰ Κανάλια, ἀπὸ τὴν Πτολεμαῖδα... Ἀπὸ τὴν Ἑλλάδα.

Ἐπὶ στόματος δύο ἢ τριῶν μαρτύρων σταθῆσεται πᾶν ρῆμα...

ΟΥΤΙΣ

ΣΤΟ ΚΑΝΤΗΛΙ ΜΟΥ

Θαμπή φλογίτσα τρέμουλη ψηλά στο εικονοστάσι
Στῆς φτωχικῆς μου κάμαρας μὲ ἀπόμερη γωνιά
Πῶς σ' ἀγαπῶ, καντήλι μου, πῶς σ' ἔχω συνειθίσει
Χλωμὲ πιστέ μου σύντροφε στὴ μαύρη σκοτεινιά.

Στὸ φέγγος σου τ' ἀχνόθωρο, σὰν τῶν βυθῶν τὶς σφαιρὲς
Πόσες φορὲς τὰ ὄνειρα, οἱ πόθοι μου κι' ἐλπίδες
Δὲν μοῦ φαντάζουν ζωντανὲς ἀπόκοσμες ὑπάρξεις
᾽Ὡριο χορὸ ἀέρινες σὲ σέρνουνε Νηρηίδες.

Τὰ βράδουα μου τὰ ἐρημικά, τὶς νύχτες τῆς ἀγρύπνιας
᾽Όταν ὄλα συχάζουνε καὶ μένεις σὺ μονάχα
Μὲ τί στοργὴ μ' ἀχνοφιλεῖς, μοῦ στέλνεις χρυσαχτίδες
Κι' ἢ φωτεινὴ γλωσσίτσα σου πόσα δὲν λέει τάχα;

Κι' ὅταν τ' ἀνάλαφρα φτερὰ τοῦ ὕπνου μὲ τυλίγουν
Καὶ στῶν ὄνειρων μὲ τραβοῦν τ' ἀλαργινὰ παλάτια
Ἐσὺ ἀκοίμητος φρουρὸς φωτολογᾶς τριγύρω
Σ' ἀβύσσους σκότους μὴ βρεθῶ, σὰν μ' ἀνοιγοῦν τὰ μάτια.

Κι' ὡς μυστικὰ γλυκὰ φωτᾶς—πόσο κοντὰ μὲ φέρνεις
Στὶς αὐστηρὲς ἅγιες μορφὲς καὶ τὶς γλυκὲς ἀντάμα
Τόσο τὶς δείχνεις αὐλὲς μ' ἓνα ὄχρὸ φῶς ντυμένες
Ποῦ λέω θὰ μοῦ μιλήσουνε, θὰ γίνῃ κάποιο θᾶμα.

Χερί ἀπαλὸ παρήγορο στὴν ὥρα τῆς Μετάνοιας
Κεῖνη ἢ γλυκεῖα μαρμαρυγὴ—σὰν ὄρθρος σὰν ξωκκλησί
κι' οἱ προσευχὲς μου πῶς θερμὲς βγαίνουν ἀπ' τὴν καρδιά μου.

Καὶ λέω, χλωμὲ μου σύντροφε, δικό μου καντηλάκι
Καθὼς ἐσὺ ἀκοίμητο λάμπεις σὰν «Πῦρ ἐστίας»
Ποθῶ ἢ ζωὴ μου ἄσβυστο καντήλι νᾶναι πάντα
Καὶ στῆς ἀγάπης τὸ βωμὸ νὰ καίῃ καὶ τῆς θυσίας.

Ο ΚΕΡΔΙΣΜΕΝΟΣ ΑΔΕΛΦΟΣ

Τὸν ἀπαντῶ,
τὸν βλέπω κάθε μέρα.
Βρίσκεται ὅμως τόσο μακρυνά!
Σ' ἄνδρην χώρα λές,
ὅπου ἀγέρα,
ρουφάει τῆς φθορᾶς
ὄλο φωτιά.
Πῶς τὸν λυποῦμαι,
στὸν χαμό,
καθὼς τὸν συναντῶ
νὰ παραδέρνη,
στὸ δρόμο π' ὀδηγᾷ στὸν γκρεμό,
τὰ πόδια του
ἀσυλλόγιστα νὰ σέρνη....

Καθημερινή μου εἶναι προσευχή,
τοῦ γυρισμοῦ
νὰ βρῆ τὸ μονοπάτι,
στοῦ λυτρωμοῦ καὶ τῆς χαρᾶς νὰ ρθῆ,
τ' εὐλογημένο τὸ παλάτι.

Μὰ κάποτε τὸ ξέρω,
ἢ εὐχή μου θ' ἀκουστῆ...

Ἐνα γλυκό, τοῦ φθινοπώρου
θᾶναι βράδυ,
γαλήνιο, φεγγαρόφωτο,
—τοῦ πλαστοουργοῦ τὴν ὁμορφιά
καὶ τὸ μυστήριο γεμάτο.—

Θὰ φτάση ἀθόρυβα,
τὴν πόρτα θὰ χτυπήση
καὶ στ' ἄνοιγμά της θὰ φανῆ,
ἢ φωτισμένη του μορφῆ
—ὄψη θαρρεῖς καινούργια—
μὲ μάτια, πὸν παράδοξα,
ἀπ' τ' ὄραμα τῆς νέας ζωῆς.
Θὰ λάμπουν...
Τὰ χέρια θὰ μοῦ σφίξῃ,
στὴν ἀγκαλιά μου θὰ ριχθῆ
καὶ σὰν παιδί
—τρελλὸς ἀπὸ χαρά—
μέσ' σὲ λυγμοὺς
θὲ νὰ μοῦ πῆ:

«Τὸν δρόμον ἤρα κι' ἤρθα...
Ἄπόψε, τ' ἄστρα
πὸν τρεμόπαιζαν ψηλά,
ἢ αὔρα πὸν σιγά,
στὰ φύλλα ἀνάμεσα
τῆς λεύκας ψιθυρίζει
καὶ τὸ ρυάκι τ' ἀργυρὸ
πὸν κελαρίζει,
ὄλα στὴ φύση, ἀδελφέ μου,
γιὰ Κεῖνον μοῦ μιλήσανε
καὶ μιὰ πρωτόγνωρη χαρά,
ἐντὸς μου τώρα πλημμυρίζει.

ΕΠΙ ΤΩΝ ΠΟΤΑΜΩΝ ΒΑΒΥΛΩΝΟΣ

Ἐπὶ ταῖς ἱτέαις ἐν μέσῳ αὐτῆς
ἐκρεμάσαμεν τὰ ὄργανα ἡμῶν...

Ψαλμ. ρλς'

Ὁ σύντροφος...

Οἱ κάπρες τῶν καλοκαιριῶν,
κρύσταλλα — ἀγιάζια τῶν χειμῶνων...
Στὴν Οὐγγαρία κεῖ,
σὴν Ρουμανία κεῖ,
σὴν Βουλγαρία, σὴν...
βλαστάρια μας ξεριζωμένα,
σέρονουν τὰ βηματάκια τους
σὴν ξένη γῆ, σ' ἄξενο χῶμα·
τέσσερα χρόνια περπατᾶν...
καὶ περπατᾶν... καὶ περπατᾶν ἀκόμα.

Ἐὰ ξένα,
ἐξόριστοι
ἄγγελοι
μά, γιατί;

Παιδιὰ Γραικῶν ξεριζωμένα,
χωρὶς τὴ θέρμη τῆς στοργῆς
χωρὶς...
χωρὶς...
Ἀνθάκια δίχως ἥλιο μαραμμένα.

Γραικῶν βλαστάρια — Ἑλληνόπουλα
«Παιδιὰ μου, ὄρφανά μου, σκορπισμένα ἐδῶ κι' ἐκεῖ»
μὴ τὸ ξεχνᾶτε
πὼς ἐδῶ εἶν' ἡ Ἑλλάδα σας
ἢ πιὸ γλυκειὰ Πατρίδα ἀπ' ὅλες τὶς πατρίδες.
Ἐδῶ ὁ γονιός,
τ' ἀδέλφια, ἐδῶ
τὸ φῶς.
Ἐδῶ ὁ Θεός.
τὰ
πάντα
ἐδῶ.
Μὴ τὸ ξεχνᾶτε.

Ἐιράτο, τ' Ἀρίστου, σὺ Σταυρόπουλε, ἀπὸ τὴν Καστοριά
πάντα ἡ καρδιά σου, ὅπου κι' ἂν πᾶς,
γὰ τὸ θυμᾶται.

ΑΝΘΟΛΟΓΙΑ ΝΕΩΝ ΣΥΝΕΡΓΑΤΩΝ

Τριλογία τ' ανέμου

"Άνεμε, άνεμε

Γ. Αθάνας

I

Φύσ' άνεμε, φύσα μ' δση θές μανία
ανάτάραξε τή φύση κάνε τρικυμία
σφύριξε μέσ στα δέντρα μέσ στα δάση
σπάσε και γκρέμισε τήν πλάση
βόγγηξε, βούιξε, ταράξου, σφύρα
φέρε τά πλάσματα τής γής μας γύρα
μά έμé ποτέ δέν θά ταράξης
δτι κι' αν χειριστής, δπου κυττάξης.
Κι' αν άνεμίσης τά χυτά μαλλιά μου
κι' αν ή βοή σου σήση τή λαλιά μου
κι' αν τό δεμένο μου κορμί παγώσης
τίποτα' άργά ή γοργά θά μετανοιώσης
κι' αν τ' άερένιο σου κορμί φέρης κοντά μου
μακριά θά σέ σπρώξει ή καρδιά μου.
"Άνεμε τοῦ κακοῦ, σφύρα, βόγγα και πνίξου
ή νικηφόρα μ' ίαχή θά οδήση τή φωνή σου.

II

*Δέν έχω πιά τήν πρώτη μου γαλήνη
τό βήμα μου δέν είναι πιά γερό
ο' αυτό τό μεταξύ κάτι έχει γίνει.*

N. Λαπαθιώτης

"Ω άλλοι και τρισάλλοι αυτού τ' εγώ μου ή φωνή
— που νόμισα πώς έσβησαν τής δύναμής του οι
[κρουνοί —
θέρισψε και άντρίψε και τά δεσμά του λύνει
και τά νερά απ' τά βάθη του δρμητικά ξεχύνει
ή παντοδυναμία μου άπέναντι τ' άνέμου
άναρωτιέμαι πάσυχνα: πέ μου, που είναι, πέ μου.
Δέν ειμ' ο βράχος ο σκληρός π' άπάνω τά νερά
σπάγαν, κατασυντρίβονταν σαν άνεμοφτερά
δέν ειμαι τό γερόδεντρο στοῦ κάμπου εκεί τή
[μέση
π' απ' τ' άγριοδώρα, τό νοτιά, δέν ειμπορεί
[νά πέση
δέν ειμ' ο πύργος ο ψηλός, ψηλά εκεί στη ράχη
που πάντα στέκει αλόγιστος και νικητής στη
[μάχη.
.....
κάτι έχει αλλάξει μέσα μου, κάτι έχει αλλάξει
παντοῦ στα πάντα συναντώ μίαν αλλαγή στην
[πράξη
άλλοίμογο τήν πρώτη μου γαλήνη που θά βρώ;

III

*"Ο Θεός έργασατο ήμῶς εν τῆς έξουσίας
του σκότους και μετέστησεν εις τήν βα-
σιλειαν του υιου τῆς αγάπης αυτού.*

(Κολοσ. α' 13)

Είν' αλήθεια τάχα αυτό που τό βλέπω μπρός μου
είναι σαν ν' άλλαξε ο ρυθμός του κόσμου
τό κορμί μου ασάλευτο στο βορριά στο νότο
άτρωτο, αλύγιστο στ' άνεμου τον κρότο
τώρα πιότερ' από πριν μπορώ νά φωνάξω
και στην πλάση δλάκρη νά τό κράξω.
Φύσα γοργάνεμε μ' δση θές μανία
ανάτάραξε τή φύση κάνε τρικυμία
τής καρδιάς μου τον καλμό και τή δύναμή μου
τ' άτσαλένιο μου κορμί τήν κραυγή μου
τίποτα δέ θά μπορη στο έξήξ νά βλάφη
δσο και νά προσπαθη, δσο νά φυλάξη
γιατι μέσα ζή, γατι μέσα άνθιζει:
κάποιοι κάμπος τής χαράς που τά βάθη άγνιζει
κι' είν' αυτός ή χαρά και τό φως μου
άδελφός και πατέρας μαζί ο Χριστός μου.

Θ. ΚΡΙΤΙΝΗΣ

Γονατισμός

Στό ξύλο τό ματέβρεχτο
που στέκει καρφωμένος
εσκόνταφα οά διάβαινα
τό δρόμο τής ζωής:
Γονατιστό μ' ελόγησες...
Κι' εγώ ξαναειωμένος
είδα τό αίμα πόγινε
δρoσιά θεϊκής πηγής.

K. I. ΤΣΑΟΥΣΗΣ

"Εσπερινό

Στοῦ ήλιου τά στερνά χρυσοφιλήματα
που γέρνει χαιρετώντας από πέρα
και στών πουλιών τά τελευταία κελαηδήματα,
στο δροσερό άπαλοφύσημα τ' άγέρα,

"Ενα τραγούδι γνώριμο άκούγεται,
γλυκόφωνο τροπάρι τής εσπέρας,
τής προσευχής προσκάλεσμα γαλήνιο
στο σκόλασμα και τούτης τής ήμέρας.

Είν' τής καμπάνας τό γλυκό τραγούδιμα
στοῦ "Εσπερινου που φέρνει τή γαλήνη,
στην ταπεινή κάποιων ψυχών δέσηι,
καθώς ο ήλιος πέρα σιοσοδύνει...

ΝΙΚ. ΠΡΑΣΣΟΣ

ΑΠΟΨΕΙΣ

ΟΙ ΝΕΟΙ ΜΑΣ

Ἄς μᾶς ἐπιτραπῆ, αὐτὴν τὴν φορὰν, νὰ ἀρχίσωμεν μὲ μερικὰ λόγια ἀπευθυνόμενα πρὸς τὴν νεολαίαν μας καὶ εἰδικῶς (ὄχι βεβαίως ἀποκλειστικῶς) πρὸς ἐκείνους τοὺς ἀναγνώστας μας, οἱ ὅποιοι τῶρα ἀρχίζουν ἢ συνεχίζουν τὰς σπουδὰς των εἰς τὰ γυμνάσια ἢ τὸ Πανεπιστήμιον καὶ τὰς λοιπὰς ἀνωτάτας μας σχολὰς. Ἔχουν ἀκούσει πολλὰκις οἱ ἀναγνώσται μας αὐτοί, ὅτι ἡ νεολαία ἐπωμίζεται εὐθύνας καὶ ἀποτελεῖ τὴν ἐλπίδα διὰ τὸ μέλλον. Βεβαίως ἀπὸ τὸν πληθωρισμὸν τῶν λόγων, ἀπὸ τὸν ὅποιον πάσχει ἡ ἐποχὴ μας, ἔχει ξεπέσει καὶ τῶν λόγων ἡ ἀξία, ὅπως καὶ τοῦ χαρτονομίσματος. Καὶ ἴσως τοῦτο ἔχει κάμει ὥστε καὶ τὰ πνευματικὰ συνθήματα ποὺ ἀφοροῦν τὴν εἰδικὴν θέσιν τῆς νεολαίας μας ἐμπρὸς εἰς τὴν κρίσιμον σπουδαιότητα τῶν καιρῶν, νὰ θεωρηθοῦν ἀπὸ τοὺς νέους μας καὶ αὐτὰ ὡς ἀπλᾶ λόγια.

Καὶ ὅμως ὄχι μόνον δὲν εἶναι λόγια κενὰ ἐννοίας, ἀλλὰ εἶναι πολὺ ἰσχνὴ ἢ ἀπόδοσις τῆς πραγματικότητος καὶ ἀπὸ τὴν πλευρὰν τῆς χαρᾶς καὶ τῶν ἐλπίδων ἀλλὰ καὶ ἀπὸ τὴν πλευρὰν τῆς ἀδυσωπῆτου καὶ σκληρᾶς συνεπειᾶς.

Μία γενεά, ἡ σήμερον εὐρισκομένη εἰς τὴν ὠριμότητα ἢ καὶ τὸ γῆρας γενεά, ἡ ὅποια ἐπάλασε, πονεῖ καὶ εὐρίσκεται, ἅς τὸ ποῦμε καθαρά, εἰς ἓνα ἀδιέξοδον, στρέφει τὰ βλέμματα πρὸς τὴν νεωτέρων γενεᾶν καὶ περιμένει ἀπὸ αὐτὴν τὴν ἀξιοποίησιν τὴν πάλιν, νὰ ἐπανορθώσῃ ὅ,τι ἔπρεπε. Καὶ ἀπὸ τὸν μαρασμὸν νὰ φέρῃ πάλιν τὴν ἄνθησιν, ἀπὸ τὸ ἀδιέξοδον νὰ εὕρῃ τὸν δρόμον τῆς σωτηρίας.

Αὐτὴ εἶναι ἡ ἀποστολὴ τῆς γενεᾶς ποὺ ἀκούει τῶρα τὰ μαθήματα εἰς τὰς αἰθούσας τῶν παραδόσεων. Ἡμποροῦν οἱ νέοι μας νὰ ἐκληρώσουν τοιαύτην ἀποστολήν; Βεβαίως ἡμποροῦν! Ἀρκεῖ νὰ φανοῦν ἄξιοι τῆς ἀποστολῆς αὐτῆς. Ἡ κλῆσις των εἶναι κλῆσις ἀγῶνος. Καὶ τῶν περασμένων

γενεῶν βεβαίως ἡ νεολαία εἶχε τέτοιαν κλῆσιν ἀγῶνος. Ἄγῶνος κατὰ τῆς Τουρκοκρατίας, ἄλλοτε εἰς τὰ παλιὰ χρόνια, ἀγῶνος προσφάτως, κατὰ τῆς κατοχῆς τῆς Γερμανοϊταλικῆς, ἀγῶνος κατὰ τοῦ συμμοριτισμοῦ. Σήμερον ὅμως ὑπάρχει ὁ δυσκολώτερος ὄλων ἀγῶν. Σήμερον ἡ νεολαία μας ἔχει νὰ ἀγωνισθῆ κατὰ τῆς ἀηδίας.

Καὶ αὐτὸς ὁ ἀγὼν κατὰ τῆς ἀηδίας εἶναι ὁ δυσκολώτερος. Ἐὰν οἱ νέοι μας δὲν καταποθοῦν ἀπὸ τὴν ἀπογοήτευσιν καὶ τὴν ἀηδίαν, θὰ ἴδουν τότε, ὅτι ἡ κατάπτωσις τῶν ἀξιών εἶναι φαινόμενον μόνον. Ὅσον καὶ ἂν προσεπάθησεν ἡ ἄρνησις νὰ δώσῃ εἰς τοὺς νέους μας κληρονομίαν ἀξιοθρήνητον, τὴν πνευματικὴν νέκραν, δὲν κατάρθασεν νὰ τὴν πραγματοποιήσῃ. Τὰ πνευματικὰ ταμεῖα τοῦ τόπου αὐτοῦ δὲν εἶναι ἄδεια. Εἶναι γεμάτα διότι «κλέπται οὐ διορύσσουσιν οὐδὲ κλέπτουσι» τέτοια ταμεῖα.

Μία τέτοια πνευματικὴ παρακαταθήκη περιμένει τοὺς νέους μας διὰ τὸν ἀγῶνα των. Ὁ Θεὸς νὰ τοὺς δώσῃ νὰ φανοῦν ἄξιοι αὐτῆς. Ἡ Ἑλλάς δλόκληρος τὸ περιμένει. Ὅλοι εἴμεθα εἰς τὸ πλευρόν των. Καὶ τὸ περιοδικόν μας ὅ,τι ἡμπορεῖ καὶ αὐτὸ θὰ τὸ κάμῃ διὰ νὰ ἔχουν οἱ νέοι μας μίαν ἐνίσχυσιν εἰς τὸν πνευματικὸν των ἐξοπλισμὸν.

ΝΑ ΕΛΠΙΣΩΜΕΝ;

Τὸ ὅτι ἐφέτος, τὸ καλοκαίρι ποὺ ἐπέγρασε, ἐπλημύρησαν τὴν Ἑλλάδα αἱ κατασκηνώσεις, αἱ παιδικαὶ καὶ αἱ νεανικαὶ, τῶν διαφόρων ἐπαγγελματικῶν, νεανικῶν καὶ ἄλλων ὁργανώσεων, αὐτὸ εἶναι ἓνα γεγονός τὸ ὅποιον πρέπει νὰ μᾶς εὐχαριστήσῃ ὅλους, διότι ἀπετέλεσε πραγματικὴν μίαν ἐξαιρετικὴν εὐκαιρίαν. Τὸ ὅτι τῶρα ἡ εὐκαιρία αὐτῆ ἐχρησιμοποιήθη ὅσον ἔπρεπε καὶ ὅσον ἦτο δυνατόν, αὐτὸ δὲν ξεύρομεν πῶς θὰ ἡμποροῦσε κανεὶς νὰ τὸ ἰσχυρισθῆ.

Ἦσαν, ὄντως, αἱ κατασκηνώσεις αὐταὶ μία εὐκαιρία μοναδική. Παιδιὰ ἀπὸ διαφόρους οἰκογενείας, πολλὰ τῶν ὁποίων δὲν δίδουν πνευματικὴν τροφήν καθόλου κατάλληλον καὶ ἀπὸ περιβάλλοντα ἑτερόκλητα καὶ ἀντιδράσεις λίαν ὑλόπτους, ἔρχονται τώρα νὰ ζήσουν ὑπὸ συνθήκας ἀπὸ πάσης ἀπόψεως βελτιωμένας καὶ ἀνωτέρας, νὰ ἐκτεθοῦν εἰς μίαν πνευματικὴν ἠλιοθεραπείαν, νὰ πάρουν μίαν πνευματικὴν τροφοδοσίαν, τὴν ὁποίαν ζήτημα εἶναι ἂν ποτὲ εἰς τὴν ζωὴν ἄλλοτε εἶχον. Τέλος πάντων νὰ ζήσουν μίαν καινούργιαν ἀτμόσφαιραν. Ἡ πολιτεία, ἡ ἐκκλησία εἶχον λοιπὸν ἐδῶ μίαν εὐκαιρίαν πρώτης τάξεως. Τί χοῆσις ἔγινεν τῆς εὐκαιρίας αὐτῆς;

Βεβαίως ὑπῆρξαν κατασκηνώσεις λαμπραί, αἱ ὁποῖαι ἔδειξαν καὶ ἀπὸ τῆς πλευρᾶς αὐτῆς κἄτι τὸ ἐξόχως ἐλπιδοφόρον, τὸ αὐτόχροημα ὑποδειγματικόν. Εἰς τὴν γενικότητα ὅμως καὶ ἂν κανεῖς δὲν πιστεύσῃ ὅσα λέγονται περὶ παντοίων ἐκτρόπων καὶ ἂν ἀκόμη ἀγνοήσῃ ὅσα εἰς τὰς ἐφημερίδας ἐδημοσιεύθησαν κατὰ τρόπον κατὰ τὸ μᾶλλον ἢ ἥττον ὑπεύθυνον, πάλιν δὲν θὰ ἦτο δυνατόν νὰ δοθῇ ἱκανοποιητικὴ ἀπάντησις εἰς τὸ τόσον φυσικὸν ἐρώτημα: ἔγινε πράγματι ἡ προσήκουσα χρησιμοποίησις καὶ ἀξιοποίησις τῶν εὐκαιριῶν πού ἐδίδοντο μὲ τὰς τόσας κατασκηνώσεις;

Ἐννοεῖται ὅτι παρόμοιον ζήτημα τίθεται διὰ τὰς ἐκδρομάς τῶν ἐνηλίκων, διὰ τοὺς παραθερισμοὺς. Ἐτονίσθη πολὺ πάσι πόσον καὶ ἐκεῖ ὑπάρχει μία εὐκαιρία προσεγγίσεως, εὐκαιρία νὰ ἀνοίξουν πολλῶν τὰ αὐτιά, εὐκαιρία ἢ ὁποῖα δὲν παρουσιάζεται τὸν χειμῶνα, μὲ τὴν τρομφορὰν ἀπορρόφησιν ἀπὸ τὴν βιοπάλην. Οὕτε τῶν κατασκηνώσεων τοὺς οργανωτὰς θὰ κατηγορήσωμεν, οὔτε βεβαίως τοὺς ἐκδρομεῖς καὶ τοὺς παραθεριστάς. Εἰς τὸ τέλος - τέλος ὡς πρὸς τὰς κατασκηνώσεις εἰδικώτερον πρέπει νὰ ἀναγνωρισθῇ ὅτι οἱ οργανωταὶ τῶν καὶ κόπους κατέβαλον καὶ θυσίας διὰ νὰ κάμουν ἐν πολλοῖς τὰ ἀδύνατα δυνατὰ διὰ νὰ προσφέρουν ὅτι αὐτοὶ ἤμποροῦσαν νὰ προσφέρουν. Ἄλλως τε, καὶ οἱ ἴδιοι πού ὤρ-

γάνωσαν τὰς κατασκηνώσεις, εἶχον ἀνάγκην τῆς πνευματικῆς ἀτμοσφαιρας, ἢ ὁποῖα ἔπρεπε νὰ δημιουργηθῇ ἀπὸ ἄλλους ἀρμοδιωτέρους. Ἄλλ' ἐκεῖνοι πού ἐχειρίζοντο ἀρμοδιότηας; Τί ἔκαμαν λοιπόν;

Νὰ ἐλπίσωμεν, τοῦλάχιστον, ὅτι τοῦ χρόνου θὰ εἶναι καλύτερα τὰ πράγματα, ὅτι κἄτι σοβαρὸν θὰ γίνῃ, ἀπὸ τῆς ἀπόψεως αὐτῆς τοῦλάχιστον;

ΔΙΑΜΑΡΤΥΡΙΑΙ ΚΑΙ ΑΥΤΟΚΡΙΤΙΚΗ

Μᾶς γράφουν ἀναγνώσται μας διαμαρτυρούμενοι διατὶ δὲν ὁμιλεῖ ἢ στήλῃ αὐτῇ περὶ τῶν καλλιστείων. Θὰ τοὺς ὑπομνήσωμεν, ὅτι ἡ στήλῃ αὐτῇ ὠμίλησε καὶ περὶ τοῦ θέματος αὐτοῦ. Μόνον ὅτι, ἂντι διαμαρτυριῶν καὶ σπασμωδικῶν μέτρων ἐξαναγκασμοῦ, ὑπέδειξε τὴν ἀνάγκην καὶ τὴν δυνατότητα νὰ στρέψωμεν τὴν προσοχήν μας εἰς κἄτι ἄλλο περισσότερον ἐπείγον καὶ περισσότερον ἀρμόζον. Αἱ κρατικά ἀλλὰ καὶ αἱ ἐκκλησιαστικά ἀρχαί, ἡ Ἀποστολικὴ Διακονία, αἱ ἰδιωτικά ὀργανώσεις, οἱ μεμονωμένοι πολῖται ἀκόμη καὶ δικαίωμα ἔχουν καὶ καθῆκον νὰ φωνάζουν διαμαρτυρούμενοι, ὅταν ὄχι ἐκουσίως καὶ διότι, ἐπὶ τέλους, «ἔτσι θέλουν», ἀλλὰ μὲ τὴν κρατικὴν ἐπιβολήν, μὲ τὸ πρόσταγμα τοῦ κρατικοῦ λειτουργοῦ, τοῦ διδασκάλου τῶν, τὰ παιδιὰ μας, τὰ κορίτσια μας μεταβάλλονται εἰς θέαμα ὁμοιον μὲ ἐκεῖνα τὰ ὁποῖα προβάλλονται εἰς τὰς ἐπιθεωρήσεις.

Αὐτὴ ἡ μπαλλετοποίησις τῶν σχολείων μας, ἢ ὁποῖα ἔγινε διὰ τῆς βίας ἦτο κἄτι τὸ ὁποῖον ἔπρεπε νὰ μᾶς ἀπασχολήσῃ. Καὶ ἂν κατ' αὐτῆς τῆς ἐλευσιότητος ἐστρεφόμεθα μὲ τὴν ἐπιβυλλομένην ἐπιμονήν, δὲν θὰ ἠμποροῦσε κανεὶς νὰ μᾶς ἀντεῖπῃ τὸ παραμικρόν, οὔτε κἂν ἐν ὄνοματι τῆς ἐλευθερίας. Διότι εἰς τὰς ἐπιδείξεις αὐτάς δὲν μετέχει ὅποιος μαθητὴς ἢ μαθήτρια θέλει, ἀλλὰ ὀδηγεῖται μὲ παραγγέλματα, χωρὶς κανεὶς νὰ ἐνδιαφέρεται διὰ τὰς πεποιθήσεις, τὴν ἐντροπήν, τὴν συνείδησιν ἐπὶ τέλους τῶν παιδιῶν μας καὶ τῶν γονέων τῶν ἀκόμη.

Ἐὰν τώρα, παρ' ὅλας αἰτᾶς τὰς ὑποδείξεις πού ἔκαμεν ἢ παροῦσα στήλῃ, τίποτε τὸ ἀξιόλογον καὶ σοβαρὸν δὲν ἔγινε,

ἀλλ' ἀρνούμεθα εἰς τὴν σιωπὴν ἢ εἰς τοὺς θρήνους καὶ τὰς σπασμωδικότητας καὶ τὰς ἐπιθέσεις ἐκεῖ ὅπου, εἰς τὸ τέλος-τέλος κανεῖς κανένα δὲν ἐξαναγκάζει, αὐτὸ πλέον εἶναι κἄτι πὺν πρέπει νὰ προκαλέσῃ ὄχι κριτικὴν ἀλλ' αὐτοκριτικὴν τῶν διαμαρτυρομένων!

ΕΝΑ ΠΡΟΣΚΥΝΗΜΑ

Ἔχομεν μίαν ἐπιστολὴν γεμάτην ἀπὸ ἐνθουσιώδεις ἐντυπώσεις προσώπων πὺν τώρα τὸ καλοκαίρι ἐπεσκέφθησαν τὸν Μυστρᾶν. Διατυπώνουν τὸ παράπονον ὅτι δὲν ἔχομεν προσέξει τὸν τόπον αὐτόν, ὁ ὁποῖος ὕστερα ἀπὸ τὴν ἄλωσιν τῆς Κωνσταντινουπόλεως, ἀπὸ τοὺς Φράγκους καὶ μετὰ τὴν ἐκδίωξίν των, ἀπετέλεσε διὰ μίαν ἐποχὴν κρίσιμον καὶ σκληρὰν κατὰ τὸ ἡλιοβασίλημα τοῦ βυζαντινοῦ Ἑλληνισμοῦ, τὴν Ἀκρόπολιν τοῦ Ἑλληνισμοῦ ἀλλὰ καὶ τῆς Ὁρθοδοξίας.

Ἡ ἀλήθεια εἶναι ὅτι οὔτε ἡ ἱστορία τοῦ Μυστρᾶ μᾶς ἔχει ἀπασχολήσει, οὔτε ἡ ἀξία του. Οὔτε ἔχομεν ὑπ' ὄψιν τί σημαίνει διὰ τὴν Ἑλλάδα νὰ παραφυλαχθοῦν ὡς ἱερὸν καὶ τίμιον προσκύνημα τὰ μνημεῖα πὺν σώζονται καὶ μαρτυροῦν τὸν ἔξοχον πολιτισμόν, πίστewς καὶ ἠρωϊσμόν πολιτισμόν, μὲ τὸν ὁποῖον ἔκλεισε τὴν ἱστορίαν του ὁ Ἑλληνισμὸς τοῦ Βυζαντίου.

Ἦτο τὸ μέρος ὅπου τὸ Ἔθνος εἶχεν ἀποτραβηχθῆ διὰ νὰ ἐτοιμάσῃ τὴν τελικὴν ἀντίστασιν ἐναντίον τοῦ Ὄθωμανοῦ κατακτητοῦ. Εἶναι δὲ ἐξόχως συγκινητικὸν νὰ ἰδῆ κανεῖς τὸ σημεῖον ἀκριβῶς, ὅπου ὁ Κωνσταντίνος Παλαιολόγος ἐστέφθη τὸ 1449 ὡς αὐτοκράτωρ διὰ νὰ ὑπάγῃ κατόπιν εἰς τὴν Κωνσταντινούπολιν ἐν πλήρει, βεβαίως, συναισθήσει ὅτι ἐβάδιζε πρὸς τὸν Γολγοθᾶν καὶ νὰ ὑποστῇ τὸ ἠρωϊκὸν τέλος πὺν ὑπέστη τέσσαρα ἔτη βραδύτερον.

Καὶ ἡ ἀντίστασις αὐτὴ πὺν ὀργανώθη ἀκριβῶς εἰς τὸν Μυστρᾶν, αὐτὴ δὲν ὑπῆρξε, κάθε ἄλλο, ματαία. Ἔπεσε βεβαίως ἡ Κωνσταντινούπολις. Ἀλλὰ τὸ ὅτι τὸ 1453 δὲν ὁμοίασεν τὸ 146 π.Χ., ὅτι αὐτὴν τὴν φορὰν ἡ Ἑλλάς δὲν παρεδόθη ἀμαχητὴ καὶ μειδιῶσα ἐθελοδούλως, ὅπως

εἶχε παραδοθῆ εἰς τοὺς Ρωμαίους, ἀλλ' ἔπεσεν ἠρωϊκῶς καὶ μὲ τὴν πτώσιν τῆς ἠτοιμάζεν ἀμέσως καὶ τὴν ἀνάστασιν, αὐτὸ ὀφείλετο εἰς τὴν ἐτοιμασίαν τὴν πνευματικὴν εἰς τὴν ὁποῖαν ὁ Ἑλληνοχριστιανικὸς πολιτισμὸς εἶχε προχωρήσει, μὲ κύριον κέντρον τὸν Μυστρᾶν.

ΧΡΕΙΑΖΕΤΑΙ ΕΡΓΑΣΙΑ

Ἦδη καταβάλλεται φιλότιμος ὄντως προσπάθεια διὰ νὰ διασωθῆ ὅ,τι εἶναι δυνατὸν νὰ διασωθῆ ἀπὸ τὸν Μυστρᾶν. Πρόσωπα ὑπάτην θέσιν κατέχοντα εἰς τὴν κοινωσίαν μᾶς, ἀρμόδιοι κρατικοὶ λειτουργοί, ὁ πληθυσμὸς ἐκεῖ, ὅλοι προσπαθοῦν νὰ διασώσουν τὴν πνευματικὴν αὐτὴν Ἀκρόπολιν. Καὶ πρέπει νὰ μνημονευθῆ μὲ κάθε ἔπαινον καὶ πᾶσαν ἀναγνώρισιν τὸ ἔργον τῶν εὐλαβῶν μοναχῶν τῆς αὐτοῦτι γυναικείας μονῆς, αἱ ὁποῖαι διακονοῦν ἐκεῖ μὲ ἀφοσίωσιν, τόσῳ μᾶλλον ἀξιοθαύμαστον, ὅσον τὴν ὑπὸ σκληρὰς ὄντως συνθήκας συντελουμένην προσπάθειάν των δὲν τὴν προσέχει σχεδὸν κανεῖς. Μία μάλιστα ἀπὸ τὰς μοναχὰς αὐτάς, μὲ τὴν πίστιν καὶ τὴν ἀγάπην ὡς ἐφόδια θαυματουργά, ἀνέλαβε μετὰ θαυμαστῆς ἐπιτυχίας τὸ ἔργον τοῦ καθαρισμοῦ τῶν ψηφιδωτῶν ἀπὸ διαφόρων μεταγενεστέρων ἐπιχρισμάτων ἢ ἐπασβεστώσεων.

Ἀλλὰ ὅλα αὐτὰ εἶναι ἀκόμη ἀρχή. Χρειαζέται νὰ γίνῃ ἀκόμη πολλὴ ἐργασία διὰ νὰ ἀποκατασταθῆ ὁ Μυστρᾶς, ἀλλὰ πρὸ παντὸς πρέπει νὰ τὸν προσέξωμεν. Πρέπει νὰ εὐρεθῆ τρόπος νὰ μάθωμεν τί εἶναι αὐτὸς ὁ Μυστρᾶς, τί τοῦ ὀφείλομεν. Καὶ πρέπει νὰ προκαλέσῃ τῶν προσκυνητῶν — ὄχι τῶν περιέργων, τῶν προσκυνητῶν — τὰ πλήθη. Αὐτὸ δὲν εἶναι μόνον ἐπιβεβλημένου φόρου τιμῆς ἀπότισις. Εἶναι μίᾳ τόνωσις διὰ τὸν ὀργανισμόν μᾶς, τὸν πνευματικῶς τόσον ἀναιμικὸν καὶ καχεκτικὸν ὀργανισμόν τῆς γενεᾶς αὐτῆς.

ΧΑΡΜΟΣΥΝΑ ΔΕΙΓΜΑΤΑ

Ἐδημοσιεύθη εἰς τὰς ξένας ἐφημερίδας μίᾳ φωτογραφία τὴν ὁποῖαν πρέπει νὰ προσέξωμεν ἰδιαιτέρως διότι δείχνει τὸ ξεκίνημα διὰ μίᾳν νέαν ἐποχὴν, ἕνα ἀπὸ

τὰ μεγαλύτερα πνευματικά γεγονότα τοῦ αἰῶνος μας. Ἡ φωτογραφία αὐτὴ παρουσιάζει κάτι πού ἐγινεν ἐξ αἰτίας τοῦ χριστιανικοῦ συνεδρίου τὸ ὁποῖον συνῆλθεν εἰς τὸ Βερολίνον, αὐτὴν δὲ τὴν φορὰν ἀπὸ τούς καθολικούς, ἐνῶ πέρουσι εἶχε γίνει ἀπὸ τούς εὐαγγελικούς. Ἐπλημμύρισε λοιπὸν καὶ ἐφέτος τὸ Βερολίνον ἀπὸ τὰς μυριάδας τῶν συνέδρων πού ἦλθον ἀπὸ τὰ πέρατα τοῦ κόσμου καὶ ἐπὶ κεφαλῆς τοῦ συνεδρίου ἦτο ὁ καθολικὸς Ἄρχιεπίσκοπος τοῦ Μονάχου Josef Wandel, ὁ διάδοχος τοῦ καρδινάλιου Faulhaber.

Κατὰ τὴν διάρκειαν λοιπὸν τοῦ συνεδρίου πού, νομίζετε, εἶχε τὴν διαμονήν του ὁ καθολικὸς Ἄρχιεπίσκοπος; Ἐφιλοξενεῖτο εἰς τὸ σπίτι τοῦ ἀρχηγοῦ τῆς προτεσταντικῆς ἐκκλησίας τοῦ Otto Dibelius! Καὶ πού ἐγίνοντο αἱ κυριώτεραι συγκεντρώσεις τοῦ καθολικοῦ συνεδρίου; Εἰς τὴν προτεσταντικὴν Μητρόπολιν!

Δημοσιεύεται λοιπὸν τώρα φωτογραφία πού ἐλήφθη εἰς τὴν ἐξώπορταν τοῦ σπιτιοῦ τοῦ εὐαγγελικοῦ ἐπισκόπου Dibelius, ὅπου ὁ καθολικὸς ἐπίσκοπος, ὁ φιλοξενούμενος καὶ ὁ εὐαγγελικός, ὁ φιλοξενήσας, ἀνταλλάσσουν θερμοτάτην χειραψίαν. Δὲν ὑπάρχει ἀμφιβολία, ὅτι οἱ ἐκθροὶ τῆς Χριστιανωσύνης δὲν ἔχουν κανένα λόγον νὰ εἶναι εὐχαριστημένοι ἀπὸ μίαν τοιαύτην καὶ τόσο εὐχλωττον χειραψίαν! Καὶ μεθ' ὑπερφηφείας ἕνα εὐαγγελικὸν περιοδικόν, ἐφημερίς ἡ ὁποία ἔχει τεράστιον κύρος εἰς τὴν Γερμανίαν «Χριστιανὸς καὶ κόσμος» (Christ und Welt), παρατηρεῖ: Τόσος θόρυβος γίνεται διὰ τὰς δογματικὰς ἀντιθέσεις μεταξὺ τῶν χριστιανῶν. Ἐάν ὅλαι αἱ διαφοραὶ καὶ ἀντιθέσεις, πού ὑπάρχουν εἰς τὸν κόσμον, ἦσαν τῆς αὐτῆς ποιότητος, ἐξεδηλοῦντο μὲ τὸν αὐτὸν σεβασμὸν ὅπως αἱ διαφοραὶ αὐταὶ μεταξὺ τῶν Χριστιανῶν, θὰ ἦτο σήμερον διαφορετικὸς ὁ κόσμος!

Ἐρωαία διακέρυξις τὴν ὅποιαν μόνον κατὰ τὸ 1952 θὰ ἠμποροῦσε νὰ κάμῃ ἡ Χριστιανωσύνη, διότι βεβαίως δὲν θὰ ἠμποροῦσε αὐτὸ νὰ λεχθῆ ὅυτε κατὰ τὴν διάρκειαν τοῦ τριακονταετοῦς πολέμου ὅυτε καὶ κατὰ τὸ ἐγγύτερον ἀκόμη παρελθόν. Τὸ χαρούμενον ὅμως εἶναι ὅτι καὶ

εἰς τὸ σημεῖον αὐτὸ «τὰ ἀρχαῖα παρῆλθεν, ἰδοὺ γέγονε καινὰ τὰ πάντα».

Εὐχαριστοῦμεν τὸν Θεὸν δι' αὐτό! Ἄλλὰ ἀπὸ μιᾶς ἀπόψεως εὐχαριστοῦμεν καὶ τὸν ἀθεῖσμον καὶ τὸν ὕλισμὸν, τὸν ὕλισμὸν τὸν ἐπιστημονικὸν ἀλλὰ καὶ τὸν ὕλισμὸν τὸν πολιτικόν. Εἰς τὴν προσέγγισιν αὐτὴν μεταξὺ τῶν Χριστιανῶν, τὴν τόσον χαρμόσυνον καὶ ἐλπιδοφόρον, ὁ ἀντίπαλος συντελέσας πολὺ περισσότερον ἀπὸ ὅ,τι ὁ ἴδιος θὰ ἠμποροῦσε νὰ φαντασθῆ.

Ο ΗΡΩΙΚΟΣ ΧΡΙΣΤΙΑΝΙΣΜΟΣ

Θὰ ἔπρεπε ὅμως ἐπὶ τῇ εὐκαιρίᾳ νὰ τονισθῆ ὅτι αὐτὴ ἡ προσέγγισις γίνεται κατὰ τρόπον ὁ ὁποῖος ἔχει ὅλα τὰ ἐχέγγυα τοῦ ἀβιάστου, τοῦ εἰλικρινοῦς καὶ τοῦ γνησίου. Τὸ τελευταῖον ὑπὸ τὴν ἔνοιαν ὅτι δὲν γίνεται καμία ἀνάμιξις δῆθεν δογματικῶν προσεγγίσεων, δῆθεν συμβιβασμῶν καὶ ἔνθεν ἡ ἐκεῖθεν χαλαρώσεως εἰς τὸ δόγμα καὶ εἰς τὴν πίστιν. Ὁ προτεστάντης, δίδων τὸ χέρι του εἰς τὸν καθολικόν, δὲν ἠλλάξεν οὔτε ἕνα χιλιοστὸν ἀπὸ τὴν δογματικὴν του, πολὺ δὲ ὀλιγώτερον βέβαια ὁ καθολικός! Ὁ καθέννας μένει εἰς τὸ δόγμα του, ἀναγνωρίζει ὅμως ὅτι ἡ διαφορὰ ἡ δογματικὴ δὲν ἐμποδίζει καθόλου τὸν σεβασμὸν, τὴν ἀγάπην, τὴν ἀλληλεγγύην εἰς τὸν κοινὸν ἡρωϊκὸν ἀγῶνα, πού καλεῖται νὰ διεξαγάγῃ σήμερον ὁ Χριστιανισμός, διὰ νὰ σώσῃ ὅχι μόνον τὴν πίστιν, ἀλλὰ καὶ τὸν πολιτισμὸν καὶ τὸν στοιχειώδη ἀνθρωπισμὸν ἐπὶ τέλους.

Μὲ αὐτὴν τὴν ὑγίᾶ, τὴν ξεκαθαρισμένην στάσιν, ἐπιτυγχάνονται ἀσυγκρίτως περισσότερα καὶ περισσότερον χειροπιαστά καὶ ἐνθαρρυντικὰ ἀποτελέσματα, παρὰ μὲ τὰς διαφοροὺς συμβιβαστικὰς συζητήσεις εἰς διάφορα συνέδρια τὰ ὁποῖα τάχα θέλουν νὰ συμβιβάσουν τὰς δογματικὰς διαφορὰς, τὰ ὁποῖα ὅμως, παρὰ τὸν θόρυβον—καὶ τὰς δαπάνας—τίποτε ἄλλο δὲν φέρουν παρὰ ἀποφάσεις χωρὶς ἐφαρμογὴν καὶ πολυσέλιδα πρακτικὰ χωρὶς ἀναγνώστας.

Αὐτὸ πρέπει νὰ ἔχωμεν ὑπ' ὄψιν ἡμεῖς οἱ Ὀρθόδοξοι. Βεβαίως ποθοῦμεν τὴν Ἐνωσιν εἴτερ τις καὶ ἄλλος. Βεβαίως καμαρώνομεν τὸ γεγονὸς ὅτι εἰς τὴν ἁγίαν

Μητέρα μας, τὴν Ἐκκλησίαν μας, προσβλέπουν κατ' ἀνάγκην, ὅσοι σκέπτονται σοβαρῶς διὰ τὴν προσέγγισιν μεταξὺ τῶν χριστιανικῶν ἐκκλησιῶν. Ἄλλ' ἀκριβῶς μετὴν ἠπίαν σταθερότητα τοῦ Ὁρθοδόξου πρέπει νὰ τονισθῇ ὅτι ἡ ποθητὴ προσέγγισις δὲν θὰ γίνῃ μετὰ δογματικὰς παραχωρήσεις, ἢ μετὰ τὸ νὰ πάρῃ ἡ δογματικὴ τῶν ἐκκλησιῶν τὸ στυλ τῆς Πυθίας, ὥστε νὰ ἤμπορῇ κανεὶς νὰ τὴν ἐρμηνεύῃ ὅπως θέλει. Ἡ προσέγγισις θὰ γίνῃ μετὰ τὸν ἡρωϊσμόν, τὴν αὐταπάρνησιν, μετὰ τοὺς κοινούς ἀγῶνας κατὰ τοῦ κοινοῦ ἐχθροῦ.

Ὁ ἡρωϊκὸς Χριστιανισμὸς τῶν κοινῶν ἱερῶν ἀγῶνων τῆς ἐποχῆς μας εἶναι ὁ Χριστιανισμὸς ὁ ὁποῖος θὰ ἐτοιμάσῃ καὶ ἐξ ἀπόψεως τῆς Ἐνώσεως τὴν «ὁδὸν τοῦ Κυρίου», θὰ προκαλέσῃ τὴν εὐλογίαν τὴν θεϊάν καὶ—δὲν ἀποκλείεται βεβαίως—καὶ τὸ θαῦμα αὐτὸ τῆς πλήρους Ἐνώσεως, τὸ ὁποῖον Εἰς καὶ μόνος ἠμπορεῖ νὰ κάμῃ!

ΣΠΑΤΑΛΟΙ ΠΕΝΗΤΕΣ

Μία ἀπὸ τὰς χαρακτηριστικωτέρας ἐκδηλώσεις τοῦ χάους εἰς τὸ ὁποῖον ἔχομεν περιέλθει, εἶναι καὶ ἡ ἀνισορροπία μας εἰς ὅ,τι ἀφορᾷ τὰ οικονομικά μας. Ἐπὶ τέλους εἴμεθα πλούσιοι ἢ εἴμεθα πτωχοί; Ζῶμεν εἰς τὴν ἐποχὴν τῶν παχειῶν ἀγγελῶν ἢ εἰς τὴν ἐποχὴν τῶν ἰσχνῶν ἀγγελῶν; Εἴμεθα κράτος χρεωκοπημένον ἢ κράτος ποῦ δὲν ξεύρει τί νὰ κάμῃ τὰ πλούτη του;

Ἐνας ἱστορικὸς τοῦ μέλλοντος, ὁ ὁποῖος θὰ ἤθελε νὰ κρίνῃ τὴν οικονομικὴν κατάστασιν τῆς χώρας ἀπὸ τὰ ἔξοδά μας θὰ ἔλεγε ὅτι καὶ τὰ δύο συμβαίνουν. Εἴμεθα συγχρόνως πᾶμπλουτοι καὶ ἐπαῖται, πένητες καὶ σπάταλοι. Ὅταν πρόκειται τὸ κράτος νὰ κάμῃ κάτι τὸ ἱερὸν καὶ ἐπιβεβλημένον, νὰ βοηθήσῃ τοὺς ἀγωνιστάς του, νὰ προωθήσῃ τὴν ἀνοικοδόμησιν τῶν χωριῶν του, τῶν ναῶν του, νὰ κάμῃ κάτι διὰ τὴν ἐπούλωσιν τῶν πληγῶν, νὰ βοηθήσῃ στοιχειωδῶς τὸ σχολεῖον, τὸ Πανεπιστήμιον, αὐτὸ ἢ ἐκεῖνο τὸ εὐαγὲς ἴδρυμα, νὰ διορίσῃ ἓνα ταχυδρομικὸν διανομέα ποῦ χρειάζεται, τότε τὸ κράτος

εἶναι ἀπένταρον, τὰ ταμεῖα του εἶναι κενά, ζῶμεν εἰς τὴν ἐποχὴν τῶν ἰσχνῶν ἀγγελῶν καὶ τῆς χρεωκοπίας. Ὅταν ὅμως πρόκειται νὰ σπαταληθοῦν χρήματα, διὰ σκοποὺς λίαν ἀμφιβόλους, τότε εἴμεθα πλούσιοι, πᾶμπλουτοι, μετὰ ἐπάρκειαν οικονομικὴν τὴν ὁποῖαν ποτὲ ἄλλοτε, ὄχι δὲν εἴχομεν, ἀλλ' οὔτε ὠνευρέθημεν.

Καὶ ὅπως ὀρθῶς παρετηρήθη, ἀγοράζομεν μετὰ δισεκατομμύρια τὸ σπῆτι Μαξίμου διὰ νὰ ἔχομεν καὶ ἡμεῖς (τώρα εὐρήκαμε τὴν ἐποχὴν!), τὴν Ντάουινγκ στρήτ 10 (τὸν ὅμως ἀπεκτῆθη διὰ δωρεᾶς, δὲν ἠγοράσθη), ἐνῶ μετὰ τὰ χρήματα αὐτὰ θὰ ἀνοικοδομοῦντο τὰ ἡρωϊκὰ Σέρβια. Καὶ σκεπτόμεθα νὰ δώσωμεν πεντακόσια δισεκατομμύρια διὰ νέον ἀθλητικὸν στάδιον, ἐνῶ ἀφίνομεν κατὰ ἑκατοντάδας τοὺς ναοὺς καὶ τὰ σχολεῖα μας νὰ μένουν ἐρείπια πρὸς ἐντροπὴν μας καὶ ἀνυπολόγιστον ἐθνικὴν ζημίαν.

Τὸ ἴδιον ἀκριβῶς συμβαίνει καὶ μετὰ τὸν χειρισμὸν τοῦ συναλλάγματος. Πρέπει νὰ πάρωμεν φάρμακα; Δὲν ἠμποροῦμεν διότι δὲν ἔχομεν συνάλλαγμα. Πρέπει νὰ φέρωμεν καὶ βιβλία ἐπιστημονικά; Ναί, ἀλλὰ μετὰ οικονομίαν διότι δὲν ἔχομεν συνάλλαγμα. Πρέπει νὰ ἐκπροσωπηθῇ ἡ Ἑλλάς κἄπου σὲ κἄτι ποῦ εἶναι ἀπαραίτητον νὰ ἐκπροσωπηθῇ; Λυπούμεθα διότι δὲν ἔχομεν συνάλλαγμα. Συνάλλαγμα ὅμως εὐρίσκειται διὰ τοῦ κόσμου τὰς σπατάλας, τὰς πολυτελεῖς εἰσαγωγὰς, τὰς παντοειδῆ φιλμς (κατ' ἔτος δίδομεν 500.000 δολῶρια, ἂν ἀγαπᾶτε!) ἀποστολὰς διαφόρων περιηγητῶν, δαπάναις τοῦ κράτους, δημοσίων ὑπαλλήλων ποῦ καὶ οἱ ἴδιοι δὲν ξεύρουν διὰ τί ταξιδεύουν ἀπὸ χώρας εἰς χώραν, ἀποτυχημένων σπουδαστῶν, ποῦ κατὰ χιλιάδας... μᾶς δυσφημοῦν εἰς ξένα Πανεπιστήμια, καὶ ἀθλητῶν ποῦ, φαίνεται, πρέπει εἰς φάλαγγα κατὰ δεκάδας νὰ διασχίσουν τὸν πλανήτην εἰς τὴν πορείαν πρὸς τὸ ρεζιλευμά μας.

Καὶ ἡ οικονομικὴ μας ἀνισορροπία συνεχίζεται ἕως ὅτου... μὰ τὸ εἴπαμεν καὶ τὸ ἐπαναλαμβάνομεν συνεχῶς: ἕως ὅτου εὐρῶμεν τὴν πνευματικὴν μας ἰσορροπίαν!

Η ΠΝΕΥΜΑΤΙΚΗ ΚΑΙ ΚΑΛΛΙΤΕΧΝΙΚΗ ΖΩΗ ΤΟΥ ΜΗΝΟΣ

ΜΙΑ ΑΠΙΣΤΕΥΤΗ ΙΕΡΟΣΥΛΙΑ

Εἶναι πραγματικὰ ἀπίστευτὴ ἡ ἱεροσυλία ποῦ γίνονται στὸ σπῆτι τοῦ «ἀγίου» τῶν Ἑλληνικῶν Γραμμάτων. Μῆσα στὸ σπῆτι καὶ στὴν ἀτμόσφαιρα, ποῦ ἔχει καθαγιάσει ἡ οσπτή παρουσία του, οἱ ἱερὲς προσουχὲς καὶ φαλμωδῆς του, οἱ θεῖες ἐμπνεύσεις του, ἡ ἀγνή ζωὴ του, ἡ ὑπέροχη πνευματικὴ δημιουργία του, ὑπάρχουν σήμερα «στοιβαγμένους φαρμάκους, σχοιναῖα, καλῶδια, καλιόχαρτα, παλιοσιδερικά κ' ἕνας σωρὸς ἀχρηστα πράγματα, ἅλα δὲ τὸ σπῆτι, μέσα κ' ἔξω, εἶναι μέσα στὴ βρώμα καὶ στὸ σκουπίδι», ὅπως διαπίστωσε ἐπὶ τόπου ἕνας ἀξιόπιστος λογοτέχνης. Καὶ ἔξω ἀπὸ τὸ σπῆτι αὐτὸ νὰ εἶναι ἐντοιχισμένη μιὰ ἀναμνηστικὴ πλάκα μὲ τὴν ἐπιγραφή «Ἐδῶ γεννήθηκε καὶ πέθανε ὁ Ἄλῆ-ξανδρος Παπαδιαμάντης»! Πικρότερος καὶ ἐπιγραμματικότερος σαρκασμὸς ἐναντίον τῆς ἀντιπνευματικῆς ἀδιαφορίας τοῦ Ἑλληνικοῦ Κράτους, ποῦ εἶχε ἀπανηλημμένους ὑποσχεθῆ ν' ἀπαλλοτριώσῃ τὸ σπῆτι καὶ νὰ τὸ μετατρέψῃ σὲ μουσεῖο ἐνθυμίων τοῦ μεγάλου συγγραφέως δὲν μποροῦσε νὰ γίνη.

Καὶ ἐπειδὴ ἀκριθῶς ἔχομε πιὰ ἀπελιπισθῆ ἀπὸ τὸ Κράτος, ἀπευθυνόμεστε στὸν Δήμαρχο καὶ στοὺς κατοίκους τοῦ νησιοῦ καὶ τοὺς καλοὺς ν' ἀναλάβουν αὐτοὶ τὴν πρωτοβουλία γιὰ τὴν ἐκπλήρωση τοῦ ἱερῶ καθήκοντος. Ἄς ἀνοίξουν ἀμέσως ἕναν Πανελληνίον ἔρανο γιὰ τὸ «Μουσεῖο Παπαδιαμάντη», ἄς δώσουν οἱ ἴδιοι, οἱ κοινότητές τους, οἱ ἐκκλησίαις τους ὅ,τι μποροῦν. Ἄς ζητήσουν τὴ βοήθεια τῶ Νομάρχου τους, ἄς ἀπευθυνοῦν στὰ λογοτεχνικὰ καὶ καλλιτεχνικὰ σωματεῖα, σ' ἄλλοκληρο τὸν πνευματικὸ κόσμον τῆς χώρας. Εἴμαστε βέβαια ὅτι θὰ βροῦν πρόθυμη ἀναπόκριση καὶ ὅτι στὸ τέλος θ' ἀκολουθήσῃ καὶ αὐτὸ ἀκόμα τὸ Κράτος! Τὸ σπῆτι τοῦ Παπαδιαμάντη πρέπει νὰ σωθῆ, τὸ Μουσεῖο νὰ γίνη, καὶ μαζὶ μὲ τὴν οσπὴν μνήμη τοῦ μεγάλου μας διηγηματογράφου νὰ τιμηθῆ καὶ ὁ πνευματικὸς πολιτισμὸς μας.

Ν. ΠΕΤΙΜΕΖΑΣ ΛΑΥΡΑΣ

Ἦσχα, ἀθόρυβα κ' εὐγενικά, ὅπως πέρασε δλόκληρη τὴ ζωὴ του—ἰδιωτικὴ καὶ πνευματικὴ—, εἶται καὶ ἔσθισε, σὰν ν' ἀποκοιμήθηκε, ἕνας ἐκλεκτὸς ποιητὴς καὶ ἐξαίρετος ἄνθρωπος, ὁ Ν. Πετιμεζᾶς Λαύρας. Ἦταν ἀπὸ τοὺς λίγους καὶ σπάνιους δυστυχῶς πνευματικοὺς ἀνθρώπους, ποῦ συνδυάζουν τὸ πνεῦμα μὲ τὸ ἦθος, τὴν κρίση μὲ τὸν χαρακτῆρα, τὴν τέχνη μὲ τὸν πολιτισμὸ. Γι' αὐτὸ καὶ τὸ ποιητικὸ του ἔργο ἀνέδινε πάντα εὐγένεια καὶ ἀνθρωπιὰ, καὶ, ὅσο ὠριμαζε, ἀνέβαινε ἄλλοτε σὲ ἀνώτερες πνευματικὲς σφαίρες, γιὰ νὰ φθάσῃ στὸ τέλος σὲ μιὰν ὀψηλὴν χριστιανικὴν ποίηση. Τὰ τελευταῖα ποιήματά του, ποῦ εἶναι καὶ τὰ καλύτερα, ἀποπνέουν βαθεῖα καὶ ἀγνήν χριστιανικὴν πίστη καὶ μαρτυροῦν, γιὰ μιὰν ἀκόμη φορά, πόσο ὀψηλὰ ἐπιτεύγματα μπορεῖ νὰ πραγματοποιήσῃ ἡ Τέχνη, ὅταν ἐμπνέεται ἀπὸ ἀνώτερα ἰδιωτικά.

Η ΕΘΝΙΚΗ ΠΙΝΑΚΟΘΗΚΗ

Ἐπιτέλους εὐρέθηκε καὶ γιὰ τὴν Ἑθνικὴ Πίνακοθήκη κάποια στέγη, ἔστω καὶ προσωρινή. Θὰ ἐγκατασταθῇ στὴν ἀριστερὰ πτέρυγα τοῦ Ζαππείου. Καὶ θὰ μπορέσῃ εἶσαι νὰ ξαναδρῆ καὶ νὰ ἐκπληρώσῃ πάλι τὸν προορισμὸ της, ποῦ εἶναι νὰ προσφέρῃ τὴν καλλιτεχνικὴν χαρὰ στὸ λαὸ καὶ νὰ συντελῇ ἐπομένως στὴν ἀνώτερη καλλιέργειά του. Καὶ ἡ Ἑθνικὴ Πίνακοθήκη, μὲ τὴν φάρα καὶ πλοῦσια συλλογὴ καλλιτεχνικῶν ἔργων ποῦ διαθέθει, μπορεῖ ν' ἀναποκριθῆ μὲ πραγματικὴν ἐπιτυχία σ' αὐτὴ τὴν ἀποστολή της.

ΠΟΙΗΣΗ ΚΑΙ ΖΩΗ

Διακόσιοι περίπου ποιηταὶ καὶ φίλοι τῆς ποιήσεως ἀπ' ὅλας σχεδὸν τῆς Εὐρωπαϊκῆς χώρας συγκεντρώθηκαν αὐτὸν τὸν μῆνα στὸ Βέλγιο σ' ἕνα «Διεθ. ἐς Συνέδριον Ποιήσεως» μὲ κύριον θέμα τὴν ἐξέταση τῆς συμβολῆς τῆς Ποιήσεως στὰ πρῶτα πενήντα χρόνια τοῦ αἰῶνος μας. Θέμα σοβαρὸ καὶ μεγάλο, ποῦ, μὲ τὴν ἀδιάσπαστη συνάφειά του ὄχι μόνον μὲ τὸν τομέα τῆς ποιήσεως, ἀλλὰ καὶ μὲ τὸν τομέα γενικώτερα τῆς Τέχνης καὶ τοῦ Πνεύματος, ἀγκαλιάζει στὸ σύνολό του τὸ μέγιστο ζήτημα τῶν ἐκδηλώσεων καὶ τῆς ἐξελίξεως τοῦ πνευματικοῦ μας πολιτισμοῦ κατὰ τὰ τελευταῖα δραματικά, ἀλλὰ καὶ γόνιμα συγχρόνως πενήντα χρόνια.

Οἱ σκέψεις ποῦ διατυπώθηκαν καὶ οἱ συζητήσεις ποῦ ἔγιναν στὸ Συνέδριον δὲν ἔδωσαν βέβαια ὀριστικὴν ἀπάντησιν στὸ πλατὺ καὶ πολὺπλοκο αὐτὸ θέμα, ἀλλὰ ἔθεσαν πάντως τῆς βᾶσις γιὰ μιὰν ἀλλόττερη καὶ ἀποτελεσματικώτερη μελέτη στὸ μέλλον. Καὶ εἶναι βέβαια φανερό πόσο σημαντικὴ εἶναι μιὰ τέτοια καλὴ ἀρχὴ σ' ἕνα τέτοιο ζήτημα.

Περὶ τὸν βέβαιον νὰ προσθέσουμε ὅτι ἡ χώρα μας—ἡ πανάρχαια καὶ ἀστείρευτη πηγὴ τῆς Ποιήσεως καὶ τοῦ Πνεύματος— ἔλειψε ἀπὸ τὸ Συνέδριον γιὰ τὸν ἄπλοστατο λόγο ὅτι τὸ Κράτος, ὅπως εἰρήλως εἶται λογοτεχνικὰ σωματεῖα, «δὲν διαθέτει πιστώσεις πρὸς τοῦτο»! «Τοῦτο» δηλαδὴ τὸ ἀσημαντὸν καὶ ἀμελητέον!

Η ΛΟΓΟΤΕΧΝΙΚΗ ΠΡΟΣΤΑΘΕΙΑ ΤΩΝ ΝΕΩΝ

Προκαλεῖ ἀσφαλῶς γενικώτερον ἐνδιαφέρον ἢ λογοτεχνικὴ ἐμφάνισιν τῶν Νέων στὸ τελευταῖο φύλλον τοῦ περιοδικοῦ «Πνευματικὴ Ζωή». Χωρὶς νὰ εἶχε προηγηθῆ εἰδικὸς διαγωνισμὸς, ἀλλὰ ἄπλωθῃ καὶ μόνον ἀπὸ τὴ συνθητισμένη συννεργασία ποῦ ἔστειλαν οἱ Νέοι ποῦ ἦταν βέβαια αὐθόρμητη καὶ ἀνυπερόβουλη, τὸ περιοδικὸ ἔξεχώρισε ἕναν ἀριθμὸ ποιημάτων, διηγημάτων καὶ μελετῶν καὶ ἐσχημάτισε ἀπ' αὐτὰ μιὰ σύνθεσιν, ποῦ νὰ ἀντιπροσωπεύῃ κατὰ τὸ δυνατόν τὸν μέσο ὄρον τῆς λογοτεχνικῆς ἐπιδόσεως τῶν

Νέων. Καὶ εἶναι πραγματικά—ὅπως διαπιστώνεται καὶ τὸ περιοδικό—εὐχάριστο καὶ ἐνθαρρυντικό τὸ γεγονός ὅτι ἡ ἐπίδοσή αὐτή, ἔχει μόνον ἀπὸ τὴν τεχνικὴν ἀποψη, ἀλλὰ καὶ ἀπὸ τὴν ἀποψη τῆς οὐσίας καὶ τοῦ περιχομένου, εἶναι ἀξιόλογη καὶ σιτηρίζει πολλὰς ἐλπίδας.

Ἀπὸ τὴν ἀποψη προπάντων τοῦ περιχομένου οἱ Νέοι παρουσιάζουν γνήσια καὶ σοβαρὰ πνευματικὰ στοιχεία, ποῦ ἀξίζει νὰ προσεχθεῖν καὶ νὰ ἐξαρθεῖν ἰδιαιτέρως: εὐγενεῖς προθέσεις, ἀνώτερα ἰδχνικά, μετὰ καὶ καθαρὰ νοήματα, ἠθικὴ συνείδηση. Καὶ πάνω ἀπ' ὅλα, σὺν βασικῇ συνιστομένη δλων αὐτῶν καὶ σὺν φωνητικῷ κορῦφωμά τους, ἕνα γνήσιο, πλατὺ καὶ ἀνώτερο χριστιανικὸ πνεῦμα. Στοιχεῖα δηλαδὴ οὐσιαστικὰ καὶ πολυτίμητα, ποῦ, μετὰ τὴν καλλιέργειά καὶ τὴν ἀνάπτυξή τους, μπορούν ν' ἀποτελέσουν γόνιμους πυρῆνες γιὰ τὴν ἐξυψίαση καὶ τὴν ἀναγέννηση τῆς πνευματικῆς μας ζωῆς.

ΤΑ ΕΠΙΚΙΝΔΥΝΑ ΕΡΓΑ

Ἐπάρχει μιὰ κατηγορία θεατρικῶν ἔργων, ποῦ δὲν ἐπιδιώκουν νὰ εἶναι παρὰ ἕνα ἐπιτηδαιο σκηνικὸ παίγνιον, μετ' ἔξυπνο διάλογο καὶ φαταχηρὰ εὐρηματα. Οἱ συγγραφεῖς τους δὲν ἀποβλέπουν νὰ μεταδώσουν κανένα πνευματικὸ μήνυμα στὸν ἀκροατὴ τους, δὲν ἐνδιαφέρονται νὰ δονήσουν τὴν ψυχὴν του, νὰ κινήσουν τὴ σκέψιν του. Ἀπεναντίας ἀπεφύγουν ἐπιμελῶς τὴν ἐπικίνδυνον αὐτὴν κακοσοπία καὶ ἀναζητοῦν ἀπλῶς θέματα βολικά καὶ κατάλληλα γιὰ τὴς ταχυδακτυλουργικῆς τους ἐπιδείξεώς τους. Γι' αὐτὸ καὶ δὲν τοὺς ἐνδιαφέρει ἡ ποιότης τοῦ θέματος, ἡ πνευματικὴ του ἀξία, τὸ ἠθικὸ του βάθος. Τὸ μόνο ποῦ τοὺς ἐνδιαφέρει εἶναι νὰ τὴς δίνῃ τὴν εὐκαιρίαν νὰ χρησιμοποιήσουν τὴς ἱκανότητές τους, γιὰ νὰ προκαλέσουν τὸ ἀνόητον χαχανιστὸ ἢ τὴν ἀφελῆ κατάπληξιν τοῦ ἀνίδεου ἀκροατοῦ. Οἱ ποῦ ἐπιδέχονται μάλιστα ἀπ' αὐτοὺς φροντίζον νὰ δίνουν στὰ κατασκευαστά τους τὴ μορφή τοῦ «σατυρικοῦ» τάχα ἔργου, γιὰ νὰ ἐπιτύχουν ἀποτελεσματικώτερα τὸν σκοπὸν τους, χωρὶς καθόλου νὰ τοὺς σκοτίζει ἡ ἠθικὴ βλάβη ποῦ θὰ προκαλέσουν. Καὶ αὐτὰ, φυσικά, εἶναι τὰ ποῦ ἐπικίνδυνα ἔργα.

Ἐνα τέτοιο ἔργο εἶναι καὶ ἡ «Πιστὴ οὐρανός» τοῦ Σόμε:στ Μῶμ, ὅπως ἦταν καὶ ἡ «Βροχὴ» τοῦ Ἰβιο, ποῦ παίχθηκε πέρους καὶ τὴν σχολιάσαμε ἀπὸ τὴς ἰδίας αὐτῆς στήλης. Τότε, γιὰ νὰ «σατυρήσῃ» τάχα ὁ συγγραφεὺς τὴν θεοσοφίαν, ἐσατύριζε τὴν θρησκείαν. Τώρα, γιὰ νὰ σατυρήσῃ τὰς τὴς συμβεβηκυίας σχέσεις τῶν οὐζῶντων, σατυρίζει τὸν ἴδιον τὸ γόμο καὶ κλονίζει τὰ ἠθικά του θεμέλια. Μιὰ γυνὴν ἀνακαλύπτει ὅτι ὁ οὐζῶνς τῆς τὴν ἀπατᾷ μετὰ τὴν καλύτερη φίλην τῆς. Καὶ ἀντ' ν' ἀντιδράσῃ, φροντίζει νὰ οκπεπάσῃ τὸ γεγονός, ἐπειδὴ ἀναγνωρίζει, ὅτι, ἀφοῦ ὁ ἄνδρας τῆς ἔσθευε γι' αὐτὴν τόσα χρόνια, ἔχει καὶ περισσότερα δικαιώματα! Φροντίζει λοιπὸν καὶ αὐτὴ ν' ἀποκτήσῃ τὴν εὐνομηκὴν τῆς ἀνεξαρτησία, καὶ ὅταν τὸ κατορθώσῃ, πηγαίνει σὲ... ταξίδι μέλιτος μ' ἕναν παλιὸ τῆς

φίλον καὶ πείθει τὸν ἄνδρα τῆς νὰ τὴν... περιμένῃ!

Εἶναι λυπηρὸ βέβαια νὰ ὑπάρχουν ἔργα, ποῦ, γιὰ μιὰν εὐήμερη καὶ ἀμφίβουλη ἐπιτυχία, σιτηρίζονται σὲ τέτοιες σοβαρῆς καὶ σαπρῆς βάσεις. Ἀλλὰ εἶναι ἐξίσου λυπηρὸ νὰ ὑπάρχουν καὶ καλλιτέχνες, ἄξιοι γιὰ καλύτερη τύχη, ποῦ νὰ ἐπιδιώκουν νὰ δρῶσιν χειροκροτήματα μετὰ τέτοιους ρόλους.

Η ΣΤΕΓΗ ΓΡΑΜΜΑΤΩΝ ΚΑΙ ΤΕΧΝΩΝ

Μιὰ προσωπικὴ ἐντύπωση ἀπὸ τὴν πρώτην ἐπίσκεψίν μου εἰς τὸ νέο κτίριον, ποῦ ἔχει παραχωρήσει τὸ Κράτος γιὰ τὴν στέγαση τῶν λογοτεχνικῶν καὶ καλλιτεχνικῶν σωματείων, εἶναι τόσο χαρακτηριστικὴ, ὥστε ν' ἀξίξῃ ἢ μᾶλλον νὰ πρέπῃ νὰ ἐλθῃ στὴ δημοσιότητα. Μετὰ τὴν ἰδιότητα τοῦ Γεν. Γραμματέως τοῦ παλαιότερου καὶ ἐγκυροτέρου λογοτεχνικοῦ σωματείου τῆς χώρας—τῆς Ἐταιρείας Ἑλληνῶν Λογοτεχνῶν—καὶ μετὰ τὸ κλειδί τῆς θύρας τοῦ γραφείου εἰς τὸ χέρι, ἐπῆγγα νὰ κᾶμω τὴν πρώτην ἐγκατάστασίν μου. Ὅταν ἔμω ἀνέβηκα τὰ σκαλοπάτια τῆς εἰσοδῶν καὶ μπήκα στὸν πρῶτον ὄροφο, ὁ ὑπάλληλος ποῦ με συνόδευε μ' ἐπιπροσφύρησεν ὅτι τὰ γραφεῖα τῶν σωματείων ἦσαν «πὸ πάνω». Θὰ εἶναι βέβαια στὸν δεύτερον ὄροφο, ἐοικέθηκα, καὶ παρὰ τὴν δυσκολία τῆς νέας σκάλας, τὴν ἀνέβηκα καὶ αὐτὴν. Καὶ κοιτάζοντας δεξιὰ καὶ ἀριστερὰ, ἔβλεπα νὰ βρῶ τὴν ἐπιγραφήν τῆς Ἐταιρείας, ποῦ θὰ με δὴνωσιν εἰς τὸ γραφεῖο τῆς. Ἀλλὰ ὁ ὑπάλληλος με ξαναπροσφύρησεν: «πὸ πάνω». «Μὰ ἔχει καὶ τρίτον ὄροφο;» ἐρωτῶ λαχανιασμένον καὶ ἀνήσυχον. Καὶ προχωρῶ...

Βλέπω τότε ἕναν στενὸ καὶ σκοτεινὸ διάδρομον καὶ μετὰ ἀπὸ ἄπαιστην παρατηρῶ τὸν ὑπάλληλον νὰ μπαίνει μέσα. «Δὲν ἀνάβεις φῶς;» τοῦ λέγω. «Δὲν ἔχει» μοῦ ἀπαντᾷ. Καὶ προχωροῦμε καὶ εἰς τὸ... ψηλαφητὰ. Ψαχνικά προβάλλει μιὰ στενὴ σιδερένια σκαλιέρα, ποῦ, στριφογυρίζοντας ὀλοένα, ἀνεβαίνει εἰς τὴν ὕψην. «Ἀπ' ἐδῶ», μοῦ λέγει ὁ ὑπάλληλος με φανερὴν στενοχώριαν. «Ἀπ' ἐδῶ;» τὸν ρωτῶ κατάπληκτος. Καὶ ἐπιστρατεύοντας ὄλες τῆς σωματικῆς καὶ ψυχικῆς δυναμείας μου, ἀρχίζω τὴν ἀνοδον. Στὸ τέλος κατάκοπος, κᾶθιδρος καὶ με φανερῆς τῆς ἀδυναμίας τῆς σκοτολίνης, φθάνω εἰς τὸ δωμάτιον τῆς... «Ἐταιρείας» τοῦ σπιτιοῦ, ὅπου εἶναι ἐγκατεστημένα τὰ λογοτεχνικὰ καὶ καλλιτεχνικὰ σωματεῖα!

Καὶ ἀφοῦ περᾶσαμε, ἐφ' ἐνείς ζυγοῦ, λόγῳ στενότητος, καὶ μετὰ πολλῆς περισκεψῆς, λόγῳ ἐπικινδύνων ἀνωμαλιῶν τοῦ διαπέδου, ἕναν πολὺπλοκον διαδρομικόν, ἐκθάσαμε ἐπιτέλους σῶσι, ἀλλὰ ἔχει καὶ ἀβασείας, σὲ δωμάτιον τῆς Ἐταιρείας. Ἐκεῖ μετὰ περὶμενε νὸ μυστηριώδες ἡμίφωσος. Εὐτυχῶς ὅμως δὴήρχε ἕνα γραφεῖο καὶ μιὰ καρέκλα, γιὰ νὰ συνέλθω ἀπὸ τὴν... ὄρεσιβασία. Ἀλλ' ὁ ὑπάλληλος σπεύθει νὰ με συγκρατήσῃ: «ὄχι σ' αὐτὸ τὸ γραφεῖο!» μοῦ φωνάζει. «Αὐτὸ εἶναι τῶν μουσοργῶν». Καὶ μοῦ δείχνει ἕνα ἄλλο παρακάτω. «Συστετάξασθε μετὰ τοὺς μουσοργούς», μοῦ ἐξηγεῖ.

Τὸ ἴδιον καὶ μετὰ τὰ ἄλλα σωματεῖα, ποῦ, ἐν

Ο Κόσμος των Γραμμάτων

ΤΑ ΒΙΒΛΙΑ

Παναγιώτου 'Ι. Μπρατσιώτου, καθηγητού της Εισαγωγής εις την Παλαιάν Διαθήκην και της Ερμηνείας της Παλαιάς Διαθήκης τῶν Ἑβδομήκοντα ἐν τῷ Πανεπιστημίῳ τῶν Ἀθηνῶν: Ὁ Ἑκκλησιαστικὸς — Εἰσαγωγή, Κείμενον Ὁ, Μετάφρασις ἐκ τοῦ Ἑβραϊκοῦ, Σχόλια. Ἐν Ἀθήναις 1951.

Τὸ βιβλίον τοῦ «Ἑκκλησιαστοῦ» εἶναι ἐν ἑκ τῶν ἰδιορρυθμωτέρων βιβλίων τῆς Ἀγ. Γραφῆς, καὶ εἰδικώτερον τῆς Παλαιᾶς Διαθήκης. Ἀλλά, ταυτοχρόνως, εἶναι ἐν ἑκ τῶν φιλοσοφικωτέρων καὶ διδασκαλικωτέρων μερῶν τῆς Βίβλου, τὸ ὅποιον ἀσχολεῖται εἰδικώτερον περὶ τῆς ἀξίας τῶν ἀγαθῶν τοῦ παρόντος βίου καὶ περὶ τῆς ἀξίας τῆς ζωῆς.

Ἐκ πρώτης ὄψεως, νομίζει κανεὶς ὅτι εἶναι βιβλίον πλήρως ἀπαισιοδοξίας. Ἐν τούτοις, ὅμως, ἀκείνο ὃ ὁποῖος θὰ ἔμενε μὲ τὴν σκέψιν αὐτήν, δὲν θὰ εἶχε δίκαιον, διότι τὸ βιβλίον αὐτὸ, τὸ ὅποιον, ὅπως σημαίνει ὁ σ. εἰς τὸν πρόλογόν του, ἐχαρακτηρίσθη ὡς τὸ «ἄσμα ἄσμάτων τῆς ἀσέφειας», συνδράζει ἄριστα, ταυτοχρόνως καὶ τὴν βαθεῖαν σκέψιν, τὸν σκεπτικισμόν — θὰ ἔλεγε κανεὶς — καὶ τὴν αισιοδοξίαν.

Τὴν θέσιν ταύτην τοῦ βιβλίου τὴν παρουσιάζει ἀνάγλυφον ἡ ἐργασία τοῦ πολυγραφεστάτου ἀρουνητοῦ τῆς βιβλικῆς γραμματικῆς εἰς τὰς 150 περίπου σελίδας τῆς ἐργασίας του.

Μετὰ ἐμπειρατομημένην εἰσαγωγὴν, ὅπου ἐξετάζονται τὰ φιλολογικὰ καὶ ἄλλα ζητήματα τοῦ κειμένου, παρατίθενται τὰ περὶ τοῦ συγγραφέως καὶ τὰ περὶ τῆς ἰδεολογίας του. Ἔϊτα εἰσέρχεται ὁ σ. εἰς τὴν ἐρμηνείαν τοῦ κειμένου, ἢ ὅποια καὶ καταλαμβάνει τὸ περισσώτερον μέρος δλοκλήρου τοῦ βιβλίου. Ἡ διαίρεσις, ὅμως, τοῦ περιεχομένου τοῦ ἱεροῦ κειμένου, κατὰ κεφάλαια, βοηθεῖ πολὺ τὸν ἀναγνώστην, εἰς τρόπον ὅσπερ νὰ εἰσελθῇ εἰς τὸ βαθύτερον νόημα τῆς συγγραφῆς ταύτης.

Ἀφοῦ ἐξετάζεται πρῶτον τὸ θέμα τῆς ματαιότητος τῆς σοφίας, τῶν δλικῶν ἀγαθῶν, τῶν

ἀνθρωπίνων μόχθων, βλέπει κανεὶς ὅτι ἡ εὐτυχία τοῦ ἀνθρώπου εἶναι σχετικὴ, καὶ ὅτι ὁ Θεὸς εἶναι ὁ ποιητὴς καὶ ρυθμιστὴς τῶν πάντων. Ἐνοεῖ ἐπίσης ὅτι ἡ ἀληθινὴ σοφία εἶναι ἡ ὑποταγὴ εἰς τὸ θεῖον θέλημα καὶ ὅτι ἡ ἀντιμετώπισις τοῦ βίου πρέπει νὰ εἶναι καταφατικὴ.

Ἡ διαπραγματεύσις τοῦ βίου κειμένου εἶναι τοιαύτη, ὅστε, ἐνῶ δ ἀναγνώστης λαμβάνει πλείστας ὄσας ἐπιστημονικὰς πληροφορίας, ἐν τούτοις δὲν χάνεται μῆσα εἰς ἀτάς, ἀλλὰ διὰ τῆς ἐπιμελοῦς προσοχίας τοῦ σ., βοηθεῖται ὅσπερ νὰ συλλάβῃ πλήρως τὸ βηφλότερον νόημα τοῦ κειμένου, καὶ ἀπὸ ἀπόψεως φιλολογικῆς καὶ ἀπὸ ἀπόψεως θείας ἀποκαλύψεως.

Καὶ τοῦτο, τὸ νέον τοῦτο πόνημα τοῦ κ. καθηγητοῦ, ἐρχόμενον νὰ προστεθῇ εἰς ὑπερπεσσαράκοντα ἄλλα ἔργα του, εἶναι μία σπουδαιότατη συμβολή, ὅχι μόνον εἰς τὴν εἰδικὴν θεολογικὴν γραμματείαν, ἀλλὰ καὶ εἰς τὴν χριστιανικὴν ἑλληνικὴν φιλολογίαν ἐν γένει.

★

I. I.

Τὸ Κοινωνικὸν Πρόβλημα καὶ ὁ Χριστιανισμὸς. Εἰσηγήσεις καὶ περιλήψεις τοῦ Χριστιανικοῦ Κοινωνικοῦ Κύκλου. Σειρὰ Α', Ἀθῆναι 1951.

Ὁ ὑπὸ τὴν προεδρίαν τοῦ καθηγητοῦ κ. Μπρατσιώτου Χριστιανικὸς Κοινωνικὸς Κύκλος ἐξέδωκεν εἰς ἑνα κομψὸν τόμον ὀκτὼ μελέτας του, αἱ ὁποῖαι ἔγιναν ἐν εἰδίῃ εἰσηγήσεων εἰς τὸν Χριστιανικὸν Κοινωνικὸν Κύκλον ὀπὸ μελῶν αὐτοῦ. Αἱ μελέται αὗται εἶναι δλαὶ ἐμπειρατομημεναὶ καὶ ἀπτονται θεμάτων, τὰ ὁποῖα εἶναι τρέχοντος ἐνδιαφέροντος.

Δύο θέματα, τὸ «Χριστιανισμὸς, Οἰκονομία καὶ Κοινωνία» καὶ τὸ «Ἡ ἔννοια τοῦ Χριστιανικοῦ Κοινωνικοῦ ἀναπτύσσονται ὀπὸ τοῦ καθηγητοῦ κ. Μπρατσιώτου. Ὁ «Καθολικὸς Κοινωνισμὸς» ἀναπτύσσεται ὀπὸ τοῦ τέως ὑπουργοῦ κ. Στεφάνου Στεφανοπούλου. Ἡ ἐφαρμογὴ τοῦ Καθολικοῦ Κοινωνικοῦ ἐν Πορτογαλίᾳ» ἀναπτύσσεται ὀπὸ τοῦ τέως ὑπουργοῦ κ. Μιχ. ἠλ Αἰλιανοῦ καὶ τὸ θέμα «Χριστιανισμὸς καὶ ἐργασία» ἀναπτύσσεται ὀπὸ καινοῦ ὑπὸ τῶν κ. κ.

ἀγαστῇ καὶ... σπανιωτάτῃ ἀλληλεγγύῃ, στεγάζονται ἀνὰ δύο στὰ στενά καὶ μισοφώτιστα δωμάτια, ὅπου, ὀπὸ τὰς σκιὰς τῶν... ὑπερκαρῶν τοῦ ἄλλου, μεγάρου, οἱ Ἕλληνας λογοτέχναι, καλλιτέχναι, μουσουργοὶ καὶ κριτικοὶ ἀπεργάζονται τὸν πνευματικὸν πολιτισμὸ τῆς χώρας!..

Καὶ ἀν ρωτᾶται τώρα καὶ καὶ γιὰ τὰ δωμάτια τῶν δύο ὀράφων, αἶς πληροφορῶ ὅτι κατέγονται ἀπὸ διάφορες ὑπηρεσίαι τοῦ Ἰπουργείου Συντονισμοῦ καὶ τοῦ Ὁργανισμοῦ τῶν Ἡνωμένων Ἐ-

θνῶν, ποὺ ὅχι μόνον δὲν συστέγζονται ἀνὰ δύο, ἀλλὰ εἶναι τόσο ἀνετα ἐγκατεστημένες, ὅστε ἀρκετὰ δωμάτια νὰ μόνουν κλειστὰ ἀπὸ ἑλλειψη προσωπικοῦ!

Εἶναι φανερόν, ὅπως βλέπετε, ὅτι τὸ Κράτος, ἀποβλέποντας εἰς τὴν προκοπὴν καὶ εἰς τὴν ἀνάπτυξιν τῆς πνευματικῆς καὶ καλλιτεχνικῆς ζωῆς τοῦ τόπου, ἐποπῶβότητος τὰ σματεια καὶ τοὺς ἀνθρώπους, ποὺ ἐργάζονται γι' αὐτήν, τόσο φηλά, τόσο φηλά...

Σ. Ἀγαπητίδου καὶ Ἐ. Μαζαράκη. Τὸ «Χριστιανισμός καὶ Ἰδιοκτησία» ἀναπτύσσεται ἀπὸ κοινοῦ ὑπὸ τῶν κ. κ. Λογθέτου, Μπρατσιώτου καὶ Π. Μαρτινοπούλου. Τὸ «Κοινωνισμὸς τῶν Πατέρων τῆς Ἐκκλησίας» ἀναπτύσσεται ὑπὸ τῶν κ. κ. Σταύρου Νικολαΐδου καὶ Δημοσθένους Στεφανίδου. Καὶ τέλος, ἕνα ἐπίσης ἀνεπιφάνη θέμα, τὸ «Εὐγονία καὶ ἠθική», ἀναπτύσσεται ὑπὸ τοῦ καθηγητοῦ κ. Κ. Μουτούση.

Ποῖαν σημασίαν ἔχει ἡ διερεύνησις τοιοῦτων θεμάτων εἶναι περὶ τὸν ἀποπρογραμματισμὸν καὶ μόνον τὸ γεγονός ἐστὶ κατέστησαν ἀντικείμενον σοβαρᾶς μελέτης ἐνδὸς κύκλου ἐπιστημόνων, οἱ ὅποιοι εἶχον τὴν διάθεσιν καὶ τὴν ἐπιθυμίαν νὰ καταγίνωσκον ἐπὶ εἴη εἰς τὴν μελέτην τῶν θεμάτων αὐτῶν, ἀποτελεῖ σημεῖον τὸ ὅποιον, κατ' ἀρχὴν, ἀξίζει νὰ τὸ χαιρετίσω κανεὶς ὡς καθ' αὐτὸ ἐνέχον πολλὴν καὶ μεγάλην σημασίαν.

Ἄλλὰ τὸ πρᾶγμα καθίσταται ἔτι μάλλον ἀξιοπρόσεκτον, διὰν ἀναλογισθῇ κανεὶς, ἐστὶ εἰς τὴν πτωχὴν ἑλληνικὴν ἐπὶ τῶν θεμάτων τούτων φιλολογοῦσαν, εἶναι ἐκ τῶν ὀλίγων βιβλίων, τὰ ὅποια δύναται νὰ τὰ συμβουλεύσῃ ὁ «Ἕλληνας μελετητῆς ὁ ὅποιος στερεῖται τῆς δυνατοῦτος ν' ἀνατρέξῃ εἰς ξενόγλωσσα σχετικὰ συγγράμματα. Καὶ ἀπὸ τῆς ἀπόψεως αὐτῆς, τὸ ἐστὶ ὁ Χριστιανικὸς Κοινωνικὸς Κύκλος ἔθεσε εἰς τὴν διάθεσιν τοῦ εὐρύτερου κοινοῦ τὰς μελέτας καὶ τὰ συμπερίσματά του ἐπὶ τῶν θεμάτων αὐτῶν, ἀποτελεῖ μίαν ὑψίστην συμβολὴν εἰς τὴν διαφώτισιν τοῦ μορφωμένου μας κοινῶν, ὅσον ἀφορᾷ τὰ ζητήματα αὐτά, τὰ ὅποια ἀποτελοῦν συγχρόνως κοινωνικοὺς «κόμβους» οἱ ὅποιοι ἀναμείνουσιν τὴν λύσιν τῶν καὶ οἱ ὅποιοι οὐδαμῶθεν ἄλλοθεν δύναται νὰ τὴν ἀναμείνουσιν, εἰμὴ ἐξ ἑκείνων, οἱ ὅποιοι εἶναι ἕτοιμοι νὰ ἐμπνευσθοῦν ἀπὸ τὸ πνεῦμα τῆς Χριστιανικῆς Ἀληθείας.

I. I. K.

★

L. Barnett: Τὸ Σύμπαν καὶ ὁ Δρ. Ἄϊνσταϊν, Μετάφρασις Κ. Πολοῦ. Ἑλληνικὴ εἰσαγωγή Δ. Ν. Κατοῆ. Ἀθήναι, 1952.

Τὸ θέμα τὸ ὅποιον πραγματεύεται μέσα εἰς τὰς 102 καλογραμμένας σελίδας τοῦ ἔργου ὁ Δίνκολν Μπάρντ εἶναι πολὺ ἀνεπιφάνη καὶ κατὰ τὴν εὐθὺς ἀμέσως τὴν προσοχὴν τοῦ ἀναγνώστου εἰς τρόπον ὅστε νὰ θέλῃ διὰ μίαν, νὰ τὸ διεξέλθῃ. Καὶ πρᾶγματι διαδέχεται, χωρὶς μεγάλον κόπον, ἔπειτα ἀπὸ τὴν σύντομον, ἀλλὰ τόσο σαφῆ καὶ παραστατικὴν ἑλληνικὴν εἰσαγωγὴν τοῦ ἀστρονόμου κ. Δ. Κατοῆ.

Ὁ συγγραφεὺς προσπαθεῖ νὰ δώσῃ μίαν εἰκόνα τῶν τελευταίων ἐξελίξεων τῆς ἐπιστημονικῆς σκέψεως καὶ ἐρεῦνης, γύρω ἀπὸ τὰ θεμελιώδη ζητήματα τῆς Φυσικῆς καὶ τῆς Ἀστρονομίας, ὅπως ταῦτα διεμορφώθησαν διὰ τῆς θεωρίας τῶν κβάντα καὶ τῆς θεωρίας τῆς σχετικτικότητος. Εἶναι δὲ γνωστὸν ἐστὶ εἰς τὸ πρῶτον ἕμμη προσέφερε πολλὰ ὁ Μ. Πλάνκ (βραβεῖον Νόμπελ Φυσικῆς) εἰς δὲ τὸ δεύτερον ὁ Α. Ἄϊνσταϊν (βραβεῖον Νόμπελ Φυσικῆς). Ἄλλὰ καὶ ἡ Ἀστρονομία μὲ τὰς

παρατηρήσεις ἐπὶ τῶν κόσμων τοῦ οὐρανοῦ ἐβοήθησαν ἐξαιρετικὰ ὥστε νὰ παρουσιασθῇ κατὰ τὸ δυνατόν πλήρης ἡ εἰκόνα ἐνδὸς ἐνιαυτοῦ σύμπαντος τὸ ὅποιον λειτούργει ἐπὶ τῆ βᾶσι νόμων ἁρμονικῶν καὶ σκοπίμων. Ἡ Εἰδικὴ θεωρία τῆς Σχετικτικότητος, ἡ Γενικὴ θεωρία τῆς Σχετικτικότητος καὶ ἡ νέα θεωρία τοῦ «ἐνοποιημένου πεδίου» ἀναπτύσσονται κατὰ τρόπον ἀπλοῦ ἀπὸ τὸν Μπάρντ, ὁ ὅποιος ἐπὶ πλέον ἐπιτυγχάνει νὰ δώσῃ καὶ τὴν βαθύτεραν, φιλοσοφικὴν σημασίαν τῶν ὅσων παρουσιάζει σήμερον τὸ σύμπαν εἰς τὴν ἀστρονομικὴν του καὶ τὴν μαθηματικὴν του διάρθρωσιν. Ἴσως ὁ Ἄϊνσταϊν νὰ μὴ κατορθώσῃ ἐξερχόμενος τοῦ μαθηματικοῦ καὶ ἀδυστηρῶς ἐπιστημονικοῦ πλαισίου τῶν ἐρευνῶν του, νὰ δίδῃ χαρακτηριστικὰς ὑγιεῖς καὶ ὀρθὰς γραμμὰς ἀπόψεων φιλοσοφικῶν καὶ μεταφυσικῶν, ποῦ συνδέονται μὲ τὰ μεγάλα κοσμογονικὰ προβλήματα. Ἄλλως τε δὲ πᾶρξον περιπτώσεις μεγάλων ἐρευνητῶν οἱ ὅποιοι, ἐξερχόμενοι τοῦ πεδίου τῶν εἰδικῶν μελετῶν τῶν ἀποτυχόντων εἰς τὴν γενικότεραν θεώρησιν τοῦ κόσμου. Πάντως ὁ συγγραφεὺς τοῦ ἔργου «Τὸ σύμπαν καὶ ὁ Δρ. Ἄϊνσταϊν» ἐπιτυχεῖ καὶ εἰς αὐτὸ τὸ σημεῖον. Διότι παρουσιάζει ἀκριτὰ ἀνάγλυφον τὴν εἰκόνα τοῦ σημερινοῦ σύμπαντος, ὅπως τὴν θέλει καὶ τὴν ἀναμείνει ὁ δλοκληρωμένος πνευματικὰ ἄνθρωπος.

K. ΠΕΝΤΕΛΙΚΟΣ

★

Β α σ ι λ ε ῖ ο υ Ἀ τ ε σ η, Μητροπολίτου πρῶην Λήμνου: α) Τὰ περὶ τὴν ἐκλογὴν τοῦ Ἀρχιμανδρίτου Προκοπίου Οἰκονομίου ὡς Μητροπολίτου Ἀθηνῶν (11 Ὀκτωβρίου 1896). Ἀνάτυπον ἐκ τῆς «Θεολογίας». Ἐν Ἀθήναις, 1951. β) Ἡ ἀκύρωσις τῆς ἐκλογῆς τοῦ ἀρχιεπισκόπου Κερκύρας Ἀντωνίου Χαριάτου ὡς Μητροπολίτου Ἀθηνῶν. Ἀνάτυπον ἐκ τῆς «Θεολογίας». Ἐν Ἀθήναις, 1951.

Ὁ Σεβ. Μητροπολίτης πρῶην Λήμνου, διὰ τῶν δύο τούτων μελετῶν του προσθέτει μίαν νέαν σελίδα εἰς τὴν νεοτέραν ἱστορίαν τῆς Ἐκκλησίας τῆς Ἑλλάδος, ἡ ὅποια φθάνει σχεδὸν μέχρι τῆς συγχρόνου ἐποχῆς.

Ἐρευνητῆς τῶν Συνοδικῶν Ἀρχείων καὶ ἄλλων πηγῶν, παρουσιάζει τὸ πρῶτον ἐν πολλοῖς ὀρισμένα κείμενα, ἐκ τῶν ὁποίων διακριθῶνται τὰ κατὰ τὴς θῆσ αὐτὰς ἐκλογὰς ὡς Μητροπολίτων Ἀθηνῶν τοῦ αἰθίμου Προκοπίου Οἰκονομίου καὶ τοῦ Ἀρχιεπισκόπου Κερκύρας Ἀντωνίου Χαριάτου.

Εἶναι μίαν ἀξιόλογον καὶ ἐπιμελημένην προσφορά ὀλικοῦ διὰ τὸ ὅποιον διαλυκαίνονται πολλὰ σκοτεινὰ σημεῖα καὶ τὸ ὅποιον θὰ εἶναι πολυτιμότερον διὰ τὸν ἱστορικόν, ὁ ὅποιος θὰ συγγράψῃ τὴν συνθετικὴν ἱστορίαν ὀλοκληροῦ τῆς ἐποχῆς τῆς νεωτέρας Ἑλλάδος.

I. I. K.

★

Ἀρχιμανδρίτου Χρυσόστομου Θέμελλη, γραμματέως (νῦν ἀρχιγραμματέως) τῆς Ἱε-

ρᾶς Συνόδου: «Δύο Θεόδωροι Ἐπίσκοποι Ἐυρίπου».

Ὁ πανοσιολογιώτατος συγγραφεὺς εἶναι ἐκ τῶν κληρικῶν ἐκείνων οἱ ὁποῖοι, μετὰ τὴν ἀποφοίτησίν των ἐκ τοῦ Πανεπιστημίου, δὲν ἐγκατέλειψαν τὴν μελέτην, ἀλλ' ὅσα καὶ τὴν ἐπιστημονικὴν ἔβρυσαν. Ἡδὴ ἔχει παραδόξως εἰς τὴν δημοσιότητα ἀρκετὰς μελέτας του, ἡ δὲ παρούσα ἀναφέρεται εἰς τὴν ζωὴν δύο ἐπισκόπων τοῦ Ἐυρίπου. Ἐκ τούτων ὁ μὲν πρῶτος ἐξεῖνος κατὰ τὸν Θ' αἰῶνα, ὁ δὲ δεύτερος κατὰ τὸν ΙΓ'. Οὗτοι ἀν καὶ χωρίζονται διὰ διαστήματος χρονικοῦ ἡπειρωτικοῦ ἐκείνων, ἐν τούτοις ἔχουν τὸ ἐξῆς κοινὸν μεταξὺ των, ὅτι ἀνεπλάκησαν εἰς τὰς μετὰ τῆς Ρώμης ἐριδας, τὰς ἐξ ἀφορμῆς τοῦ Φωτιστικοῦ σχίσματος ἀναφανείσας.

Τοιοῦτρόπως ὁ σ. μᾶς δίδει τὴν εἰκόνα τῶν δύο αὐτῶν Ἰσραρχῶν καὶ τὰς περιπετείας, τὰς ὁποίας εἶχον εἰς τὴν ζωὴν των, ἐξ ἀφορμῆς τῶν ὡς ἀνω σχέσεων των μετὰ τῆς Ρώμης, ἐμφανίζων ὅσα μίαν περιπετιώδη ὄσον καὶ ἀνδιαφέρουσαν σελίδα τῆς ἱστορίας τῆς ἐκκλησίας μας κατὰ τοὺς Μέσους Χρόνους.

I. I. K.

★

Ἰωάννου Ὁ. Καλογήρου, διδάκτορος Θεολογίας καὶ Φιλοσοφίας, καθηγητοῦ τῆς Ἀνωτέρου Ἐκκλησιαστικοῦ Φροντιστηρίου Θεσσαλονίκης: α) Ἡ Ὁρθόδοξος Καθολικὴ Ἐκκλησία καὶ ἡ σύγχρονος Οἰκουμένη κίνησις, ἀνάτυπον ἐκ τοῦ περιοδικοῦ «Γρηγόριος ὁ Παλαμᾶς», Θεσσαλονικὴ 1951 καὶ β) Αἱ περὶ τῆς Ὁρθοδόξου Καθολικῆς Ἐκκλησίας ἀντιληψίσεις νεωτέρων Ρωμαϊκαθολικῶν Θεολόγων, ἀναισιμὸς ἐπὶ διδακτορικᾷ διατριβῇ, ὑποβληθεῖσα εἰς τὴν Θεολογικὴν Σχολὴν τοῦ Πανεπιστημίου Θεσσαλονίκης. Ἀθῆναι, 1951.

Εἰς τὴν νεωτέραν ἐποχὴν, ἡ σχέση τῆς Ἐκκλησίας μας πρὸς τὰς λοιπὰς Ἐκκλησίας, ἔγινε πολὺ στενὴ, τελευταίως δὲ ταῖνε· νὰ συστηματοποιηθῆ ἡ ὄλη ἐπικρῆ τῆς Ὁρθοδόξου Ἐκκλησίας μετὰ τῶν ἄλλων ἐπὶ μέρους Ἐκκλησιῶν. Καὶ κατὰ τοῦτο, καὶ ἡ μία καὶ ἡ ἄλλη μελέτη τοῦ κ. Καλογήρου ἀποτελοῦν πολύτιμον βοήθημα δι' ἐκείνους οἱ ὁποῖοι θὰ ἤθελον νὰ κατανοήσῃ ὅσον ἀφορᾷ καὶ τὴν «οἰκουμένην» ἐν γένει λεγομένην κίνησιν, καὶ, εἰδικώτερον, περὶ τῶν φρονημάτων τῶν ἀκροσώπων τῆς Ρωμαϊκαθολικῆς Θεολογίας ἐναντι τῆς ἡμετέρας Ἐκκλησίας.

Ἡ πλοῖσα βιβλιογραφία, τὴν ὁποίαν τόσον θαφιλῶς χρησιμοποιοῖ ὁ σ. καὶ τὴν ὁποίαν παραθέτει εἰς τὴν αἰνείσιμον ἐπὶ διδακτορικᾷ διατριβῇ του, εἶναι πολὺ βοηθητικὴ, καθ' ὅσον μετ' ἐξαιρετικῆς πληρότητος συγκεντρώνει ὁ σ. εἰς αὐτὴν ὅσα ἔχουν ἐπὶ τοῦ θέματος γραφῆ. Τοιοῦτρόπως ὁ σ. βοθητᾷ γενικώτερον τὸν Ἕλληνα μελετητὴν εἰς τὸ νὰ ἐλθῇ εἰς ἐπαφὴν καὶ μετὰ τῆς ἐπὶ τοῦ θέματος τούτου δημοσιευθέντα, ἐκ τῶν ὁποίων τὰ περισσώτερα ἀτυχῶς εἶναι ξενόγλωσσα.

I. I. K.

Μάρκου Σιώτου, καθηγητοῦ τοῦ Πανεπιστημίου τῆς Θεσσαλονίκης: α) Ὁ Σταυρὸς ὡς σφραγὶς τῶν Χριστιανῶν. Ἀνάτυπον ἐκ τοῦ περιοδικοῦ «Γρηγόριος ὁ Παλαμᾶς». Θεσσαλονικὴ, 1951. β) Εἰσαγωγὴ εἰς τὴν κριτικὴν τοῦ κειμένου τῆς Καινῆς Διαθήκης. Θεσσαλονικὴ, 1951. γ) Die Klassische und die Christliche Chirotonie in ihrem Verhältnis. Athen, 1951.

Εἰς τὸ πρῶτον ὁ σ. ἀποδεικνύει πόσον ἀρχαία εἶναι ἡ συνήθεια τῶν Χριστιανῶν, τὸ σημεῖον τοῦ Σταυροῦ. Παρακολουθῶν τὴν ὑπάρχουσαν ἀρχαίαν χριστιανικὴν φιλολόγιαν, ἀποδεικνύει ὅτι ἡ συνήθεια αὕτη φθάσει μέχρι τῶν πρῶτων περὶ ὁσῶν τῆς ἀρχαίας Ἐκκλησίας καὶ ἀπτεταί· σχεδὸν τῶν Ἀποστολικῶν χρόνων.

Εἰς τὸ δεύτερον β βιβλίον, τὸ ὁποῖον ἀσχολεῖται μὲ τὴν κριτικὴν τοῦ κειμένου τῆς Καινῆς Διαθήκης, ὁ σ. δίδει μίαν πληρεστάτην εἰκόνα περὶ τοῦ σκοποῦ τῆς κριτικῆς τῶν κειμένων γενικῶς καὶ εἰδικώτερον περὶ τῆς κριτικῆς τοῦ κειμένου τῆς Καινῆς Διαθήκης. Παρουσιάζει ὡσαύτως τὴν ἱστορίαν τῆς κριτικῆς τοῦ κειμένου κατὰ τὴν ἀρχαίαν Ἐκκλησίαν καὶ κατὰ τὴν νεωτέραν ἐποχὴν, καὶ τέλος τὴν σύγχρονον θέσιν τῆς κριτικῆς τοῦ κειμένου, ὡς ἐπίσης καὶ τὰς ἀνάγκας καὶ τὰς δυσχερείας τῆς ἐκτελέσεως τοῦ λεπτοῦ ὄσον καὶ σπουδαιωτάτου τούτου ἔργου. Διότι, ὅπως ὁρθῶς παρατηρεῖ ὁ σ., ἐφ' ἡ ἐργασία αὕτη δὲν πρέπει οὐδαμῶς νὰ ὑστερῆ ἀπὸ ἀπόψεως ἐπιστημονικῆς, ἐν τούτοις πρέπει νὰ ἐμπνέεται ἀπὸ ὅλον ἐκείνον τὸν βαθὺν σεβασμὸν, ὁ ὁποῖος ἀρμόζει εἰς τὸν Λόγον τοῦ Θεοῦ, ὁ ὁποῖος ἐν τῇ οὐσίᾳ του εἶναι αἰώνιος.

Τὸ τρίτον ἔργον τοῦ καθηγητοῦ κ. Σιώτου εἶναι ἡ διδακτορικὴ τὴν διατριβῇ, ἡ ἑποία εἶχεν ὑποβληθῆ εἰς τὸ Πανεπιστήμιον τοῦ Μαρκευόργου καὶ βᾶσει τοῦ ὁποίου ὁ καθηγητῆς Helder τοῦ ἀπένευεν τὸν τίτλον τοῦ διδάκτορος τῆς Φιλοσοφίας.

Εἶναι ἐξαιρετικῶς ἐμπεριστατωμένη μελέτη ἀποδεικνύουσα μίαν πλοῖσαν καὶ βεβαιωτὴν γνῶσιν τόσον τῆς θύραθεν ὄσον καὶ τῆς ἐκκλησιαστικῆς μας φιλολογίας, πρᾶγμα τὸ ὁποῖον, ἀτυχῶς, δὲν εἶναι τόσον σὺνήθες μεταξὺ τῶν νεωτέρων Ἑλλήνων Θεολόγων.

I. I. K.

★

Βασιλείου Κ. Εἰσάγωγος, τακτικοῦ καθηγητοῦ τοῦ Πανεπιστημίου Θεσσαλονίκης: Τὸ περιεχόμενον τῆς ἐπιστημονικῆς ἐργασίας ἐν τῇ Θεολογικῇ Σχολῇ. Ἀνάτυπον ἐκ τῆς ἐπιστημονικῆς Ἐπετηρίδος τῆς Θεολογικῆς Σχολῆς τοῦ Πανεπιστημίου Θεσσαλονίκης. Θεσσαλονικὴ, 1951.

Ὁ σ., μετὰ μίαν μακρὰν εἰσαγωγὴν, εἰς τὴν ὁποίαν ἀσχολεῖται περὶ γενικά θέματα, ὅπως «Τὸ ἐπιστητὸν καὶ ἡ ἔρευνα αὐτοῦ» καὶ «Ἡ ἔννοια τοῦ Πολιτισμοῦ καὶ ἡ ἔρευνα αὐτοῦ», εἰσέρχεται κατόπιν εἰς τὸ κυρίως θέμα του, τὸ ὁποῖον ἀφορᾷ τὴν ἐπιστημονικὴν ἔρευναν γενι-

κώτερον ἐν τῇ Θεολογικῇ Σχολῇ. Μὲ ἔδηγόν τὴν φιλοσοφικὴν διάθεσιν, ἣ ὅποια διακρίνει ὅλα τὰ μέχρι τοῦδε ἐκδοθέντα ἔργα τοῦ σ. ὁ ἀναγνώστης ἔχει τὴν εὐκαιρίαν νὰ παρακολουθήσῃ τὴν ἀνέλιξιν τοῦ θέματος, τὸ ὅποion, ὁμολογουμένως, εἶναι σπουδαῖον, ἀλλὰ, ὡς ἐκ τῆς φύσεώς του, ἀντικειμενικὸν ἐφάνηκε ὄχι τῶν πολλῶν.

Ἐν τούτοις, ἡ γενικεύσις τὴν ὅποιαν κατορθώθει ὁ σ. νὰ προσδώσῃ εἰς τὴν ἔσυνάν του, καθιστᾷ τὸ σύγγραμμά του ἐνδιαφέρον καὶ διὰ τὸ εὐρύτερον κοινόν, εἰς τρόπον ὥστε καὶ ἕνας γενικῆς μορφώσεως ἀναγνώστης νὰ εὐρίσκῃ πολλὰ τὰ ἐνδιαφέροντα διὰ τὴν γενικωτέραν κατάρτισίν του.

I. I. K.

★

Σοφοκλέους Δ. Αὐλῆ, καθηγητοῦ τῶν Παιδαγωγικῶν ἐν τῇ Ἑκπαιδευτικῇ Παιδαγωγικῇ Ἀκαδημίᾳ: Τὸ ἔκπαιδευτικόν πρόβλημα αὐτῶν Ἑλλήνων τῆς Ἀμερικῆς. Ἀθήναι, 1952.

Ὁ κ. Αὐλῆ, κατὰ τὸ διάστημα τῶν σπουδῶν του ἐν Ἀμερικῇ εἶχε τὴν πρωτοβουλίαν ὅπως ἀσχοληθῇ καὶ μὲ τὸ ἔκπαιδευτικόν πρόβλημα τοῦ ἀποδήμιου Ἑλληνισμοῦ. Εἰς σειρὰν ἀρθρῶν του, δημοσιευθέντων εἰς τὰς ἐκεί ἐκδομένους ἑλληνικὰς ἐφημερίδας καὶ εἰς δύο ὑπομνήματά του, τὸ ἔ. πρὸς τὸν Ἀρχιεπίσκοπον Ἀμερικῆς καὶ τὸ ἄλλο πρὸς τὸν Ἰπουργόν τῶν Θρησκευμάτων καὶ τῆς Ἑθνικῆς Παιδείας τῆς Ἑλλάδος, ἀναπτύσσει ἐν πλάτει τὰ προβλήματα τὰ ὅποια ἀναγράφονται μῆσα εἰς τὸ ἰδιότερον περιβάλλον, τὸ ὅποion δημιουργοῦν αἱ ἐκαὶ συνθήκαι διαδιδάσεως τῶν Ἑλλήνων.

Καὶ ἀξίζει νὰ μελετηθῇ, ὄχι μόνον ἀπὸ τοῦδε ἐκεῖ εἰς τοῦδε, ἀλλὰ καὶ ἀπὸ τοῦδε εἰς τοῦδε ἀσχολουμένων μὲ τὰ σχετικὰ ζητήματα, διότι ἐκεῖνος, ὁ ὅποιος δὲν ἔχει ὅτ' ὄψιν του τὰς ἐκεῖ ἐπικρατούσας εἰδικὰς συνθήκας, δὲν εἶναι δυνατόν νὰ ἀντιληφθῇ τὸ δλον ζήτημα, τὸ ὅποion, ἐν πάσῃ περιπτώσει, ἐνδ' ἀνάγκῃ ἐξ Ἰσου ὀλους τοὺς Ἑλληνας, καὶ τοὺς εἰς τὴν μητροπολιτικὴν Ἑλλάδα κατοικοῦντας, καὶ τοὺς ἀποδήμιους.

Ταχτοχρόνως ἀποτελεῖ ἕνα βοήθημα, τὸ ὅποion, *mutatis mutandis*, θὰ ἦτο χρῆσιμον ὄχι μόνον διὰ τοὺς εἰς τοὺς ἄλλὰ καὶ διὰ τοὺς λοιποὺς ἀποδήμιους Ἑλληνας, οἱ ὅποιοι πολλὰ θὰ εἶχον νὰ ἀρυσθῶν ἐκ τῆς μελέτης του.

I. I. K.

★

Dr. F. J. de Waele: *Antik Anatolië Brugder Beschaving tus-sen Osten en Westen*, (Ἡ ἀρχαία Ἀνατολή, γέφυρα πολιτιστικῶν ἀξιών μεταξὺ Ἀνατολῆς καὶ Δύσεως) 1952.

Ἐξ εὐρείας περιλήψεως εἰς ἀγγλικὴν γλῶσσαν, ἣ ὅποια προτάσσεται τοῦ ὅλου ἔργου τοῦ πολυτίμου φίλου τῆς χώρας μας καὶ διακρινόμενου ἐρευνητοῦ τῆς ἱστορίας τῆς καθ' ἡμᾶς περιοχῆς, καθηγητοῦ κ. F. de Waele, καθίσταται δυνατόν νὰ γίνονιν κοινόν κτῆμα τὰ

πορίσματα τῶν ἐρυνθῶν του καὶ εἰς τὸν κύκλον ἐκείνων οἱ ὅποιοι δὲν ἔχον τὴν δυνατότητα νὰ τὸ ἀναγώσωσιν εἰς τὸ πλῆρες ὀλλανδικόν κείμενον.

Εἰς τὴν εἰσαγωγὴν παρέχεται μία περιγραφή τοῦ ταξιδίου μέσῃ τῆς Μ. Ἀσίας μὲ τὰ ἰδιαιτέρα γεωλογικὰ χαρακτηριστικὰ τῆς, τοὺς δρόμους καὶ τοὺς ποταμοὺς τῆς, τὸν φυσικὸν πλοῦτον καὶ τὰ θηητριακὰ τῆς, τὰ μεταλλεύματά τῆς, τὰ δάση τῆς, τὴν οἰκοτεχνίαν καὶ τὴν ἐμπορικὴν τῆς δραστηριότητα. Παρὰλλήλως ἐκτίθενται συντόμως ἀρχαιολογικὰ καὶ ἱστορικὰ χαρακτηριστικὰ τῆς περιοχῆς ἐνθ' ὅν παραλείπεται νὰ ἀναφερθῶν τὰ σχετικὰ πρὸς τὸ γεωσιτικόν πρόβλημα. Εἰς τὸ κύριον μέρος τῆς πραγματικῆς ἐξετάζονται αἱ διαφοροὶ φιλολογικαὶ πηγαί, διδομένης ἰδιαιτέρας προσοχῆς εἰς τὰ ἀρχαιολογικὰ εὐρήματα, τὰ ὅποια ἀπακαλύθησιν διὰ τῶν ἀνασκαφῶν καὶ ἐρυνθῶν ἀπὸ τοῦ 19ου αἰῶνος καὶ ἐξῆς: Ἡ Βυζαντινὴ περίοδος, ὅπως καὶ τῆς Τουρκοκρατίας, παραλείπονται διὰ νὰ δοθῇ ὀλη ἡ προσοχὴ εἰς τὸ κύριον θέμα τῆς πραγματικῆς, εἰς τὸ νὰ δειχθῇ δηλαδὴ ὅτι ἡ Μ. Ἀσία ἀπετέλεσεν ἀνεκάνθη τὴν γέφυραν μεταξὺ τῆς Ἀνατολῆς καὶ τῆς Δύσεως εἰς πάντα τὰ θέματα, εἴτε ταῦτα ἀναφέρονται εἰς πολεμικὰ γεγονότα εἴτε εἰς τὴν καθόλου πολιτικὴν ἐξέλιξιν.

I. I. K.

★

Βυζαντινοὶ Ναοὶ τῆς Πόλεως. Ἐκδόσεις ἡθικοθρησκευτικοῦ περιορικοῦ «Φῶς». Ἐκδίδονται σ' ἕναν ὄρωτο, μικρὸν σχήματος, τόμο οἱ μελέτας τοῦ κ. Φρ. Δαπόλα πὸς εἶχον δημοσιευθῆ στο «Φῶς», μὲ μίαν ἄλλη, γενικωτέρω, γιὰ τὴν βυζαντινὴν τέχνην καὶ μὲ σχετικὰς φωτογραφίας.

★

Φιλ. Β. Σπηλιώτη, Γυμνασιάρχου - Μαθηματικῶ: Συμπληρώματα Ἀλγέβρας. Τόμ. Α' σελ. 129, Ἀθήναι 1952.

Περ ἔχει πλῆθος ἐνδιαφερόντων ζητημάτων τὰ ὅποια εἶναι ἀπαραίτητα διὰ τοὺς κίταρτιζομένους διὰ τὰς Ἀνωτάτας Σχολὰς τοῦ Κράτους.

★

Ἀρχιμ. Τιμοθέου Παπαμιχαήλ Σ. Χ. «Μὲ τὸ φίλο τῆ: καρδιάς μου» (Σκέψεις - αἰσθήματα - ἀποφάσεις). Θεσσαλονίκη 1952.

★

Κωνστ. Γ. Διαμαντοπούλου: «Διογραφικὴ Οἰκονομικὴ Γ' Διογραφικὴ Οἰκονομικὴ Κοινωνιῶν» 1952.

★

Πιέρ Μωριακ: «Ἡ Νίκη τῆς Ἀγάπης». μυθιστόρημα. Μετάφρ. Θ. Χαλαράμπη.

★

Μεθοδίου Κοντοσταύου, Μητροπολίτου Κερκύρας καὶ Παξῶν: Ἐγκύκλιος πρὸς τὸν Ὁρθόδοξον ἱερὸν κλῆρον καὶ τὸν λαὸν τοῦ

Νομῶ Κερκύρας, καὶ γενικῶς πρὸς τὴν σεβαστὴν ἑλληνικὴν ἱεραρχίαν καὶ τὸν ἑλληνικὸν λαόν, καὶ διαμαρτυρία κατὰ τῶν ἐπιδιώξεων, ἐξομήσεων καὶ ἐπεμβάσεων τοῦ Ρωμαϊοπατισμοῦ εἰς τὴν Ἑλλάδα. Ἐκδόσεις Β' βελτιωμένη μετὰ προσθηκῶν. Ἀθήναι 1952.

★

Θεοδώρου Ξύδη: Ἰδιόμειλα καὶ Προσόμοια τῶν Αἰνῶν. Ἀθήναι 1952.

★

Εὐλογίου Κουρίλλα, Μητροπολίτου Κορυθαῶς καὶ καθηγητοῦ Πανεπιστημίου: Πατριαρχικὴ Ἱστορία.—Τὸ Οἰκουμενικὸν Πατριαρχεῖον.—Ὁ ἀγὼν ὑπὲρ τῶν προνομίων.—Θέσις.—Τὸ αὐτοκέφαλον τῆς Ἑλληνικῆς Ἐκκλησίας.—Ἡ πολιτειαρχία.—Ἄρσις. (Τόμος Α'). Ἀθήναι 1951.

★

Ε. Α. Πετράκη, Διευθυντοῦ τοῦ Λυκείου «Ὁ Κοραΐς»: Ὁ Ἀπόστολος Παῦλος καὶ ἡ Κρήτη. Ἡράκλειον Κρήτης 1951.

★

Γεωργίου Α. Χατζηαντωνίου, ποιμὸς τῆς Β' Ἐδαγγελικῆς Ἐκκλησίας Ἀθηνῶν: Αἱ ἐπτὰ Ἐκκλησιαί τῆς Ἀποκαλύψεως. Ἀθήναι 1951.

★

Τζάννου Γουγουτά, ἱερέως, Mansfield, Ohio, U.S.A., Ψυχοφελὲς βιβλίον ἡ χαρὰ τῶν Ἀγγέλων. Ἐκδόσεις Ἀγοραϊτικῆς Βιβλιοθήκης. Βόλος 1951.

★

Διονυσίου Χαραλάμπους, Μητροπολίτου Δήμου: Ἡ ἱερουσόνη κατὰ τὸν Ἰ. Χρυσόστομον. Δήμος 1952.

★

Κωνστ. Λευκωσιάτου, Διευθύνοντος τὴν Ἱερατικὴν Σχολὴν «Ἀπόστολος Βαρνάβας»: Ἐλεγχος τῶν χιλιαστῶν ἢ μαρτύρων τοῦ Ἰεχωβά. Ἐκδόσεις Γραφείου «Θρησκευτικῆς Διαφωτίσεως» τῆς Ἀρχιεπισκοπῆς Κύπρου. Λευκωσία 1952.

★

Κωνστ. Γρυμπογιάννη, πτυχιόχου Φιλοσοφικῆς Σχολῆς: Ἐκθέσεις ἰδεῶν - Γνωμικά. Ἄρσις 1952.

★

Ἰωάννου Γρ. Τιμαγιένους, Θεολόγου - Καθηγητοῦ τῆς Ἀναργυραίου καὶ Κοργιαλεναίου Σχολῆς Σπυριδίων: Ἰσρά Μονὴ τῆς Θεοτόκου τῶν Κλειστών. Ἀθήναι 1952.

★

Τὰ κλειδιά τῆς Βασιλείας τῶν Οὐρανῶν, ὑπὸ Γ. Ο. Ἀλεξάνδρου 1950.

Λεωνίδα Οὐσπένσκη, καθηγητοῦ τῆς εἰκονογραφίας εἰς τὸ Ὀρθόδοξον Ρωσικὸν Ἰνστιτούτον τῆς Γαλλίας: Ἡ Εἰκόνα (λίγα λόγια γιὰ τὴν δογματικὴ ἔννοιά τῆς). Μεταφρ. Φώτη Κόντογλου. Ἀθήναι 1952.

★

Κωνστ. Κουσαῆ, Δικηγόρου: Ἡ φαυλοκρατία. Ἀθήναι 1952.

★

Ρούλας Παπαδημητρίου: Παναγία Σουμλαῖ (Θρύλοι καὶ ἱστορία, 350· 1952).

★

Ἑλληνικὴ Ραδιοφωνία. Ἐκδόσεις τῆς Ὁργανώσεως «Ραδιο-Καραγιάννη». Ἀθήναι 1952.

★

Βασ. Ι. Κραφίτη: Ἀστροφυσικὴς (ποιήματα). Ἰωάννινα 1952.

★

Πέτρος Γ. Βάλληνης, Καθηγητοῦ τοῦ Πανεπιστημίου Θεσσαλονίκης: Σκέψεις περὶ τῆς ἀναδιοργανώσεως τῆς νομικῆς διδασκαλίας. Θεσσαλονίκη 1952.

★

Ἐδαγγελίας Κ. Φραγκάκι: Ἡ Ὅσια Φιλοθέη. Ἀθήναι 1952.

★

Μιχ. Β. Κυριακάκη: Οἱ ἐπτὰ λόγοι τοῦ Χριστοῦ ἀπὸ τοῦ Σταυροῦ. Ἐκδόσεις «Φωνῆς τοῦ Ἐδαγγελίου». Ἀθήναι.

★

Ἀρχιερατικὸν Ἰωβιλαῖον ἐπὶ τῇ τεσσαρακονταετῇ ἀρχιερατικῇ τοῦ Σεβ. Μητροπολίτου Φθιώτιδος Ἀμβροσίου. Ἀθήναι 1951.

★

Π. Α. Ἀντωνοπούλου, τ. Διευθυντοῦ Παιδαγωγικῆς Ἀκαδημίας: Ἡ διακήρυξις τῶν ἀνθρωπίνων δικαιωμάτων ὑπὸ τῆς Γεν. Συνελεύσεως τοῦ Ο.Η.Ε. Θεσσαλονίκη 1950.

★

Π. Α. Ἀντωνοπούλου, τ. Διευθυντοῦ Παιδαγωγικῆς Ἀκαδημίας: Τὸ Ἑλληνικὸν Σχολεῖον καὶ τὸ πρόβλημα τῆς συνεννόησεως καὶ συνεργασίας τῶν λαῶν. Ἡ Unesco. Θεσσαλονίκη 1952.

★

Ἀθ. Κομίνη: Συναγωγή ἐπιγραμμάτων εἰς τοὺς τέσσαρας Ἐδαγγελιστάς. Ἀθήναι 1951.

★

Κ. Παπαπαναγιώτου, Γυμνασιάρχου: Ἡ σύγχρονος κοινωνία καὶ ὁ θεολόγος. Ἀθήναι.

ΕΠΙΣΤΟΛΑΙ

ΜΑΡΤΥΡΙΑΙ ΔΥΟ ΦΥΣΙΚΩΝ

'Αγαπηταί «'Ακτινές»

Προσφάτως μόλις εξέλιπε μία επιστημονική φυσιογνωμία της 'Αμερικής. Πρόκειται περί του διακείμενου αστρονόμου, διευθυντοῦ τοῦ μεγάλου 'Αστεροσκοπεῖου τοῦ Lick, καθηγητοῦ Robert G. Aitken, ὁ ὅποιος, λόγῳ τῶν πολλῶν τοῦ επιστημονικῶν ἐργασιῶν εἶχε τιμηθῆ μετὰ πολλά μετάρλια, ἦτο δὲ καὶ ἐπίτιμος διδάκτωρ ἢ Πανεπιστημίων.

'Ἦτο ὁμοῦ καὶ ὄντως πνευματικὸς ἄνθρωπος. 'Ἦδη ἀπὸ τὸ 1934 εἶχεν ἐκφράσει τὰς θρησκευτικὰς του πεποιθήσεις εἰς ὁμιλίαι καὶ δημοσιεύματα, ὅπως ἀργότερον τὸ 1937 καὶ τὸ 1948, ἐπὶ τότε συμμετείχε καὶ αὐτὸς εἰς τὴν χορείαν τῶν επιστημῶν, οἱ ὅποιοι ἐξεδήλωσαν τὴν ἐπιδοκιμασίαν των διὰ τὴν γνωστὴν Δήλωσιν τῆς ἑλληνικῆς «Χριστιανικῆς Ἐνώσεως Ἐπιστημῶν». «'Ανέγνωσα πολλάκις τὴν Δήλωσιν μετὰ προσοχῆς καὶ εἰμαι εὐτυχῆς δυνάμενος νὰ εἶπω ὅτι ἐβρίσκομαι ἐν πλήρει συμφωνίᾳ πρὸς τὰ ἐκτιθέμενα συμπεράσματα. Οἱ ἡγήται εἰς τὴν επιστημονικὴν ἐργασίαν καὶ σέφιν εἶναι πεπεισμένοι ὅτι ἡ ἀληθὴς ἐπιστήμη πρέπει νὰ βασισθῆ ἐπὶ πνευματικῶν θεμελιῶν. Κατ' ἄλλον τρόπον δὲν δυνάμεθα νὰ προσανατολισθῶμεν εἰς τὸ σῶμα».

'Ἐξ ἄλλου τὴν 17ην Ἰουλίου συνεπληρώθησαν 40 ἔτη ἀπὸ τοῦ θανάτου τοῦ μεγάλου Γάλλου μαθηματικοῦ, φυσικοῦ καὶ φιλοσόφου Henri Poincaré. Ἐργασθεὶς ὁδοῦ εἰς πολλὰ πεδία τῶν Μιθηματικῶν, τῆς Ἀστρονομίας καὶ τῆς Φυσικῆς, ἀνεδείχθη συγγρόνως καὶ ἕνεκ ἀπὸ τοῦ κυριωτέρου ἐκπροσώπου τῆς θετικῆς φιλοσοφίας.

Εἰς τὰ βιβλία του: «'Επιστήμη καὶ ὑπόθεσις», «'Ἡ ἀξία τῆς Ἐπιστήμης» καὶ «'Επιστήμη καὶ Μέθοδος» ὁ Poincaré θίγει αὐτὰς ταύτας τὰς ἀρχὰς καὶ τὰ θεμέλια τῆς ἐπιστήμης καὶ τῆς γνῶσεως. Ἐυχαθῆς, ὅσον ὄλιγοι, εἰς τὴν ἔρυσαν τῆς ἀληθείας ἡχθῆ κατ' ἀρχὰς εἰς τὸν ἀγνωστικισμόν, τὸν ἵπτον καὶ ἐγκατέλειψε ὁδοῦ τὸ πνεῦμα του δὲν ἀνεπαύετο εἰς αὐτόν. «'Ἡ ἀναζητήσις τῆς ἀληθείας, ἔγραψε, πρέπει νὰ εἶναι ὁ σκοπὸς τῆς ἐνεργητικότητός μας. Εἶναι τὸ μόνον τέρας τὸ ἀξίον ταύτης. Ἄμφιδόλως, ὀφείλομεν κατὰ πρόωτον νὰ προσπαθῶμεν νὰ ἐλαφρύνωμεν τὸν ἀνθρώπινον πόνον, ἀλλὰ πρὸς τί; Τὸ νὰ μὴ ὑποφέρωμεν ἀποτελεῖ ἀρνητικὸν ἰδεῶς, τὸ ὅποιον θὰ ἡδύνατο νὰ ἐπιτευχθῆ ἀραχέστερον διὰ τοῦ ἐκμηδενισμοῦ τοῦ κόσμου. Ἄλλ' ἡμεῖς θέλωμεν νὰ ἐλευθερωθῆ ὁ ἄνθρωπος ἀπὸ τὰς ὀλικῆς φροντίδας, διὰ τὰς δυνάμεις νὰ χρησιμοποιοῖν τὴν ἐλευθερίαν του εἰς τὴν σπουδὴν καὶ τὴν θεωρίαν τῆς ἀληθείας».

Καὶ ἄλλαχ ὅ, ἔγραψε: «'Ἡ Ἐπιστήμη δὲν ᾔνυται νὰ εἶναι εἰς ἀντίθεσιν πρὸς τὴν ἠθικὴν. Ἡ ἠθικὴ καὶ ἡ ἐπιστήμη ἔχουν ἰδίαις περιοχὰς

αἱ ὅποια ἀπτονται ἀλλήλων ἀλλὰ δὲν διεισθύνου ἢ μία εἰς τὴν ἄλλην. Δὲν δύνανται νὰ ἀντιτίθενται, διότι δὲν συναντῶνται. Δὲν δύνανται νὰ ὑπάρξῃ ἐπιστήμη ἀνῆθικος, ὅπως δὲν δύνανται νὰ ὑπάρξῃ ἐπιστημονικὴ ἠθικὴ».

Τὴν ἡμέραν τοῦ θανάτου, ὁ ἀκαδημαϊκὸς Paul Painlevé, ἔγραψε μετὰξὺ ἄλλων: «Σήμερον ἐφ' ὅλης τῆς γῆς αἱ μερικαὶ χιλιάδες τῶν σοφῶν, τῶν ἐρυσνητῶν, τῶν ἀφειρωτῶν, οἱ ὅποιοι παρακολούθουν τὴν αἰώνιον πάλην τοῦ ἀνθρωπίνου γένους πρὸς τὸ μυστήριον, πρὸς τὸ ἄγνωστον, πρὸς τὴν ἐπαναστάτιδα ὄλην, θὰ δεχθῶν τὴν εἰδήσιν τοῦ θανάτου ὡς προσωπικὸν πένθος, ὡς μίαν ἐλάττωσιν τῆς ἀνθρωπίνης δυνάμεως. Ὁ H. Poincaré ἦτο ὁ ἀληθὴς ῥῶν ἐγκέφαλος τῶν θετικῶν ἐπιστημῶν· μαθηματικὰ, ἀστρονομία, φυσικὴ, κοσμογονία, γεωδοσιαία, πάντα τὰ περιέλαβεν, εἰς πάντα εἰσέδυσεν, εἰς πάντα ἐνεδύθησεν».

'Ἐκτοτε παρήλθον τσσαράκοντα ἔτη καρποφόρου ἐπιστημονικῆς δράσεως, ἡ ὅποια ὀδηγεῖ πλέον ἀσφαλῶς τοὺς ἐρυσνητὰς εἰς τὰ μεταφυσικὰ πεδία καὶ εἰς τὴν θετικὴν δημιουργίαν. Εἰς τοῦτο συνέβαλεν ἀναμφιβόλως κατὰ πολὺ καὶ ὁ πολὺς Henri Poincaré.

Μετ' ἀγάπης
ΔΗΜ. ΚΩΤΣΑΚΗΣ

ΜΙΑ ΚΑΙΝΟΥΡΓΙΑ ΣΤΑΤΙΣΤΙΚΗ ΣΤΗΝ ΑΜΕΡΙΚΗ

'Αξιότιμοι κ. Διευθυντά.

Μία πρωτότυπη ἀναπόκρισις τοῦ John E. Gibson δημοσιεύθηκε στίς 29 Μαρτίου 1952 σὸ περιοδικὸ «This Week» τοῦ Σικάγου. Ἐχει τὸ χαρακτηριστικὸν τίτλο ὁ «Θεὸς στίς Ἦνωμ. Πολιτεῖς» καὶ εἶναι μιά πολὺτιμη συμβολὴ στὴ στατιστικὴ σφυγμομέτρησι τῆς κοινῆς γνώμης γύρω στὰ σύγχρονα ζωτικὰ προβλήματα τῆς πίστεως.

Τὸ Ἄμερικανικὸ Ἰνστιτοῦτο Δημοσίας Γνώμης, ὕστερα ἀπὸ μίαν εὐρυτάτη ψηφοφορία σ' ὅλα τὰ κοινωνικὰ στρώματα, ἐδείξε ὅτι τὰ 9/10 τῶν Ἄμερικανῶν πιστεύουν σὸ Θεὸ. Ἄρκετο ἀπὸ τοὺς ὑπολοίπους δὲν ἔχουν ἀποκρυσταλλῶσαι γνώμη καὶ μόνον ἕνας σφιδεῖσκατὸ εἶναι ἐνσυνείδητα ἄθεος. Παρόμοιαι ψηφοφορίαι εἶχαν γίνεαι καὶ σ' ἄλλαις χώραις. Τ' ἀποτελέσματά τους δημοσιεύθησαν τὸ 1948 κατὰ σειρά πωτεραιότητος. Ἡ Βραζιλία ἐρχόταν πρώτη—96% τῶν κατοίκων τῆς πίστευαν σὸ Θεὸ. Ἡ Ἀυστραλία δευτέρα μετὰ 95%. Ὁ Καναδὰς τρίτος καὶ αἱ Ἦνωμ. Π.λ.τεταί τετάρτη μετὰ 94%. Ἡ Νορβηγία 84%, ἡ Φιλιππῆναι 83%, ἡ Σουηδία, ἡ Δανία καὶ ἡ Ὀλλανδία 80%. Περισσότερο σκεπτικιστικὴ ἦταν ἡ Γαλλία ποὺ μόνον τὰ 66% τοῦ πληθυσμοῦ τῆς πίστευαν.

Ὁ Gibson μὰς πληροφορεῖ: τὰ ἀποτελέσματα καὶ ἄλλων σφυγμομετρήσεων ποὺ εἶναι πάνω σὲ θεωρητικὰ θέματα τῆς πίστεως, ὅπως εἶναι, πόσοι πιστεύουν στὴν ἀθανασία τῆς ψυχῆς, πῶς

δ' λαός φαντάζεται τὸ Θεὸ κ. ἄ. Δὲν ἀρκεῖται ὁ μὴ οὐ αὐτὰ. Ἀγαπᾶται περισσότερο τὰ διδιδε σατιστικῆς ἀπαντήσεως πᾶνω εἰς πρακτικώτερα θέματα, αὐτὸ δὲ ἀκριβῶς κἀμνεὶ σιὸ μνημονευθῆν δημοσίευσμα τοῦ. Στὸ ἐρώτημα π. χ. σὲ πόση εἶναι ἡ πίστις στὸ Θεὸ ἐπιδρᾶ στὴν καθημερινὴ ζωὴ τῶν ἀνθρώπων, ὁ Ἀμερικανὸς δημοσιογράφος μᾶς κατατοπίζει μὲ σύγχρονες ἐρευνᾶς. Οἱ ψυχολόγοι τοῦ Κολλεγίου τοῦ Newberry ὄψτερα ἀπὸ μιὰ εὐρυτάτη ἐρευνα σὲ φοιτητὰς καὶ φοιτήτριες καθολικῶν, προτεσταντικῶν καὶ λαϊκῶν Πανεπιστημίων, κατέληξαν στὸ ἐξῆς συμπέρασμα: Τὰ 61 0/0 τῶν νέων αὐτῶν νοιώθουν πολὺ βαθειὰ τὴν ἐπίδραση ποὺ ἔχει ἡ πίστις στὴν καθημερινὴ ζωὴ τους.

Οἱ ἐρευνῆται τοῦ Πανεπιστημίου τοῦ Princeton συνεκέντησαν πολυπληθεῖς ἀπαντήσεις πᾶνω στὸ ἐρώτημα γιὰτὶ ὁ λαὸς προσεύχεται; Οἱ μισοὶ ἀπὸ αὐτὰς δείχνουν ὅτι ἡ προσευχὴ θεωρεῖται τὸ τελευταῖο καταφύγιον — εἰαν ὄλα τ' ἄλλα ἀποτυγχάνουν. Οἱ ἄλλες μισοὶ δείχνουν ὅτι ἡ προσευχὴ θεωρεῖται ὡς ἡ μέσο ψυχικῆς εἰρήνης, σταθερότητος καὶ ἀνακουφίσεως ἀπὸ τῆς συγκρούσεως.

Στατιστικὰ ἀποτελέσματα διαφέρουν ἐρευνῶν μᾶς πιστοποιοῦν γράφει, τὸ γνωστὸ γεγονός ὅτι ἡ νεότης εἶαι ἡ πρὸ εὐματίεσθι ἡλικία. Οἱ ἐπιστήμεις τοῦ Πανεπιστημίου τῶν Συρακοῦσων (H.P.) μᾶς διδίδουν τ' ἀποτελέσματα τῆς ἐρεῦνης τῶν μετὰ 12 εἰς 18 ἐτῶν: Τὰ 70 0/0 τῶν παιδῶν ἡλικίας 12 ἐτῶν ἐπίστευαν ὅτι ὁ Θεὸς μᾶς παρακολουθεῖ καὶ θὰ μᾶς τιμωρῆσθι ἢ ὅτι κάθε λέξις τῆς Ἀγ. Γραφῆς εἶναι ἀληθινή κλπ. Ὅταν ὁμοῦ εἶναι 18 ἐτῶν, τὰ 2/3 δὲν ἐπίστευαν πᾶ ὡς αὐτὰς τῆς ἀλήθειας, τὸ ἀντίθετο ὁμοῦ σὺ ἐβῆ μὲ ζητήματα τοῦ πρακτικοῦ χριστιανισμοῦ Τὰ 74 0/0 τῶν παιδιῶν ἡλικίας 12 ἐτῶν ἐπίστευαν στὴν ἐπίδραση τῆς προσευχῆς, ἐνῶ τὰ 83 0/0 τῶν παιδιῶν ἡλικίας 18 ἐτῶν διακήρυξαν ὅτι «ἡ προσευχὴ εἶναι πηγὴ ἰσχυροῦ ἐν καιρῷ δοκιμασίας».

Στὸ ζήτημα τοῦ ἐκκλησιασμοῦ ὁ Gibson ἰσχυρίζεται, ὅτι στικτικῶν. ὅτι τὰ 42 0/0 τῶν Ἀμερικανῶν πηγαίνου στὴν Ἐκκλησίαν τοῦλάχιστον μᾶ φορά τὴν ἐβδομάδα. Τὰ 22 0/0 πηγαίνου 1-3 φορές τὸ μῆνα καὶ τὰ 17 0/0 δὲν πηγαίνου ποτὲ στὴν ἐκκλησίαν.

Τὰ πολὺτα μὲν αὐτὰ στατιστικὰ στοιχεῖα γεννοῦν στὸν καθένα μᾶς μιὰ σκέψη καὶ ἓνα πόθο. Τὸν πόθο νὰ δοῦμε καὶ στὴν Πατρίδα μᾶς παρόμοιες ἐρευνᾶς. Τ' ἀποτελέσματα τοὺς θὰ εἶναι πολὺ πρὸ χρησίμου ἀπὸ τὰ ἀποτελέσματα τῶν διαφόρων «δικηγοριῶν» ποὺ γίνονται ὡς τώρα, καὶ τὸ σπουδαιότερο, θὰ εἶναι ἀσφαλῶς πρὸ... ἐλπιδωφόρα.

Μετὰ τιμῆς
I. ΕΡΜΩΝΙΚΟΣ

“ΤΟ ΑΜΑΡΤΗΜΑ ΤΟΥ ΔΙΚΑΣΤΟΥ,” ΚΑΙ ΤΟΥ ΔΙΚΗΓΟΡΟΥ

Ἀγαπηταί «Ἀκτινές»,

Ἐπιθυμῶ, ὅπως ὁ ἄγνωστός μοι «Οὐ τις» διὰ τὸ μετὰ πολλῆς λεπτότητος καὶ βαθειὰς πα-

ρατηρήσεως χρονογράφημά τοῦ «Τὸ ἀμαρτήμα τοῦ Δικαστοῦ», δεχθῆ ἑσπρὰ καὶ εὐκρινῆ συγγραφήν, δικηγοροῦ ἀπὸ ἡμῶσιν καὶ πλῆθυν αἰῶνος διακονούντων ἄνευ διακοπῆς ἐνώπιον τῶν ἐν Ἀθήναις Δικαστηρίων. Τὸ ὡς ἄνω δημοσίευσμα ἐπανέμειν εἰς τὴν μνημὴν μου πληθὺν παρομοίαν καὶ παρεμφερῶν περιπτώσεων. Μία τούτων ἡ ἐξῆς:

Ζεῖθος νεαρῶν οὐζῶν ἐπέμειν νὰ διαζευχθῆ χωρὶς νὰ ἐπαρῆ ἀξιόλογοι αἰτία διαζυγίου. Μάτην ἐπέμειν δι' ἄλλοπαλλήλων νεομικῶν συμβουλῶν καὶ ἐντόνων προσπαθειῶν νὰ ἐπέλθῃ συμβιβασμοί, πλὴν οὐδὲν ἐπέτυχον. Ἐθεώρουν τὴν ἀποτυχίαν μου αὐτῶν ἐν ἀπὸ τὰ ἐπαγγελματικὰ ἀμαρτήματα μου. Ὅταν τέλος ἀνεκάλωσα εἰς τοὺς μέγροι διαπληκτισμῶν ἀντιδικήσαντας συζῶναι, ὅτι τὸ διαζύγιον ἐδοῦν ὀριστικῶς δι' ἀποφάσεως τοῦ Δικαστηρίου, εἶδον μετ' ἐκπλήξεώς μου τούτους νὰ ἐναγκαλιζονται ἀμοιβαίως μετ' ἐνθουσιασμοῦ, καὶ ἀφοῦ μὲ ἠχαριστήσαν ἀπῆλθον, ἔκτοτε δὲ ἔζησαν μέχρι τελευταίας πνοῆς τῶν ἐν πλήρει ἀμοιβαίᾳ ἀφοσίωσει καὶ ἀγάπῃ!

Προσεπάθησα καὶ ἔμαθον ἐν τῷ μεταξῷ ὅτι αἰτία τοῦ διαζυγίου ἦτο, ὅτι ἡ οὐζῶν ἐν σιγμῇ ὀργῆς εἶχεν ἀπειλήσει τὸν οὐζῶν τῆς μετὴν φράσιν «Θὰ σὲ χωρίσω». Οὕτως δὲ ἐπίσης ἐν ὀργῇ ἔπευσε ν' ἀπαντήσθι: «Ἐλοὶ ἀνίκανη νὰ τὸ ἐπιτύχῃς. Ἐγὼ θὰ σὲ χωρίσω».

Ὅπως ἀληθῆς ὀλισθήματα καὶ ἀμαρτήματα θὰ ἀπέφευγον ὁ ἀνθρώπος ἀν κατάρθων νὰ ἀπομακρύνῃ ἐν τῷ βίῳ του τὴν ὀργήν, ἔσπρ δύναται νὰ ἐπιτύχῃ, ἐάν ἔχῃ ἀδιαλείπτως ἐν τῇ μνήμῃ του τοὺς ἰσχυροὺς τοῦ Χριστοῦ λόγους: «Μακάριοι οἱ πραεῖς...»

Μετὰ τιμῆς καὶ ἀγάπης
ΝΙΚ. ΧΑΪΝΗΣ

“ Η ΟΡΘΟΔΟΞΟΣ ΛΑΤΡΕΙΑ ..

Ἀγαπηταί «Ἀκτινές».

Ἀδημοσιεύοντες αὐτὸ τὸ μικρὸν βιβλίον, θὰ ἠθέλωμεν νὰ βοηθήσωμεν τοὺς Ἀκτινορρέθμους Καθολικοὺς, ν' ἀνακαλύψουν τὸν πλοῦτον καὶ τὴν λαμπρότητα τοῦ Λειτουργικοῦ κεμένου τῆς Ὁρθοῦ Ἐκκλησίας, ὅπως τοῦτο ἐκτίθειται ἐν τῇ Βυζαντινῇ Λειτουργίᾳ τοῦ ἁγίου Ἰωάννου τοῦ Χρυσοστόμου...»

Μὲ αὐτὴν τὴν εἰσαγωγὴν ἀρχίζει τὸ βιβλίον του—La Divine Liturgie de Saint Jean Chrysostome— ἡ Γάλλος ἱερεὺς καὶ καθηγητῆς τοῦ Καθολικοῦ Σεμιναρίου τῆς Λίλλης, Henri Desmetre. Ἐπανειλημμένως εἶχα τὴν εὐκαιρίαν νὰ συνομιλήσω μὲ Ἀκτινοὺς, Κληρικῶς καὶ Λαϊκοὺς, γύρω ἀπὸ τὴν ἡμετέραν Ὁρθόδοξον Ἀνατολικὴν Λειτουργίαν, ἰδιαίτερος δὲ τελευταίως, εἰς ἀφορμῆς τῶν, εἰς προηγούμενα ταύχῃ τῶν «Ἀκτινῶν» δημοσιευθέντων ἄρθρων, περὶ τῆς Ὁ.θ.δ.ξ. Λατρίας τοῦ οὐρανοῦ καὶ καθηγητοῦ κ. Π. Τρεμπέλα. Θὰ ἠθέλω νὰ μὴν ἐπεκταθῶ πολὺ, ἀναφέρων ἐδῶ τὰς ἐπὶ μέρους αὐτὰς γνώμας, σκέψεις καὶ κρίσεις τῶν διαφόρων κληρι-

κῶν καὶ λαϊκῶν τῆς Δυτικῆς Ἐκκλησίας, αἱ ὁποῖαι καὶ θύναται νὰ συνοψισθοῦν εἰς τρεῖς μόνον λέξεις :

«Θάμβος, ἔκστασις» καὶ «ἐνθουσιασμός», μὲ τὸ σχετικὸν περιεχόμενον τῶν ὁποίων καταλαμβάνονται οὗτοι, δταν παρυσρῖσκονται εἰς Ὁρθόδοξον Δειτουργίαν. Ἐντεθθεν καὶ ἀρκοῦμαι εἰς τὸ νὰ ἀναφέρω μόνον τὴν συνοπτικὴν μὲν, ἀλλ' εἰλικρινῆ καὶ ἀξίαν πολλῆς προσοχῆς, δημοσιευομένην γνῶμην τοῦ ὡς ἄνω ξένου ἱερέως καὶ καθηγητοῦ, ὁστις εἶχε καὶ τὴν εὐγενῆ καλωσύνην νὰ μοῦ δώσῃ καὶ τὸν συναποστελλόμενον, λίαν χαρακτηριστικὸν πίνακα, μὲ τὸν ὁποῖον ἀφ' ἐνὸς μὲν, θέλει νὰ ἐκφράσῃ τὴν ἀνάδρασιν τοῦ ἀνθρώπου πρὸς τὸν Θεὸν καὶ τὴν καθέσθον τοῦ Θεοῦ πρὸς τοὺς ἀνθρώπους, διὰ τοῦ Κυρίου Ἰησοῦ ἐν τῇ Θεῖᾳ Δειουργίᾳ, ἀφ' ἑτέρου δέ, ν' ἀντιπαραβάλλῃ τὴν Ὁρθόδοξον Δειτουργίαν πρὸς τὴν Δυτικὴν τοιαύτην, διὰ νὰ καταδειχθοῦν αἱ ὁμοότητες καὶ ἡ συγγένεια τῶν δύο Δειτουργιῶν.

Γράφει, λοιπόν, ὁ ἐν λόγῳ συγγραφεὺς : οἱ δημοσιευόμενοι ὕμνοι — πρόκειται περὶ τῶν λειτουργικῶν ὕμνων, τοὺς ὁποίους ἐκθέτει εἰς τὸ βιβλίον του — καὶ αἱ λαϊκαὶ ἄρμονίαι, θὰ βοηθήσουν τοὺς πιστοὺς τῆς Δυτικῆς Ἐκκλησίας, νὰ κατανοήσουν τὸ κάλλος τοῦ ἀνατολικοῦ θρησκευτικοῦ ὕμνου· καὶ θὰ ἐθεώρουν ἑμαυτὸν εὐ-

τυχῆ, ἐὰν ἡ δημοσίευσίς τοῦ λειτουργικοῦ κειμένου τῆς Ἀνατολικῆς Ἐκκλησίας, ἐπιτρέψῃ εἰς τοὺς Δαιτυρορρῆθμους πιστοὺς νὰ συμμετέχουν πραγματικῶς τῆς Ὁρθοδόξου Ἀνατολικῆς Δειτουργίας, ὁσάκις παρυσρῖσκονται ἐν αὐτῇ, νὰ προσεύχονται μὲ κατάνυξιν, νὰ νοιώσουν, οἱ ἀληθεῖς χριστιανοί, τὴν παγκόσμιον σημασίαν τῆς Δειτουργίας ταύτης, καὶ νὰ μὴν παρακολουθοῦν αὐτήν, ὡς ἀπλῆς περίεργοι ἢ καὶ ὡς ἐρασιτέχνηαι διὰ τὴν ξένην πρὸς αὐτοὺς μουσικὴν αὐτῆς...

Ὅθω πως βλέπουν, καὶ τοιουτοτρόπως ἐκφράζονται περὶ τῆς ἡμετέρας Ὁρθοδόξου Ἀνατολικῆς Δειτουργίας οἱ ξένοι. Τὴν προτροπὴν δὲ τῶν ὁποίων κάμνει πρὸς τοὺς πιστοὺς τῆς Ἐκκλησίας του ὁ Δυτικὸς ἱερεὺς, ἀξίζει νὰ τὴν προσέξωμεν ἰδιαιτέρως καὶ ἡμεῖς οἱ Ὁρθόδοξοι πρῶτον, ὥστε, ἐὰν τοῦτο γίνεται, νὰ μὴν παρακολουθοῦμεν τὴν Θεῖαν Δειουργίαν μὲ ἀπλὴν τυπικότητα καὶ συνῆθειαν, ἔπως ὑπεγράμμισον εἰς τὴν σειρὰν τῶν ἄρθρων του καὶ ὁ σεβαστὸς καθηγητῆς Π. Τρεμπλάς, ἀλλὰ μὲ πραγματικὴν συναίσθησιν τῆς ἐπὶ τοῦ Σταυροῦ ἐξίλαστηρίου θυσίας τοῦ Υἱοῦ τοῦ Θεοῦ.

Ἐν Ἀίλλῃ τῆς Γαλλίας

Μὲ ἀγάπην καὶ ἐκτίμησιν

'Αρχιμ. ΒΛΑΣΙΟΣ ΛΑΥΡΙΩΤΗΣ

ΑΠΟ ΤΗΝ ΠΝΕΥΜΑΤΙΚΗ ΚΙΝΗΣΙ ΣΤΟ ΕΞΩΤΕΡΙΚΟ

Πρὸ ὀλίγου χρόνου ἔλαβε χῶραν ἐν Ρώμῃ τὸ 1ον παγκόσμιον συνέδριον τῆς Ἱεραποστολῆς τῶν Λαϊκῶν (Apostolat des laics) εἰς τὸ ὁποῖον μετέσταν ἀντιπρόσωποι 74 χωρῶν.

Κατ' αὐτὸ ἀνεπιτόχη ποία εἶναι ἡ ἀποστολὴ τοῦ λαϊκοῦ μέλους, ἔπερ πρῖποτιθεται εἰς γνῶριζει καὶ παραδέχεται, εἰ δὲν ἀρκεῖ νὰ ἐκτελεῖ κα εἰς τυπικῶς τὰ θρησκευτικὰ του καθήκοντα διὰ νὰ καλεῖται χριστιανός, ἀλλ' εἰς πρῆπει κυρίως νὰ ζῇ χάριτι θεῖᾳ τὴν πραγματικὴν χριστιανικὴν ζωὴν εἰς κάθε στιγμὴν καὶ εἰς κάθε ἐκδήλωσιν τῆς ζωῆς του.

Ἡ ἀποστολὴ αὕτη καθίσταται πλέον ἐπιτακτικὴ εἰς τὰς δυσκόλους περιστάσεις τὰς ὁποίας διερχόμεθα, πλείστοι δὲ ὄσοι εἶναι οἱ παράγοντες οἱ ὁποῖοι ἀπαιτοῦν τὴν δραστηκὴν παρουσίαν λαϊκῶν Ἱεραποστόλων εἰς ὄλους τοὺς τομῆς τῆς συγχρόνου ζωῆς.

Ἡ Ἱεραποστολὴ αὕτη, ἀτομικὴ ἢ ὄργανομένη, παρουσιάζει πλείστας ὄσας μορφὰς ἀναλόγως τῆς ὄργανώσεως τῆς (ἐνορία, κέντρον κλπ.) τοῦ πεδίου δράσεώς της (καθαρῶς θρησκευτικόν, φιλανθρωπικόν, παιδαγωγικόν, κοινωνικόν, πολιτικόν) καὶ τῆς ἐξαρτήσεώς της ἐκ τῆς Ἱεραρχίας.

Διεπιστῶθη κατὰ τὸ συνέδριον, εἰς ἐκεῖνο τὸ ὅποῖον κατ' ἐξοχὴν χρειάζεται ἡ ἐπισημὴ μας εἶναι ἡ συνένωσις τῶν διαφόρων κλάδων τῆς παιδείας ὑπὸ τὸ φῶς τῆς χριστιανικῆς σοφίας, καὶ πρὸς τοῦτο ἀπαιτεῖται ἄρμονικὴ ἔνωσις τῆς εὐθύνης καὶ τῆς πίστεως.

'Απὸ τὰς πλέον ἐπιγεούσας ἀνάγκας τῆς ἐποχῆς μας εἶναι ἡ ἐγκαθίδρυσις οικονομικοῦ καὶ κοινωνικοῦ συστήματος πραγματικὰ χριστιανικοῦ, συστήματος κατὰ τὸ ἔπειον «ἡ ἀνθρωπινὴ προσωπικότης θὰ ἀναγνωριεθῇ ὡς θεμέλιον, σκοπὸς καὶ θέμα» (ραδιοφωνικὸν διάγγελμα Πίου XII, Χριστοῦγεννα 1944).

Τοῦτο δύναται νὰ πραγματοποιηθῇ ὑπὸ τῆς Ἐκκλησίας μέσῳ τῶν λαϊκῶν μελῶν αὐτῆς. Ὅθω θὰ εδρεθῇ καὶ ἡ λυσις πλείστον ὄσων ζωτικῶν προβλημάτων τῆς ἐποχῆς μας, ὡς τῆς δικαιοτέρας κατανομῆς τῶν δλικῶν ἀγαθῶν, τῆς στέγης, τῆς υγιεινῆς, τῆς κοινωνικῆς ἀσφαλείας, τῆς συμμετοχῆς εἰς τὰ ἀγαθὰ τῆς γῆς, τῆς σταθερότητος καὶ ἀναπτύξεως τῆς οἰκογενείας κλπ.

Ἐχουν λοιπόν καθήκον τὰ λαϊκὰ μέλη τῆς Ἱεραποστολῆς νὰ λαμβάνουν μέρος εἰς τὰς ὄργανώσεις καὶ τὰ διάφορα ἰδρύματα διὰ νὰ ἐξασφαλίσουν τὴν ὑπαρξιν τοῦ χριστιανικοῦ πυρήνος. Ἐτοὶ θὰ καταστῇ δυνατόν νὰ ἐπιτευχθῇ διαρκῆς εἰρήνη, στηριζομένη ἐπὶ τῆς ἀληθείας, τῆς δικαιοσύνης, τῆς ἀλληλεγγύης καὶ τῆς πραγματικῆς ἀναγνωρίσεως τῶν θεμελιωδῶν δικαιωμάτων τῶν ἀνθρώπων καὶ τῶν λαῶν καὶ νὰ ἐργασθοῦν εἰς τὸν ὄλον τῶν δυνάμεων πρὸς δημιουργίαν συνειδήσεως ὑπερθεβενδῆς μὲ τὸ χριστιανικόν πνεῦμα, σεβομένης ὄρσμενάς διαφοράς ἐθνικότητων ἀλλ' ἐνέουσης τοὺς ἀνθρώπους εἰς τὴν ἀναζήτησιν καὶ τὴν ὄρηρσίαν τοῦ παγκοσμίου κοινῶ ἀγαθοῦ.

'Ακολουθῶν τὰ μέλη τοῦ συνεδρίου ἐξέφρασαν τὴν συμπαθειαν αὐτὸν πρὸς ἄλλους τοὺς ἀναξιοπαθόντας ἀδελφούς, ἐζήτησαν τὴν χάριν τοῦ Κυρίου δι' ἄλλους γενικῶς τοὺς πάσχοντας καὶ ἔκμακον ἐκκλησίαι εἰς τοὺς χριστιανούς, ἀδιακρίτως δογματικῶν, εἰς ἄλλους τοὺς καλῆς πίστεως ἀθρώπους τοὺς σεβόμενους τὴν ἀκραιότητα τῆς ἀνθρωπίνης προσωπικότητος, καλοῦντες πάντας αὐτοὺς εἰς ἐργασίαν ἐπὶ τῶν ἀνωτέρω βάσεων πρὸς ἐγκαθίδρυσιν διεθνoῦς κοινότητος πραγματικῶν ἀνθρωπίνης, ποὺ εἶναι ἀπαραίτητος προϋπόθεσις διὰ τὴν ἐπίτευξιν τῆς εἰρήνης.

ΣΤ. Π'

ΑΛΛΗΛΟΓΡΑΦΙΑ

κ. Ν. Γ. Παλαίολ. Τόλσα, Ὁ κλαχόμα. Μὲ ἰδιαίτεραν χαρὰν ἐλάβομεν τὸ σταλὲν, ὡς ἀπαρχὴν τῆς συνεργασίας σας. Εὐχαριστῶν δὲ περιμένωμεν νεωτέρά σας. Τὸ ποιῆμα σας ἔχει πλοῦτον προσωπικῶν χαρακτήρα ἄλλα δυστυχῶς λόγω τεχνικῶν ἐλλείψεων δὲν εἶναι δημοσιεύσιμον. Φρονούμεν δτι εἰς τὴν ἐπιτυχὴ ποιητικὴν ἄποδωσιν τῶν νοημάτων σας θὰ συντελέσῃ καὶ ἡ χρησιμοποίησις τῆς καταλήλου γλώσσης.— κ. Ε. Μ. Τραυ. Ἐν τὰ ὕθ. α. Ἄπὸ τὰ σταλέντα ξεχωρίζομε τὰ ὄρα Γαλήνης. Ἡ διορθῶσις τῶν δύο τελευταίων στίχων θὰ τὸ καταστήσῃ ἀρτιώτερον.— δ. Βιολέτταν Κώνσταν. Ἐν τὰ ὕθ. α. Καὶ τὰ νέα σας ποιήματα ἐμφανίζονται τὰ πλεονεκτήματα καὶ τὰ μειονεκτήματα τῶν προηγουμένων. Φρονούμεν δτι διὰ τὴν ἐπιτύχη καλλιτέραν ἐπιδοσιν θὰ πρέπη δι' ἕνα χρονικὸν διάστημα νὰ σταματήσεται νὰ γράφεται καὶ νὰ ἀσχολεθῆτε μόνον μὲ τὴν συστηματικὴν διορθῶσιν καὶ ἐπεξεργασίαν τῶν παλαιῶν.— κ. Α. Λ. Παπαδόπουλον. Δὲν στεροῦνται ποιητικῶν προσόντων τὰ σταλέντα. Ἡ τεχνικὴ ἀρτιότης τῶν ἐπιβάλλει νὰ δώσετε εἰς τοὺς στίχους σας καὶ ἕνα λυρικὸν ἐμπλουτισμὸν.— κ. Μ. Κ. Βεργ. Βέρροιαν. Τὰ ποιήματα σας ἔχουν αὐθόρμητον.— Ἡ προσπάθειά σας πρὸν τῆς κρίσεως θὰ παρουσιάσῃ ἀποδοσιν. Πρὸς τὸ παρὸν ἐπιμεληθεὶς τῆς λογοτεχνικῆς καταρτίσεώς σας. Ἀπὸ τὰ συντελέσθη εἰς τὸ νὰ ἐξολειφθοῦν ἀπὸ τὴν ποιητικὴν παραγωγὴν σας ἀτέλειαι τὰς ὁποίας ἐμφανίζονται τὰ σταλέντα.— κ. Α. Ζ. Παπαγιωάν. Βόλον. Καὶ ἡ διορθῶσις δὲν ἀποδίδει ἐπιτυχῶς τὴν καλὴν σας ἐμπνευσιν. Ἡ τρίτη στροφή παρουσιάζει ποιητικὴν ἀρτιότητα.— κ. Στέφανον Νικηφόρον, Πρέβεζαν. Καὶ τὰ νέα σας ποιήματα δειχνῶν τὴν πρόδωον ποὺ σημειώνατε. Ἐδρίσκεσθε εἰς καλὸν δρόμον.— κ. Βασ. Πολυζ. Βόλον. Δὲν θέλομεν νὰ ἐισέλθωμεν εἰς καθαρὰς ἀτομικὰς σας ὑποθέσεις ἀλλὰ ἔχομεν νὰ σὰς τονώσωμεν δτι ἡ ἀνομοιοβήτης ποιητικὴ σας ἰκανότης δὲ ἀποδόσῃ ἐάν πέραν τῶν ἐπιδόσεων τὰς ὁποίας ὕψιστος ἐπιδοσὶς κατὰ τὸ ὅποιον νὰ ἐξηγῆ τὴν σφραγίδα τῆς ἰδικῆς σας προσωπικότητος. Σχετικῶς μὲ τὰς ἀπέψεις τὰς ὁποίας διατυπώνατε θὰ σὰς συνιστοῦσαμε νὰ διαβάσετε τὸ ἄρθρον «Χριστιανισμὸς καὶ Τέχνη» εἰς τὸ τεῦχος τῶν «Ἀκτίνων» τοῦ Δεκεμβρίου 1948.— κ.

Φωκ. Μαρτίν. Ἐν τὰ ὕθ. α.— Πολὸ καλὴ ἡ ἐπίδοσις σας. Προσέξατε μόνον τὴν φραστικὴν διάτῶσιν ὄστε τὰ νοήματα σας νὰ ἔχουν ἀρμονικὴν διάρθρωσιν καὶ διαύγαν.— κ. Σ. Κ. Ὁλ. Ἐν τὰ ὕθ. α. Τὸ δημοσιεῦθαι ποιῆμα εἰς δ' ἀναφέρεται ἡ κριτικὴ σας ἐκρίθη δημοσιεύσιμον διὰ τὴν ποιητικὴν τὴν ἀρτιότητα καὶ διὰ τὴν τυχόν ἱστορικὴν του αὐθεντικότητα.— κ. Χρ. Ἄνδρ. Ὁ Γαλιανόν.— Χαλκιδικῆς. Ἡ ποιητικὴ εὐχέρεια μὲ τὴν ὁποίαν γράφεται θὰ πρέπη νὰ περιφρουρηθῆ ἀπὸ τὴν τῶσιν τῆς στιχοκλοκίας. Προσέξατε ἡ γλῶσσα νὰ ἐξη δημοιογένεια καὶ μὴ γράφατε ἐκτατομένα ποιήματα.— κ. Μ. Ἡ τ.σ. Τσάλτ. Τὰ ποιήματα σας, μολοντὶ δὲν παρουσιάζουν ἐλλείψεις εἰς τὴν τεχνικὴν, δὲν ἔχουν ἀρτιότητα. Προσέξατε εἰς τὴν ἐπιτυχὴν χρησιμοποίησιν τῶν λέξεων καὶ τῶν ἐπιθέτων. Κατ' αὐτὸν τὸν τρόπον θὰ ἐπιτύχητε καὶ καὶ τὸ προσόν τῆς σφηνείας.— δ. Β. Ἡλιοπ. Πάτρας. Αἱ δύο πρῶται στροφαὶ τοῦ «Ἀπόψε» εἶναι πάρα πολὺ καλαί. Αἱ ὑπόλοιποι δὲν εἰσικονοτοῦν εἰς τὸ ἴδιον ὕψος.— δ. Ε. Π. Κόρινθον. Ἄπὸ τὰ σταλέντα τὸ «Ἐπιστροφή» ἔχει ἀρκετὰ ποιητικὰ στοιχεῖα. Διὰ τὴν ἀποκτήσῃ δὲ ἀρτιότητα χρειάζεται ἐπεξεργασίαν ἐκ νέου. Ἡ τελευταία στροφή πολὺ καλὴ.— κ. Γ. Ἄστ. Ἐν τὰ ὕθ. α. Τὸ εἶδος εἰς τὸ ὅποιον εἶναι γραμμένον τὸ Γραγοῦδι τοῦ Δουλητῆ εἶναι δύσκολο καὶ ἔχει ἀνάγκη πλοῦτον λυρισμὸν διὰ νὰ ἐμφανίσῃ κάτι τὸ ἀρτιον.— κ. Π. Κ. Π. Π. τ.σ. Τὸ σταλὲν δειχνῶν δτι ἔχετε τὸ προσόν τῆς καλῆς ἀφηγήσεως. Λέπει μὲν ἡ δυνατὴ πνοὴ ἀπὸ τὸ διηγηθῆναι σας ἔχει δὴς ἀπλοτήτητα καὶ ἐντονον τὸ ἕθος γραφικὸν στοιχείον.— κ. Ν. Κ. α. γ. Χανιά. Οἱ στίχοι σας, μολοντὶ εἶναι τεχνικῶς ἀρτιοὶ δὲν ἔχουν τὴν ἀνάλογον ποιητικὴν ἀτμόσφαιραν.— δ. Ἄγραμπελην. Εὐχαριστῶν βλέπομεν νὰ ἐπανασυνδέετε τὴν ἐργασίαν σας πρὸς τὰ Γράμματα. Τὸ ἀποσταλὲν ἀποτελεῖ μίαν καλὴν ἐπίδοσιν.— κ. Ἀσκραίον. Τὸ ποιῆμα σας ἔχει ὁμοιογενῶς πολλὰς ἀρετάς. Ἡ ζωγραφικὴ σας διάθεσις καὶ ἡ μουσικότης τῶν στίχων ἐπιβάλλουν νὰ τὸ ἐπεξεργασθῆτε εἰς ὁρισμένα σημεῖα διὰ νὰ ἐξαλειφθοῦν μερικὰ φραστικὰ ἀκρότητες.— δ. Μαρ. Γ. α. κ. ο. μ. Ἐν τὰ ὕθ. α. Διὰ νὰ ἀξιοποιήσετε τὴν ἀναμοιοβήτητον ποιητικὴν σας διαθεσιν θὰ πρέπη νὰ δώσετε εἰς τοὺς στίχους σας τὸν λυρικὸν τόνον ποὺ περικλείει ἡ τελευταία στροφή τοῦ «Γέλιο οὐρανόσταλτο».— κ. Θ. Κριτίνην. Ἐν τὰ ὕθ. α. Μὲ χαρὰν ἐπαναβλέπομεν νέαν συνεργασίαν σας. Ἡ ἐμπνευσίς σας εἶναι ἀξιόλογος, ἡ ἀποδοσις δὴς ὄστερεῖ.— κ. Ν. Κ. Σ. τ. Ἄντων. Κανάλια.— Σπερχειάδος. Ἔχετε τὸ αἶσθημα τοῦ ρυθμοῦ, ἀλλὰ πρέπη νὰ ἐργασθῆτε ἀκόμη πολῶ.— κ. Χ. Ξανθ. Ν. Σ. μ. ὕρνην. Πολὸ φάσαι οἱ σκέψεις σας διὰ τὰ δνεира τῆς Ὀλυμπικῆς νίκης. Ἄλλ' ἡ ἑλληνικὴ πραγματικότης δὲν ἐπιβάλλει νὰ ἐπιτύχωμεν μερικὰς προϋποθέσεις διὰ τὸς νίκας αὐτάς, οἱ ὁποῖαι δὲν ὑπάρχουν σήμερον. Καὶ δι' αὐτάς τὰς προϋποθέσεις ἀγωνίζομεθα.— κ. Κ. Μοσχ. ο. Ἐκάλην. Ἐπὶ τὸ ἕματος αὐτοῦ, τῆς ἀγάπης πρὸς τὴν φύσιν, τὸ ὅποιον τόσο καλὰ παρουσιάζετε, αἱ «Ἀκτίνες» ἔχουν γράφει κατ' ἐπανάληψιν. Δὲν ἀποκλείεται εἰς τὸ μέλλον νὰ ἐπανέλθωμεν συστηματικώτερον.— κ. Α. Β. Τίγ. Κοζάνην. Συγχαρητήρια διὰ τὸ γραπτόν σας καὶ τὸς ἰδέας σας ἐπὶ τῶν καλλιστείων κλπ. Αὐτὸ εἶναι ζήτημα γενικωτέρου προσανατολισμοῦ τῆς σημερινῆς νεότητος, ἐπὶ τοῦ ὁποίου καὶ εἰς τὸ παρὸν τεῦχος γίνεται λόγος, ἀλλὰ καὶ εἰς τὸ μέλλον θὰ γίνῃ ἀκόμη ἐκτενέστερος.

Περιοδικὸν «Ἀκτίνες», ὄργανον τῆς «Χριστιανικῆς Ἐνώσεως Ἐπιστημόνων» — Ἐκδ. Χριστ. Ἐνώσ. «Ἀκτίνες». Γραφεία: ὁδὸς Καρύτση 14, Ἀθήναι (1) Τηλ. 35-023 — Θεσσαλονίκης: Ἀγ. Σοφίας 38. — Πειραιῶς: Τσαμαδοῦ καὶ Κολοκοτρώνη 67. — Ὑπεύθυνος: Δ. Γ. Σταμάτης, κατοικία Φαβιέρου 39α, Ἀθήναι (1).— Ἐτησια συνδρομὴ δρχ. 25.000, ἐξωτερικοῦ δολλ. 3.— Πρωστ. τυπογραφείου: Δ. Παπακωνσταντίνου, Μαυρομιχάλη 176.— Χειρόγραφα, δημοσιεύμενα ἢ μὴ, δὲν ἐπιστρέφονται.

Τυπ. «Ἑλληνικῆς Ἐκδοτικῆς Ἐταιρείας» Α. Ε. Παπαδιαμαντοπούλου 44
Ἐκμετάλλουσιν: Ἀλεξάνδρου Φιλοπούλου